

Lähestymiskiello pelkkä paperi?

Lähestymiskiellon rikkomisesta lähisuhdeväkivallan kontekstissa

Riina-Maria Viherväs

Lapin yliopisto

Oikeustieteiden tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Rikosoikeus

Kevät 2024

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lähestymiskiello pelkkä paperi? Lähestymiskiellon rikkomisesta lähisuhdeväkivallan kontekstissa

Tekijä: Riina-Maria Viherväs

Koulutusohjelma/oppiaine: Rikosoikeus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma Lisensiaatintutkimus__

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: XIII+71

Vuosi: 2024

Tiivistelmä:

Tutkielma käsittelee lähestymiskiellon rikkomista lähisuhdeväkivallan kontekstissa. Tutkielmassa pohditaan mitä haasteita lähestymiskiellojen noudattamisen valvontaan liittyy sekä mitä muutoksia lokakuussa 2023 voimaan tulleet lainmuutokset lähestymiskiellon sähköisestä valvonnasta ja lähestymiskiellon kiireellisestä käsittelystä ovat tuoneet oikeustilaan valvonnan tehokkuuden ja uhrin oikeuksien kannalta. Lisäksi tutkitaan lähestymiskiellon rikkomisen suhdetta lainkonkurrenssioppiin ja sitä, mistä muista rikoksista vastaaja on tuomittu lähestymiskiellon rikkomisen yhteydessä. Tutkielma on lainopillinen ja sen aineisto koostuu pääosin oikeuskirjallisuudesta, lain esitöistä ja tutkielmaa varten hovioikeuksista pyydytyistä oikeustapauksista.

Lähestymiskiellojen valvonnassa voidaan löytää kaksi merkittävää puutetta. Kiellon valvonta on jäänyt kiellolla suojatun tekemien ilmoitusten varaan, eikä kiellon toistuviin rikkomisiin ole pystytty tehokkaasti puuttumaan. Sähköinen valvonta parantaa kiellolla suojatun asemaa siirtäen kiellon valvontavastuuta kiellolla suojatulta enemmän viranomaisille ja valvonnan painopistettä jälkikäteisestä kohti reaaliaikaista. Koska sähköisen valvonnan määräämiselle on tiukat edellytykset, sen soveltamisala jää todennäköisesti kapeaksi ja siten valtaosassa kieltoja pääasiallinen valvontavastuu säilyy yhä kiellolla suojatuilla.

Lähestymiskiellon rikkomista koskevan rikosasian kiireellinen käsittely silloin, kun rikkomista ei ole pidettävä vähäisenä parantaa kiellolla suojatun asemaa. Kiellon rikkomisen vähäisyyttä koskevien arviointikriteerien perusteella on todennäköistä, että merkittävä osa lähestymiskiellon rikkomista koskevista rikosasioista tulee käsitellä kiireellisesti. Toisaalta tämä voi aiheuttaa haasteita tilanteessa, missä vastaaja on syyllistynyt myös muihin rikoksiin.

Lähestymiskieltoon määrätyn syyllistyessä menettelyllään muihin rikoksiin, lainkonkurrensiarvioinnissa lähestymiskiellon rikkomisesta tulee tuomita erikseen johtuen lähestymiskiellon rikkomisen oikeudenhoitoa ja toimeenpanovaltaa suojaavasta luonteesta. Tarkastelluista lähisuhdeväkivaltaa koskevista tuomioista suurin osa koski kiellolla suojatun yksityisyyteen, kuniaan, rauhaan, vapauteen sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia. Tapaukset ilmentävät kiellolla suojattuihin kohdistuvaa monimuotoista uhkaa ja häiriötä sekä tarvetta lähestymiskiellojen valvonnan tehokkaaseen turvaamiseen.

Avainsanat: rikosoikeus, lähestymiskiello, lähisuhdeväkivalta

X Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän omia henkilötietoja

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1 LÄHISUHDEVÄKIVALTA JA LÄHESTYMISKIELTO	1
1.2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIELMAN RAJAUS	2
1.3 METODI JA LÄHDEAINEISTO	3
1.4 TUTKIELMAN RAKENNE.....	4
2. LÄHESTYMISKIELLON SUOJELUTARKOITUS	6
2.1 LÄHESTYMISKIELTOLAIN SÄÄTÄMINEN	6
2.2 PERHEEN SISÄISEN LÄHESTYMISKIELLON SÄÄTÄMINEN	8
2.3 LÄHESTYMISKIELLOT JA NIIDEN KÄYTTÖALA	9
2.4 SUKUPUOLISTUNUT JA SUKUPUOLITTUNUT VÄKIVALTA.....	13
2.5 IHMISOIKEUSVELVOITTEET, LÄHISUHDEVÄKIVALTA JA LÄHESTYMISKIELTO .	15
2.5.1 EUROOPAN IHMISOIKEUSSOPIMUS	15
2.5.2 ISTANBULIN SOPIMUS.....	19
2.5.3 EU:N RIKOSUHRIDIREKTIIVI	21
2.6 LÄHESTYMISKIELLON TEHOSTAMISTA KOSKEVA UUDISTUS	22
3. LÄHESTYMISKIELLON NOUDATTAMISEN VALVONTA.....	26
3.1 LÄHESTYMISKIELLON RIKKOMINEN.....	26
3.2 LÄHESTYMISKIELTOJEN VALVONTATOIMET	30
3.2.1 LÄHESTYMISKIELTOJEN VALVONTA	30
3.2.2 PAKKOKKEINOT	32
3.2.3 SÄHKÖINEN VALVONTA	33
3.2.4 MUUT KEINOT	35
3.3 LÄHESTYMISKIELLON HAASTEISTA JA UUDISTUKSISTA.....	36
3.3.1 LÄHESTYMISKIELLON HAASTEISTA YLEISESTI.....	36
3.3.2 LÄHESTYMISKIELLON RIKKOMISEN MONILUKUISUUS	40
3.3.3 RISKI TILANTEEN KÄRJISTYMISESTÄ	43
3.3.4 RESURSSIT	47
3.3.5 SALLITUT YHTEYDENOTOT	49
4. LÄHESTYMISKIELLON RIKKOMISEN SUHDE MUIHIN RIKOKSIIN.....	53
4.1 LÄHESTYMISKIELLON RIKKOMINEN JA LAINKONKURRENSSI.....	53
4.2 LÄHESTYMISKIELLON RIKKOMINEN JA MUUT RIKOKSET.....	58
5. LOPUKSI.....	68
5.1 JOHTOPÄÄTÖKSET	68

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Aarnio, Aulis: Laki, teko ja tavoite. Forssa 1975.

Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta. Teoksessa Häyhä, Juha (toim.): Minun metodini. Werner Söderström Lakitieto Oy. Porvoo 1997, s. 35–56.

Aarni, Armi – Isaksson, Paavo – Khan, Anna-Maija – Räisänen, Tarja: Lapsikaappausuhka elämän varjona. Äitien kokemuksia suomalais-islamilaisestä perheestä. Helsinki 2008.

Edlund, Monica – Svanberg, Karin: Besöksförbud. En utvärdering av lagen och dess tillämpning. Rapport 2003:2.

Ervo, Laura: Eurooppalainen suojelumääräys – eurooppalaista tehokkuutta vai tyhjää puhetta? Edilex 2016.

Frände, Dan: Yleinen rikosoikeus. Edita Prima Oy. Helsinki 2005.

Helminen, Klaus – Kuusimäki, Matti – Rantaeskola, Satu: Poliisilaki. Talentum. Helsinki 2012.

Hirvelä, Päivi – Heikkilä, Satu: Ihmisoikeudet. Käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. 2. uudistettu painos. Alma talent Oy ja tekijät 2017.

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja. Helsinki 2011.

Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjalainen, Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa. Talentum. Tampere 2008.

Häkkänen-Nyholm, Helinä - Salo, Verna: Miten vainoamisesta tuomitaan: Oikeuskäytäntö Suomessa vuosina 2015–2016. Referee-artikkeli. Defensor Legis 3/2019, s. 296–308.

Häkkänen, Helinä – Hagelstam, Camilla – Santtila, Pekka: Stalking actions, prior offender-victim relationships and issuing of restraining orders in a Finnish sample of stalkers. Legal and criminological psychology 2003, s. 189–206.

Ilveskivi, Paula: Perusoikeusuudistus paradigmanmuutoksena. Teoksessa Lämsineva, Pekka – Viljanen, Veli-Pekka (toim.): PERUSOIKEUSPUHEENVUOROJA. Turku 1998, s. 33–49.

Isotalo, Anu: Epäiltyinä entinen poikaystävä – nuoriin naisiin kohdistunut parisuhdeväkivalta pahoinpitelyistä tehdyissä rikosilmoituksissa. *Oikeus* 3/2020, s. 285–305.

Kaitue, Sanna – Noponen, Tanja – Slåen, Anne: YLEISTÄ MUTTEI YKSITYISTÄ: Oikeudelliset keinot lähisuhdeväkivallasta selviytymiseen. Edita Publishing Oy 2007.

Kaivola, Savanna: Vainoamiseen liittyvät lainkonkurrenssikysymykset. Julkaistu Edilexissä 1.9.2021.

Kallio, Heikki: Toissijaisuuslausekkeet rikoslaissa. *Defensor Legis* 1/2018, s. 19–36.

Kimpimäki, Minna: Positiiviset ihmisoikeusvelvoitteet, lähisuhdeväkivalta ja rikosoikeus. *Lakimies* 3–4/2020, s. 324–347.

Kotanen, Riikka: Näkymättömästä näkökulmaksi: Parisuhdeväkivallan uhrit ja oikeudellisen sääntelyn muutos Suomessa. *Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja* 2013:5. Unigrafia, Helsinki 2013.

Kothari, Catherine L. – Rodes, Karin V. – Wiley, James A. – Fink, Jeffrey – Overholt, Scott – Dichter, Melissa E. – Marcus, Steven C. – Cerulli, Catherine: Protection Orders Protect Against Assault and Injury: A Longitudinal Study of Police-Involved Women Victims of Intimate Partner Violence. *Journal of Interpersonal Violence* 2012, s. 2845–2868.

Lappi-Seppälä, Tapio: Rikosten seuraamukset. WS Bookwell Oy 2000.

Laurikkala, Jenna: Poliisin suorittamasta lähestymiskiellon valvonnasta ja siihen liittyvistä ongelmista. Referee-artikkeli. *Edilex* 22/2019.

Lehtonen, Anja – Perttu, Sirkka: Naisiin kohdistuva väkivalta. Kirjayhtymä 1999.

Leppälä, Jussi – Rantala, Kati: Perheen sisäinen lähestymiskielto: oikeudellisia ongelmakohtia. *Oikeus* 3/2008, s. 294–321.

Luoto, Lauri: Lainkonkurrenssin ratkaisukriteerit KKO:n tuoreen oikeuskäytännön ja oikeustieteen valossa. Referee-artikkeli. *Defensor Legis* 2/2022, s. 403–418.

Melander, Sakari: RL 25: Vapauteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. 5. uudistettu painos. Helsinki 2022, s. 836–876.

Niemi, Johanna – Kainulainen, Heini – Honkatukia, Päivi: Johdanto. Teoksessa Niemi, Johanna – Kainulainen, Heini – Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino 2017, s. 11–16.

Niemi, Johanna – Majlander, Sini: ”Ja...minä jäin henkiin” – lähestymiskielto ja suojelutarkoitus. *Lakimies* 6/2017, s. 747–766.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna: *Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta*. Alma Talent Oy 2004.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Rikosoikeuspolitiikka ja sukupuoli. *Oikeus* 3/2005, s. 225–240.

Nikupeteri, Anna: *Vainottuna*. Rovaniemi 2016.

Nikupeteri, Anna – Lappi, Carita – Lohiniva-Kerkelä, Mirva – Kauppu, Arto – Laitinen, Merja: POTENTIAALISESTI TAPPAVA PARISUHDE? Erotilanteen uhkaavuus ja uhrien suojaamisen edellytykset sukupuolistuneen väkivallan viitekehäyksessä. *Oikeus* 3/2017, s. 290–309.

Nousiainen, Kevät – Pentikäinen, Merja: Väkivallan vastaisen sopimuksen kivinen ratifiointi Suomessa. *Oikeus* 4/2013, s. 455–462.

Nuotio, Kimmo – Majanen, Martti: RL 16: Rikokset viranomaisia vastaan. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka: *Rikosoikeus*. 5. uudistettu painos. Helsinki 2022, s. 393–428.

Oksanen, Pia Puu: Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä: Tekojen aika? *Oikeus* 4/2012, s. 618–623.

Paakkanen, Katariina: Kriittinen katsaus rikosoikeuden feministiseen kritiikkiin ja sukupuolispesifiin lainsäädäntöön. *Lakimies* 1/2024, s. 54–78.

Piippo, Jenna: Rikossäännösten oikeushyvälottuvuus lainkonkurrenssi-arvioinnissa korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön valossa 2022. *Lakimies* 3–4/2022, s. 645–668.

Piispa, Minna – Heiskanen, Markku – Kääriäinen, Juha – Sirén, Reino: *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2006.

Pirjatanniemi, Elina: Haastavatko ihmisoikeudet Suomen kriminaalipolitiikan? *Oikeus* 2/2011, s. 154–174.

Potter, Lucy C. – Morris, Richard – Hegarty, Kelsey – Carcía-Moreno, Claudia – Feder, Gene: Categories and health impacts of intimate partner violence in the World Health Organization multi-country study on women’s health and domestic violence. *International journal of epidemiology* 2021, Vol. 50 (2), s. 652–662.

Rantala, Kati – Smolej, Mirka – Leppälä, Jussi – Jokinen, Anniina: *Kaltevalla pinnalla – Perheen sisäisen lähestymiskiellon arviointitutkimus*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2008.

Rautio, Jaakko: Perheen sisäisestä lähestymiskiellosta. *Defensor Legis* 5/2004, s. 851–864.

Rautio, Jaakko: Lähestymiskieltomenettely. Teoksessa Vuorenpää, Mikko – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki: *Prosessioikeus*. 6. uudistettu painos. Helsinki 2021, s. 1409–1421.

Rikander, Henri – Silvennoinen, Elisa: Lähestymiskieltolain soveltaminen oppilaitoksessa. *Referree-artikkeli*. *Edilex* 2021/39.

Ronkainen, Suvi: Mitä väkivalta on? Eronteiden tärkeydestä, yhteyksien näkemisestä. Teoksessa Niemi, Johanna – Kainulainen, Heini – Honkatukia, Päivi (toim.): *Sukupuolistunut väkivalta*. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino 2017, s. 19–35.

Ruuska, Kirsti: *Oma tupa, oma lupa – Kotirauha ja poliisin toimivalta*. Edita Publishing 2007.

Sahlin, Ingrid: Constructing Victims and Villains: Unintended Outcomes of Contact Prohibition Orders. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 5:1 2004, s. 85–107.

Silva, J. Arturo – Ferrari, Michelle M. – Leong, Gregory B. – Penny, Gary: The dangerousness of persons with delusional jealousy. *J Am Acad Psychiatry Law* 1998, Vol. 26 (4), s. 607–623.

Silvennoinen, Elisa – Tolvanen, Matti: Vainoaminen rangaistavaksi – loittoneeko vaino, riita? *Defensor Legis* 5/2014, s. 752–763.

Stoat, Taija – Laajasalo, Taina – Häkkänen, Helinä: Tuhopolttajien, raiskaajien ja lähestymiskielloon määrättyjen henkilöiden uusintarikollisuus. *Rikosseuraamusviraston julkaisu* 2/2005. Rikosseuraamusvirasto 2005.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu: *Rikosoikeuden yleinen osa, Vastuuoppi*. 3. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2019.

Tikka, Eeva: Lähestymiskieltolaki ja käytännön kokemuksia sen soveltamisesta. *Defensor Legis* 2/2001, s. 251–261.

van der AA, Susan – Niemi, Johanna – Sosa, Lorena – Ferreira, Ana – Baldry, Anna: *Mapping the legislation and assessing the impact of protection orders in the European member states*. Wolf Legal Publishers 2015.

Vogt, Tertia – Greeff, Abraham P.: The impact of an Interim Protection Order (Domestic Violence Act 116 of 1998) on the victims of domestic violence. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services* 2010, s. 45–51.

VIRALLISLÄHTEET

EV 203/2022 vp Eduskunnan vastaus hallituksen esityksen 143/2022 vp johdosta lähestymiskiellon tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 40/1990 vp Hallituksen esitys eduskunnalle rikosten yhtymistä koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

HE 41/1998 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lähestymiskiellosta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 144/2003 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta ja laiksi rikoslain 21 luvun 17 §:n kumoamisesta.

HE 263/2004 vp Hallituksen esitys eduskunnalle vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 19/2013 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

HE 155/2014 vp Hallituksen esitys eduskunnalle naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaatamisesta, rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta ja ulkomaalaislain 54 §:n muuttamisesta.

HE 29/2015 vp Hallituksen esitys eduskunnalle tuomioistuinmaksulaiksi sekä laeiksi hallinto-oikeuslain 12 a §:n ja riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 28 §:n muuttamisesta.

HE 66/2015 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 143/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle lähestymiskiellon tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi.

LA 67/1995 vp Lagmotion med förslag till lag om besöksförbud.

LaVM 2/2015 vp Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksen 29/2015 vp johdosta tuomioistuinmaksulaiksi sekä laeiksi hallinto-oikeuslain 12 a §:n ja riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 28 §:n muuttamisesta.

LaVM 19/2022 vp Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksen 143/2022 vp johdosta lähestymiskiellon tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi.

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2019:4: Arviomuistio lähestymiskiellon valvonnan tehostamisesta. Oikeusministeriö Helsinki 2019.

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:24: Lähestymiskiellon tehostaminen. Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriö Helsinki 2022.

PeVL 63/2022 vp Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle lähestymiskiellon tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi.

PTK 61/1998 vp Lähetekeskustelu 12.05.1998.

PTK 137/1998 vp Ensimmäinen käsittely 05.11.1998.

PTK 139/1998 vp Toinen käsittely 10.11.1998.

Rikosuhritoimitoimikunnan mietintö 2001:5. Oikeusministeriö 2001.

Työryhmämietintö 2007:17: Sähköinen valvonta. Oikeusministeriö Helsinki 2007.

RUOTSIN VIRALLISLÄHTEET

Prop. 2017/18:81.

MUUT LÄHTEET

Poliisihallituksen ohje lähestymiskiellosta (POL-2018-26808).

Poliisihallituksen ohje poliisin toiminnasta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa (POL-2020-28566).

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvosto 2019.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Vahva ja välittävä Suomi. Valtioneuvosto 2023.

INTERNET-LÄHTEET:

Ensi- ja turvakotien liitto: Nettiturvakoti: Väkivallan monet muodot. Saatavissa: <https://nettiturvakoti.fi/tunnista-vakivalta/vakivallan-monet-kasvot/#henkinen-vakivalta> (viitattu 19.4.2024)

Grevio Baseline Evaluation Report Finland, 2.9.2019. Saatavissa: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d> (viitattu 6.10.2023)

Helsingin Sanomat: Lähestymiskieltoja uskalletaan hakea. 25.4.1999. Saatavissa: <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000003795140.html> (viitattu 15.4.2024)

Junkkari, Marko: Laki lähestymiskiellosta astuu voimaan vuoden vaihteessa. Helsingin Sanomat, 11.11.1998. Saatavissa: <https://www.hs.fi/suomi/art-2000003757684.html> (viitattu 15.4.2024)

Kerkelä, Lasse: Ensimmäinen lähestymiskieltoon määrätty sai jalkapannan. Helsingin Sanomat, 3.11.2023. Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009964172.html> (viitattu 31.12.2023)

Kilpeläinen, Kia: Koulukiusaaja piinasi poikaa ala-asteelta lukioon: oikeus määräsi lähestymiskiellon. Iltalehti, 27.4.2022. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/240e18e0-0eef-4340-b935-79d9a9bfad23> (viitattu 15.12.2023)

Nordisk Ministerråd: De menneskeretlige rammer for kontakt- og opholdsforbud 2019. Saatavissa: <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1336075/FULLTEXT01.pdf> (viitattu 15.12.2023)

Reinboth, Susanna: Ivalon perhesurma paljastui isän kostoksi entiselle puolisolle. Helsingin Sanomat, 29.5.2019. Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006124336.html> (viitattu 6.10.2023)

Reinboth, Susanna: Hovioikeus: Lähestymiskiellossa olevan miehen saa kutsua kylään. Helsingin Sanomat, 30.6.2003. Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004150472.html> (viitattu 22.1.2024)

Reinboth, Susanna: Apulaisoikeuskanslerin mukaan poliisi ei tyrinyt Pernajan surmajutussa: Poliisi lupaa puuttua perheväkivaltaan entistä ripeämmin. Helsingin Sanomat, 8.3.1996. Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003514110.html> (viitattu 15.4.2024)

Rikksentorjuntaneuvosto: Lähisuhdeväkivalta. Saatavissa: <https://rikksentorjunta.fi/lahisuhdevakivalta> (viitattu 15.4.2024).

Saari, Tiina: Lielahden surman uhri haki turhaan apua – Poliisi: Lähestymiskielto on pelkkä paperi. Iltalehti, 13.9.2017. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/201709132200390659> (viitattu 6.10.2023)

Salonen, Essi: Lähestymiskieltoja haettu runsaasti vuoden alussa. Helsingin Sanomat, 8.1.1999. Saatavissa: <https://www.hs.fi/suomi/art-2000003770176.html> (viitattu 15.4.2024)

STT: KRP tutkii Porvoon poliisin toiminnan Pernajan surmassa. Helsingin Sanomat, 27.10.1995. Saatavissa: <https://www.hs.fi/suomi/art-2000003480200.html> (viitattu 15.4.2024)

STT: Kiusaajien lähestymiskielto säilyi. Helsingin Sanomat, 3.3.2000. Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003866874.html> (viitattu 15.12.2023)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos: Väkivaltakäsitteiden sanasto 2020. Saatavilla: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139150/URN_ISBN_978-952-343-211-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 15.12.2023)

Tilastokeskuksen maksuttomat tietokannat: Lähestymiskielloilla suojatut iän, sukupuolen sekä suojatun ja lähestymiskielton kohteen suhteen mukaan, 2004–2023. Saatavissa: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__rpk/statfin_rpk_pxt_14ni.px/table/tableViewLayout1/ (viitattu 19.4.2024)

Tilastokeskus: Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021. Saatavissa: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/187737/sukupuolistunut_v%c3%a4kivalta_ja_1%c3%a4hisuhdev%c3%a4kivalta_suomessa_2021_loppuraportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 22.1.2024)

Valtioneuvosto: Naisiin kohdistuvat parisuhdetapot. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:16. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164731/VNTEAS_2023_16.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 6.10.2023)

OIKEUSKÄYTÄNTÖ

Kotimainen oikeuskäytäntö

Korkein oikeus

KKO 2014:7

KKO 2017:57

KKO 2017:69

KKO 2021:7

KKO 2021:50

Hovioikeudet

Vaasan hovioikeus 22.09.2014 t. 139132

Itä-Suomen hovioikeus 11.01.2018 t. 100770

Helsingin hovioikeus 20.02.2019 t. 107285

Turun hovioikeus 28.06.2019 t. 129728

Helsingin hovioikeus 03.07.2019 t. 130243

Helsingin hovioikeus 23.06.2022 t. 126531

Helsingin hovioikeus 30.05.2023 t. 121357

Helsingin hovioikeus 29.08.2023 t. 132526

Helsingin hovioikeus 21.12.2023 t. 152579

Käräjäoikeudet

Päijät-Hämeen käräjäoikeus 20.04.2017 t. 116175

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus 05.04.2017 t. 113102

Hyvinkään käräjäoikeus 27.10.2017 t. 143353

Tuusulan käräjäoikeus 24.04.2018 t. 117745

Satakunnan käräjäoikeus 27.06.2018 t. 128021

Varsinais-Suomen käräjäoikeus 02.10.2018 t. 141534

Lapin käräjäoikeus 02.11.2018 t. 147843

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 02.04.2019 t. 114986

Etelän-Savon kärjäoikeus 08.11.2019 t. 149106
Itä-Uudenmaan kärjäoikeus 13.10.2020 t. 137883
Satakunnan kärjäoikeus 18.11.2020 t. 144670
Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus 20.11.2020 t. 145328
Helsingin kärjäoikeus 26.11.2020 t. 146424
Itä-Uudenmaan kärjäoikeus 09.09.2021 t. 137219
Itä-Uudenmaan kärjäoikeus 03.12.2021 t. 147454
Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus 07.02.2023 t. 104359

Ulkomainen oikeuskäytäntö

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

A. v. the United Kingdom 23.9.1998
Osman v. the United Kingdom 28.10.1998
Z and Others v. the United Kingdom 10.5.2001
Šečić v. Croatia 31.5.2007
Branko Tomašić and Others v. Croatia 15.1.2009
Opuz v. Turkey 9.6.2009
E.S. and Others v. Slovakia 15.9.2009
Milanović v. Serbia 14.12.2010
Kaluczka v. Hungary 24.4.2012
Mudric v. Moldova 16.7.2013
I.C. v. Romania 24.5.2016

LYHENTEET

CEDAW	Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EU	Euroopan unioni
EV	eduskunnan vastaus
GNSS	Global Navigation Satellite System
GPS	Global Positioning System
GREVIO	Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä
HE	hallituksen esitys
KKO	korkein oikeus
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
OM	Oikeusministeriö
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
vp	valtiopäivät
WHO	World Health Organization

1. JOHDANTO

1.1 LÄHISUHDEVÄKIVALTA JA LÄHESTYMISKIELTO

Lähisuhdeväkivalta on Suomessa merkittävä perus- ja ihmisoikeusongelma. Maailman terveysjärjestö WHO määrittelee väkivallan olevan vallan, kontrollin tai fyysisen voiman tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista siten, että tämä kohdistuu toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään ja että tämä johtaa tai voi johtaa fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen, perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen tai kuolemaan.¹ Lähisuhdeväkivaltana pidetään yleisesti väkivaltaa, jonka tekijä ja uhri ovat tai ovat olleet keskenään läheisessä suhteessa. Väkivalta voi kohdistua esimerkiksi henkilön nykyiseen tai entiseen kumppaniin, lapseen tai lähisukulaiseen.²

Rikoslain (39/1889) syyteoikeutta koskevassa 21 luvun 16 §:ssä lähisuhteessa tehtynä väkivaltana pidetään väkivaltaa, jonka kohteena on tekijän aviopuoliso tai entinen aviopuoliso, sisarus tai sukulainen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka henkilö, joka asuu tai on asunut tekijän kanssa yhteistaloudessa tai on tai on ollut muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia hänelle läheinen. Rikoslaisissa määritelty läheisen henkilön käsite on siten tavanomaista ydinperhettä huomattavasti laajempi ja pitää sisällään myös entiset parisuhteet, minkä vuoksi lähisuhdeväkivaltaa voidaan pitää perhe- tai parisuhdeväkivaltaa sopivampana terminä kuvaamaan tämältyypistä väkivaltaa.³ Tässä tutkielmassa käytetään pääosin termiä lähisuhdeväkivalta kuvaamaan johdonmukaisesti edellä kuvattuja väkivallan muotoja.

Lähisuhdeväkivalta on Suomessa yleinen ongelma.⁴ Lähisuhdeväkivalta ja naisiin ja lapsiin kohdistuva väkivalta on vahingollista uhrien fyysiselle ja psyykkiselle terveydelle, aiheuttaen samalla huomattavia kustannuksia yhteiskunnalle.⁵ Se on usein myös piilorikollisuutta, joka ei tule poliisin tietoon.⁶ Lähisuhdeväkivalta on luonteeltaan usein toistuvaa ja pitkäkestoista, sisältäen monimuotoista väkivaltaa.⁷ Suomen rikoslaki on sukupuolineutraali, eikä se

¹ THL: Väkivaltakäsitteiden sanasto 2020, s. 5.

² THL: Väkivaltakäsitteiden sanasto 2020, s. 7.

³ Kimpimäki 2020, s. 332.

⁴ Ks. Tilastokeskus: Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021.

⁵ Potter C. – Morris – Hegarty – Carcía-Moreno – Feder 2021, s. 653.

⁶ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 33.

⁷ Tilastokeskus: Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021, s. 16.

varsinaisesti sisällä säännöksiä lähisuhdeväkivallasta. Rikoslaisissa ei huomioida lähisuhdeväkivallan jatkumoa, vaan esimerkiksi fyysisiä pahoinpitelyjä tarkastellaan erillisinä tekoina.⁸

Useista naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa käsittelevistä tutkimuksista käy ilmi, että väkivalta ei välttämättä lopu suhteen päättymiseen, vaan väkivalta ja kontrollointi saattavat jossain muodossa jatkua myös eron jälkeen.⁹ Väkivalta voi myös raaistua eron hetkellä ja lähisuhdeväkivalta voi äärimmillään johtaa uhrin kuolemaan. Suomessa kuolee vuosittain noin 10–30 naista parisuhdeväkivallan seurauksena ja parisuhdeväkivallan uhrina kuolleiden määrä on myös suurin muihin pohjoismaihin verrattuna.¹⁰ Lähisuhdeväkivalta, jonka seurauksena on uhrin kuolema, merkitsee äärimmäistä yksilöön kohdistuvaa perus- ja ihmisoikeusloukkausta, jolloin kyse on erityisesti perustuslain (731/1999) 7 §:ssä turvatuista oikeuksista elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.¹¹

Vuonna 2017 Iltalehti uutisoi eräästä henkirikoksesta, jossa tekijä oli määrätty surmaamishetkellä uhrin suojaksi laajennettuun lähestymiskieltoon. Uutisoinnissa eräs rikosylikomisario toteaa: ”Lähestymiskielto on pelkkä paperi: sitä joko noudatetaan tai ei.”¹² Lausahdus kuvastaa lähestymiskieltoa koskevan sääntelyn ongelmakohtia ja siihen liittyviä asenteita. Lähestymiskielto on oikeudellinen mekanismi, jolla on tärkeä rooli keinovalikoimassa lähisuhdeväkivaltaan puuttumisessa. Kiellon tehokkuuteen ja uhrin suojeluun liittyy kuitenkin eräitä ongelmakohtia, joita tarkastellaan tässä tutkielmassa.

1.2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIELMAN RAJAUS

Tutkielman aiheena on lähestymiskiellon rikkominen lähisuhdeväkivallan kontekstissa. Lähestymiskieltoa koskeva sääntely liittyy kiinteästi lähisuhdeväkivaltaan, ja pääosa kielloista määrätään lähisuhteissa olevien henkilöiden välillä, minkä vuoksi voidaan pitää tarkoituksenmukaisena liittää lähisuhdeväkivaltaa koskeva näkökulma osaksi tarkastelua. Yleisesti lähestymiskieltojen valvontaan ja kiellon rikkomiseen puuttumiseen liittyy haasteita, joihin on pyritty osin vastaamaan lokakuussa 2023 voimaantulleilla lähestymiskiellon tehostamista koskevilla uudistuksilla, mikä tekee lähestymiskiellon tehokkuutta ja kiellolla suojatun asemaa koskevista kysymyksistä tärkeitä ja ajankohtaisia. Tutkielma sisältää kaksi varsinaista analyysilukua, missä

⁸ Kaitue – Noponen – Släen 2007, s. 42.

⁹ Isotalo 2020, s. 285. Ks. tutkimuksista Niemi – Majlander 2017, s. 758–760 ja Nikupeteri 2016, s. 39–43.

¹⁰ Valtioneuvosto: Naisiin kohdistuvat parisuhdetapot 2023, s. 16 ja s. 18.

¹¹ Nikupeteri – Lappi – Lohiniva-Kerkelä – Kauppi – Laitinen 2017, s. 292.

¹² Iltalehti: Lielähden surman uhri haki turhaan apua – Poliisi: Lähestymiskielto on pelkkä paperi, 13.9.2017.

kummassakin tarkasteltavana on kaksi tutkimuskysymystä. Ensimmäisessä varsinaisessa analyysiluvussa (3. luku) käsitellään lähestymiskiellon noudattamisen valvontaa, mihin liittyen tutkimuskysymyksiä ovat 1) *mitä haasteita lähestymiskiellon noudattamisen valvontaan liittyy erityisesti valvonnan tehokkuuden kannalta* ja 2) *mitä muutoksia lokakuussa 2023 voimaan astuneet muutokset lähestymiskiellon sähköisestä valvonnasta ja lähestymiskiellon rikkomisen kiireellisestä käsittelystä tuovat valvonnan tehokkuuden ja uhrin oikeuksien kannalta*. Toisessa analyysiluvussa (4.luku) käsitellään lähestymiskiellon rikkomisen suhdetta muihin rikoksiin, mihin liittyen tutkimuskysymyksiä ovat 3) *mikä on lähestymiskiellon rikkomisen suhde lainkonkurrenssioppiin* ja 4) *mihin muihin samaan asiayhteyteen liittyviin rikoksiin vastaaja on syyllistynyt rikkoessaan lähestymiskieltoa lähestymiskiellon rikkomista koskevissa tuomioissa*.

Tutkielman rajaus on rikosoikeudellinen, mutta lähestymiskiellon ollessa rikos- ja prosessioikeuden välimaastoon sijoittautuva turvaamistoimenpide, tutkielmalla on liityntää myös prosessioikeuteen. Tutkielmassa ei käsitellä lähestymiskiellon hakemista koskevaa prosessia tai siihen liittyviä mahdollisia haasteita. Tutkielman rajoissa ei ole myöskään mahdollista käsitellä vanhemmalle määrätyn lähestymiskiellon ja lapsen tapaamisoikeuden väliseen suhteeseen, tapaamisten järjestämiseen ja lapsiin liittyvään yhteydenpitoon koskevia kysymyksiä. Tutkielman näkökulma painottuu lähisuhdeväkivallan uhrin asemaan, minkä vuoksi tutkielmassa ainoastaan sivutaan lähestymiskieltoon määrätyn perusoikeuksiin kohdistuvia rajoituksia.

1.3 METODI JA LÄHDEAINEISTO

Metodit ovat oikeustieteen tekemisen edellytys.¹³ Aarnio onkin kuvannut oikeustieteen metodia mekaanisen laskusäännöstön sijasta enemmänkin näkökulmaksi oikeuteen.¹⁴ Tutkielman metodi on lainopillinen eli oikeusdogmaattinen, joka rakentuu voimassa olevien oikeuslähteiden varaan.¹⁵ Lainopin tehtävänä on tulkita ja systematisoida voimassa olevan oikeuden oikeusnormeja.¹⁶ Tutkielmassa tulkitaan ja systematisoidaan lähestymiskiellon noudattamisen valvonnassa käytännössä ilmenneitä haasteita sekä oikeustilan muutosta lokakuussa 2023 voimaan tulleiden lähestymiskiellon tehostamista koskevan kahden uudistuksen, sähköisen valvonnan ja lähestymiskiellon rikkomisen kiireellisen käsittelyn, näkökulmasta. Tutkielmassa ei esitetä de lege ferenda -kannanottoja oikeustilan kehittämiseksi kiellon valvontakeinojen suhteen, vaan keskitytään voimassa olevaan oikeustilaan. Lisäksi tutkielmassa tulkitaan ja systematisoidaan

¹³ Hirvonen 2011, s. 9.

¹⁴ Aarnio 1997, s. 35–36.

¹⁵ Husa – Mutanen – Pohjolainen 2008, s. 20.

¹⁶ Aarnio 1975, s. 208.

lainkonkurrenssiopin suhdetta lähestymiskiellon rikkomiseen sekä sitä, mihin muihin rikoksiin vastaaja on syyllistynyt lähestymiskiellon rikkomisen yhteydessä. Tutkielma pitää sisällään tulkintakannanottoja.

Tutkielman lähdeaineisto muodostuu pääosin kotimaisesta oikeuskirjallisuudesta, lainvalmisteluaineistosta sekä oikeustapauksista. Lähestymiskiellon rikkomisesta ei muutamaa tuomiota lukuun ottamatta ole korkeimman oikeuden antamia ratkaisuja tai julkaistuja hovioikeuksien tuomioita, minkä vuoksi tutkielmaa varten on pyydetty tuomioita julkisilta osin hovioikeustasolta. Lähestymiskiellon rikkomista koskevia tuomioita on pyydetty Helsingin, Turun, Itä-Suomen, Vaasan ja Rovaniemen hovioikeuksista lähivuosilta ja tuomioita on saatu yhteensä 52¹⁷, joista tutkielmassa on käytetty 21 tapausta. Lähdeaineistoon on valikoitunut tapauksia, joissa osapuolet ovat olleet lähisuhteessa ja joita on pidetty tutkimuskysymysten kannalta olennaisina. Luvussa 3 ja 4.1 on käytetty tuomioita lainopillisena aineistona tukemaan ja havainnollistamaan oikeuskirjallisuudesta ja lain esitöistä esille tuotua sekä 4.2 luvussa selvittämään vastausta tutkimuskysymykseen. Luvussa 4.2 käsitellyt tapaukset ovat rajautuneet lähisuhdetta koskevan rajauksen lisäksi sillä perusteella, että vastaaja on tuomittu lähestymiskiellon rikkomisen yhteydessä samaan asiayhteyteen liittyvästä toisesta rikoksesta.

1.4 TUTKIELMAN RAKENNE

Tutkielman luku 2 koskee lähestymiskiellon suojelutarkoitusta, jota lähestytään tarkastelemalla tiiviisti lähestymiskiellon säätämistä 1990-luvun lopulla, sen laajentamista perheen sisäiseksi 2000-luvulla sekä lähestymiskieltojen eri tyyppisiä, mihin uudistusten myötä on lisätty teknisesti valvottu lähestymiskielto ja lisäksi väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiä on pyritty lieventämään. Luvussa käsitellään myös tiiviisti sukupuolistunutta väkivaltaa ja lähisuhdeväkivallan uhrin suojelua koskevia kansainvälisiä velvoitteita. Luvun lopussa käsitellään lokakuussa 2023 voimaan astunutta lähestymiskiellon tehostamista koskevaa uudistusta, jolla on tavoiteltu uhrin oikeuksien turvaamista aiempaa paremmin.

Tutkielman varsinaiset analyysiluvut ovat luvut 3 ja 4. Luvussa 3 käsitellään lähestymiskiellon noudattamisen valvontaa, jossa tarkastellaan lähestymiskiellon rikkomista, kiellon valvontaa ja ennen kaikkea lähestymiskiellon valvontaan liittyviin haasteita sekä lähestymiskiellon sähköistä valvontaa ja lähestymiskiellon rikkomisen kiireellistä käsittelyä koskevien uudistusten

¹⁷ Tuomioista 20 on saatu Helsingin, 9 Turun, 9 Itä-Suomen ja 5 Vaasan hovioikeuksista sekä 9 Rovaniemen hovioikeudesta.

oikeustilaan tuomia muutoksia. Toisessa analyysiluvussa, luvussa 4, käsittelen lähestymiskiellon rikkomisen suhdetta muihin rikoksiin. Aihetta lähestytään tarkastelemalla lähestymiskiellon rikkomisen suhdetta lainkonkurrensioppiin sekä tarkastelemalla lähestymiskiellon rikkomista koskevia tuomioita. Luvussa 5 käydään läpi tutkielman johtopäätökset.

2. LÄHESTYMISKIELLON SUOJELUTARKOITUS

2.1 LÄHESTYMISKIELTOLAIN SÄÄTÄMINEN

1990-luvun alkupuolella lainsäädäntö Suomessa ei juurikaan tarjonnut suojaa lähisuhdeväkivallan uhrille. 1990-luvun puolessavälissä käynnistyikin vauhdikas lainsäädännön muutosprosessi, joka muutti huomattavasti valtion ja oikeusjärjestelmän suhtautumista yksityisissä tiloissa ja yksityisten henkilöiden välisissä suhteissa tehtyyn väkivaltaan sekä sen uhreihin.¹⁸ Näihin muutoksiin lukeutui myös lähestymiskieltolain (898/1998) säätäminen sekä myöhemmin sen laajentaminen koskemaan myös samassa taloudessa asuvia.

Suomessa perhe- ja parisuhdeväkivalta päätyivät 1990-luvulla yhä useammin kriittisen tarkastelun kohteeksi mediassa ja poliittisissa keskusteluissa. Taustalla vaikuttivat erityisesti perhe- ja parisuhdeväkivallan saama kansainvälinen huomio sekä kansainvälisistä sopimuksista, kuten Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen (CEDAW) ratifioinnista vuonna 1986 ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittymisestä vuonna 1989, aiheutuneet toimintavelvoitteet naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi. Lähestymiskiellon tyyppisen sääntelyn, joka perustuu ennakoivaan puuttumiseen, käyttöönoton 1990-luvulla mahdollisti osaltaan vuonna 1995 voimaan astunut perusoikeusuudistus.¹⁹

Lähestymiskiellon säätämistä koskeva prosessi lähti liikkeelle kansanedustaja Margareta Pietikäisen vuonna 1995 laatimasta lakialoitteesta (LA 67/1995), jossa ehdotettiin uutta lakia Ruotsin ja Tanskan mallien mukaisesti. Lakialoitteessa ehdotettiin sanktioitujen tapaamiskieltojen säätämistä, millä voitaisiin suojata toistuvan väkivallan ja häirinnän uhreja.²⁰ Lähestymiskielto lakia koskevan aloitteen yhtenä taustavaikuttajana oli vuonna 1995 Pernajassa tehty murha, joka sai laajasti huomiota tiedotusvälineissä. Tapauksessa mies ampui entisen vaimonsa kotiinsa ja ennen tekoa mies oli häirinnyt ja uhkaillut naista sekä kohdistanut häneen fyysistä väkivaltaa. Tapauksessa uhri ja hänen läheisensä olivat pyrkinet vetoamaan poliisiin suojelun saamiseksi, ja uhri oli tehnyt pahoinpitelystä rikosilmoituksen. Tapaus herätti keskustelua lainsäädännön puutteellisuudesta sekä erityisesti poliisin toiminnasta, jonka osalta

¹⁸ Ks. Kotanen 2013. Esimerkiksi raiskaus avioliitossa kriminalisoitiin 1994 ja yksityisellä paikalla tapahtunut pahoinpitely säädettiin virallisen syytteen alaiseksi 1995.

¹⁹ Kotanen 2013, s. 97–99. Ks. perusoikeusuudistuksen aiheuttamasta muutoksesta oikeuskulttuurissa Ilveskivi 1998, s. 33–49.

²⁰ Ks. LA 67/1995.

apulaisoikeuskansleri kuitenkin tapauksen tutkittuaan totesi, ettei poliisin toiminnan osalta ollut huomautettavaa.²¹

Oikeusministeriö piti kuitenkin Pietikäisen laatimaa lakialoitetta liian keskeneräisenä, minkä vuoksi se ei edennyt. Lakialoite sai kuitenkin aikaan konkreettisia seurauksia muutamaa vuotta myöhemmin, kun eduskunnan käsiteltäväksi tuli vuonna 1998 oikeusministeriössä virkamies-työnä valmisteltu hallituksen esitys laiksi lähestymiskiellosta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 41/1998). Myös tämä ehdotus lähestymiskieltoa koskevaksi laiksi mukaili Ruotsissa vuonna 1988 käyttöön otettua tapaamiskiellon mallia.²²

Lähestymiskieltolain säätämistä koskevassa hallituksen esityksessä lähestymiskiellon määräämisen tyyppitapauksina pidetään tilanteita, joissa entinen puoliso tai asuinkumppani häiriköi yhteydenoton tai vierailuyrityksin tai joissa aikuinen lapsi pyrkii kiristämään iäkkäältä vanhemmiltaan rahaa. Näin ollen lähestymiskielto nähdään keinona puuttua lähisuhdeväkivaltaan, joskaan muitakaan uhkaavia tilanteita, jossa lähestymiskielto voitaisiin määrätä, ei suljeta pois. Väkivaltaongelma puolestaan yhdistetään hallituksen esityksessä toimeentulovaikeuksiin ja päihde- ja mielenterveysongelmiin, mitkä aiheuttavat tilanteita, missä uhria on tarve suojata lähestymiskiellolla.²³

Lähestymiskieltolain säätämävaiheessa voimakas tarve lähestymiskiellon tyyppiselle sääntelylle nousi esille usein.²⁴ Lain esitöissä lähestymiskielto näyttäytyy mahdollisuutena täydentää puutteellista keinovalikoimaa ja lisätä poliisin toimintamahdollisuuksia uhkaavissa tilanteissa.²⁵ Useat kansanedustajat pyrkivät myös kiirehtimään lähestymiskieltolain käsittelyä lakivaliokunnassa sekä kritisoivat oikeusministeriötä lain viivyttämisestä.²⁶

Lähestymiskieltoa koskeva sääntely merkitsi uudenlaista keinoa pyrkiä ehkäisemään päättyneistä parisuhteista johtuvia mahdollisia oikeudenloukkauksia.²⁷ Lähestymiskieltolaki nojautuu ajatukselle preventiosta, sillä kiellolla tavoitellaan väkivallan ja häirinnän estämistä etukäteen.²⁸ Lähestymiskiellolla pyritään torjumaan yksilön autonomiaan ja elämänpiiriin kohdistuvia loukkauksia, mutta vasta lähestymiskiellon rikkominen on rikos. Lähestymiskiellon

²¹ Helsingin Sanomat: KRP tutkii Porvoon poliisin toiminnan Pernajan surmassa, 27.10.1995 ja Helsingin Sanomat: Apulaisoikeuskanslerin mukaan poliisi ei tyrinyt Pernajan surmajutussa: Poliisi lupaa puuttua perheväkivaltaan entistä ripeämmin, 8.3.1996.

²² Kotanen 2013, s. 98–99 ja s. 103.

²³ HE 41/1998 vp, s. 4–5.

²⁴ Ks. esimerkiksi eduskunnan täysistuntokeskusteluista PTK 137/1998 vp, s. 5359–5369 ja PTK 139/1998 vp, s. 5392–5401.

²⁵ HE 41/1998 vp, s. 8–9.

²⁶ Ks. esimerkiksi PTK 61/1998 vp, s. 2441–2449.

²⁷ Rautio 2004, s. 851.

²⁸ HE 41/1998 vp, s. 8–9.

preventiiviseen tehoon suhtauduttiin lain säätämisvaiheessa kaksijakoisesti: hallituksen esityksessä lähestymiskiellon preventiotehoon suhtauduttiin pidättyväisesti, kun taas eduskuntakeskusteluissa ja osassa asiantuntijalausuntoja lain preventiotehoa pidettiin varsin suorana.²⁹

2.2 PERHEEN SISÄISEN LÄHESTYMISKIELLON SÄÄTÄMINEN

Laki lähestymiskiellosta (myöhemmin lähestymiskieltolaki) tuli voimaan vuoden 1999 alussa. Lain säätämisprosessi herätti tuolloin paljon keskustelua tiedotusvälineissä, jonka yhteydessä oikeusministeriö sai kritiikkiä muun muassa lain viivyttämisestä. Yleinen kiinnostus lähestymiskieltolakia kohtaan ei myöskään hiipunut lain säätämiseen.³⁰ Lähestymiskieltolain säätämisvaiheessa ennakoitiin, ettei kerralla voimassa olevien lähestymiskieltojen määrä nousisi kovin korkeaksi, joskin enteiltiin, että lain tullessa voimaan lähestymiskieltoa koskevia hakemuksia saattaisi esiintyä tavallista enemmän.³¹ Arvio osoittautui kuitenkin pian lain voimaantulon jälkeen virheelliseksi, sillä vuoden 1999 huhtikuussa lain oltua voimassa muutaman kuukauden, tuomioistuimet olivat määränneet jo yli 200 lähestymiskieltoa.³²

Lain tarpeellisuus vaikutti siten ilmeiseltä, mihin oikeusministeriö reagoi ripeästi aloittamalla virkamiesten toimesta suunnittelemaan lähestymiskiellon laajentamista koskemaan myös samassa asunnossa asuvia. Perheen sisäistä lähestymiskieltoa koskeva lakivalmistelu alkoi vuoden 2000 huhtikuussa kun oikeusministeriö asetti työryhmän valmistelemaan ehdotusta lähestymiskieltolain täydentämiseksi häätösääntelyllä.³³ Tarvetta lähestymiskiellon laajentamiselle perheen sisäiseksi perusteltiin etenkin käsityksellä oikeudenmukaisuudesta. Muutosta edeltänyttä oikeustilaa, jossa lähestymiskieltoa ei ollut mahdollista määrätä, mikäli uhri ja väkivallan tekijä asuivat yhdessä, vaan uhrin oli käytännössä muutettava pois yhteisestä kodista, että hän sai suojakseen lähestymiskiellon, pidettiin merkittävänä epäkohtana.³⁴

Perheen sisäistä lähestymiskieltoa koskeva muutos tuli voimaan vuoden 2005 alussa. Ottamalla perheen sisäinen lähestymiskielto osaksi keinovalikoimaa on kohennettu lähisuhdeväkivallan uhrin asemaa luomalla konkreettinen väline uhrin fyysisen koskemattomuuden suojaamiseen ja keino viranomaisille puuttua kriisiytyneisiin väkivaltaa sisältäviin parisuhteisiin. Perheen

²⁹ Ks. esimerkiksi HE 41/1998 vp, s. 4 ja PTK 137/1998 vp, s. 5363.

³⁰ Ks. esim. Helsingin Sanomat: Laki lähestymiskiellosta astuu voimaan vuoden vaihteessa, 11.11.1998 ja Helsingin Sanomat: Lähestymiskieltoja haettu runsaasti vuoden alusta, 08.01.1999.

³¹ HE 41/1998 vp, s. 15.

³² Helsingin Sanomat: Lähestymiskieltoja uskalletaan hakea, 25.04.1999.

³³ Ks. HE 144/2003 vp.

³⁴ HE 144/2003 vp, s. 24.

sisäisellä lähestymiskiellolla voidaan pyrkiä tarjoamaan kiellolla suojatulle turvallinen ajanjakso suhteen päättämiseen.³⁵

2.3 LÄHESTYMISKIELLOT JA NIIDEN KÄYTTÖALA

Lähestymiskielto voidaan määrätä lähestymiskiellosta annetun lain 1 §:n 1 momentin nojalla henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun *vakavan häirinnän*³⁶ torjumiseksi. Tilanteessa, jossa itsensä uhatuksi tunteva henkilö ja henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, asuvat vakituisesti samassa asunnossa, perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan lähestymiskieltoain 1 §:n 2 momentin nojalla määrätä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan torjumiseksi. Näin ollen perheen sisäistä lähestymiskieltoa ei voida määrätä häirinnän estämiseksi.³⁷ Lähestymiskiellon määrääminen edellyttää kiellolla suojattavan subjektiivisen uhkakokemuksen lisäksi sitä, että uhka tai häirintä on jotenkin myös sivullisen havaittavissa.³⁸ Vaikka lähestymiskiellon määrääminen ei edellytä aiempaa rikosta, kiellon määräämisen perusteena on kuitenkin käytännössä usein jo toteutunut väkivalta.³⁹ Lähestymiskiellon määrää käräjäoikeus (lähestymiskieltoain 4 §). Väliaikaisen lähestymiskiellon voi käräjäoikeuden lisäksi määrätä pidättämiseen oikeutettu virkamies, käytännössä päälylystään kuuluva poliisi tai syyttäjä (lähestymiskieltoain 11 §).

Lähestymiskielto voidaan määrätä joko perusmuotoisena (3 §:n 1 momentti) tai laajennettuna (3 §:n 3 momentti). Perusmuotoisessa lähestymiskiellossa siten kuin lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa tarkemmin määrätään, kieltoon määrätty ei saa tavata kiellolla suojattavaa henkilöä eikä muuten ottaa häneen yhteyttä tai sitä yrittää pois lukien 4. momentin mukaiset asialliset ja erityisestä syystä ilmeisen tarpeelliset yhteydenotot. Kiellettyä on myös kiellolla suojattavan henkilön seuraaminen ja tarkkaileminen (3 §:n 1 momentti). Perheen sisäiseen

³⁵ Kotanen 2013, s. 138.

³⁶ Tällaiseksi häirinnäksi voidaan katsoa mm. yhteydenotot puhelinsoitoin ja tekstiviestein, postilähetykset sekä häiritsevä oleskelu kieltoa hakevan työpaikan lähetyvillä. Lähestymiskiellon määräämiseen muun vakavan häirinnän perusteella on otettu kantaa KKO:n ratkaisussa KKO 2021:50, jossa B oli julkaissut sosiaalisen median tileillään useita A:ta koskevia loukkaavia kirjoituksia. B:n kirjoitukset eivät olleet tapauksessa tulleet suoraan A:n tietoon johtuen siitä, että A oli estänyt B:n sosiaalisen median tileillään, eikä B ollut ollut yhteydessä A:han suoraan sosiaalisen median kautta tai merkitsemällä häntä julkaisuihinsa. Ratkaisussaan KKO katsoi, että jatkuvat toista henkilöä loukkaavat sosiaalisen median julkaisut ovat omiaan häiritsemään kiellon hakijaa, mutta lähestymiskiellon määrääminen edellyttää yhteydenottamista tai sen yrittämistä suojattavaan henkilöön. Tämän vuoksi häirinnän toteuttamistavassa ei KKO:n mukaan ollut kyse yhteydenottamisesta, eikä kirjoittelua ollut mahdollista kieltää lähestymiskiellon määräämisellä.

³⁷ Perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämiselle hyväksyttävänä perusteena ei voida pitää pelkästään perheenjäsenen pitkäaikaistakaan häiriökäyttäytymistä perheen yhteisessä kodissa, sillä kotirauhaan kohdistuva rikos ei ole hyväksyttävä peruste perheen sisäisen kiellon määräämiselle. Ruuska 2007, s. 109.

³⁸ HE 41/1998 vp, s. 10.

³⁹ Niemi – Majlander 2017, s. 748.

lähestymiskieltoon määrätyn tulee 1 momentissa säädetyn lisäksi poistua asunnosta, jossa hän ja suojattava henkilö vakituisesti asuvat, eikä hän saa palata asuntoon (3 §:n 2 momentti).

Laajennetun lähestymiskiellon määrääminen voi olla tarpeen esimerkiksi silloin, kun kieltoon määrättävä henkilö ilmaantuu toistuvasti ja ilman hyväksyttävää syytä kiellolla suojattavan asuin- tai työpaikalle.⁴⁰ Lähestymiskielto voidaan tällöin määrätä laajennettuna koskemaan myös oleskelua suojattavan henkilön vakituisen asunnon tai loma-asunnon, työpaikan tai erikseen määritellyn muun niihin rinnastettavan oleskelupaikan läheisyydessä, mikäli ilmenee syytä olettaa, ettei 1 tai 2 momentin mukainen lähestymiskielto ole riittävä rikoksen uhan tai 1 momentin mukaisessa tilanteessa muun häirinnän torjumiseksi. Kieltoon määrätyn henkilön oleskelu tietyissä, täsmällisesti määritellyissä paikoissa, voidaan tällöin kieltää kokonaan tai osittain. Määräyksiin voi sisältyä aikarajoituksia siten, että henkilöltä kielletään oleskelu määrättyissä paikoissa tai reiteillä tiettyinä kellonaikoina. Lähestymiskieltopäätöksessä yksilöityjä reittejä voivat olla kiellolla suojatun säännöllisesti käyttämät reitit, kuten esimerkiksi työmatka tai koulumatka.⁴¹

Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen tulee kyseeseen tilanteissa, joissa lähestymiskiellon tarve on välitön. Lähestymiskielto lain 11 §:n 1 momentin nojalla lähestymiskielto perusmuotoisena tai laajennettuna tai perheen sisäinen lähestymiskielto perusmuotoisena tai laajennettuna on mahdollista määrätä myös väliaikaisena lukuun ottamatta teknisesti valvottua lähestymiskieltoa. Väliaikaisen lähestymiskiellon määrää tyypillisesti päällystöön kuuluva poliisi. Lähestymiskielto lain 11 §:n 2 momentin mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulee määrätä väliaikainen lähestymiskielto omasta aloitteestaan, jos hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttää kiellon välitöntä antamista.

Lokakuusta 2023 alkaen tuomioistuin on voinut pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä, että laajennetun lähestymiskiellon noudattamista valvotaan teknisillä välineillä, jos tekninen valvonta on välttämätöntä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi, eikä sitä ole pidettävä kohtuuttomana ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, valvontaan määrättävän olosuhteet sekä muut asiassa ilmenneet seikat (lähestymiskielto laki 3 a §:n 1 momentti). Mahdollisuutta hyödyntää sähköistä valvontaa lähestymiskieltojen valvonnassa oli Suomessa pohdittu jo pitkään, sillä asiaa käsiteltiin ensimmäistä kertaa vuoden 2007 Oikeusministeriön työryhmämietinnössä.⁴² Lähestymiskiellon

⁴⁰ HE 41/1998 vp, s. 9.

⁴¹ Kotanen 2013, s. 105–106.

⁴² Ks. Työryhmämietintö: Sähköinen valvonta 2007:17.

noudattamista valvotaan sähköisesti muun muassa Ruotsissa ja Norjassa.⁴³ Tekninen valvonta toteutetaan käytännössä kieltoon määrätyn haltuun annettavilla tai hänen ylleen ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmillä (lähestymiskieltolaki 3 a §:n 1 momentti). Sähköisen valvonnan säätämisen yhteydessä lähestymiskiellon rikkomista koskevaan säännökseen tehtiin lisäys, jonka mukaan lähestymiskiellon rikkomisesta tulee tuomita myös se, joka rikkoo lähestymiskiellosta annetun lain 3 a §:n 2 momentissa ja 8 a §:ssä tarkoitettuja teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevassa ratkaisussa määrättyjä velvollisuuksiaan ja siten estää teknisen valvonnan käyttöönottamisen tai toteutumisen (rikoslaki 16 luvun 9 a §:n 2 momentti). Uudistuksen esitöiden mukaan laajennettuun lähestymiskielloon voidaan yhdistää sähköinen valvonta silloin, kun se katsotaan uhrin suojelemisen kannalta välttämättömäksi. Sähköisen valvonnan arvioidaan kohdistuvan tavallisesti niihin henkilöihin, jotka ovat fyysisesti rikkoneet heille määrättyä lähestymiskielloa tai syyllistyneet suojattavaan henkilöön kohdistuvaan rikokseen.⁴⁴ Helsingin Sanomat uutisoi marraskuussa 2023 ensimmäisestä sähköisellä valvonnalla tehostetusta lähestymiskiellosta.⁴⁵

Lähestymiskiello voidaan määrätä lähestymiskieltolain 7 §:n nojalla enintään vuodeksi, perheen sisäinen lähestymiskiello enintään 3 kuukaudeksi ja teknisesti valvottu lähestymiskiello korkeintaan 6 kuukaudeksi. Kielto voidaan tarvittaessa uudistaa. Lähestymiskiello ei ole rikosoikeudellinen seuraamus, vaan kyseessä on rikosprosessuaalinen turvaamistoimenpide, joka siiojittuu siten rikos- ja prosessioikeuden välimaastoon.⁴⁶ Lähestymiskielloja määrätään vuosittain noin 1300 ja määrä on ollut viime vuosina laskussa.⁴⁷ Tähän on vaikuttanut lähestymiskiellon hakemisesta aiemmin aiheutunut tuomioistuinmaksu tilanteessa, jossa lähestymiskielloa ei ollut määrätty. Lähestymiskiellon tehostamista koskevan uudistuksen tullessa voimaan loka-kuun 2023 alussa lähestymiskiellon hakeminen muuttui maksuttomaksi myös silloin, kun hakemus hylätään tai asia raukeaa.⁴⁸

Lähestymiskiello voidaan nähdä työkaluna, jolla voidaan puuttua erityisesti päättyneiden parisuhteiden ja muiden läheissuhteiden synnyttämiin mahdollisiin oikeudenloukkauksiin.⁴⁹ Lähestymiskielloista suurin osa, arviolta noin 80 prosenttia määrätäänkin lähisuhteessa olevien

⁴³ Esimerkiksi Ruotsissa lähestymiskiellon sähköinen valvonta on ollut käytössä vuodesta 2011. Ks. viimeisimmistä lakimuutoksista lähestymiskiellojen sähköiseen valvontaan Prop. 2017/18:81.

⁴⁴ HE 143/2022 vp, s. 37.

⁴⁵ Helsingin Sanomat: Ensimmäinen lähestymiskielloon määrätty sai jalkapannan, 3.11.2023.

⁴⁶ HE 41/1998 vp, s. 10 ja s. 12.

⁴⁷ HE 143/2022, s. 8. Esimerkiksi vuonna 2015 käräjäoikeudet määräsivät yhteensä 1469 kieltoa, kun vuonna 2021 vastaava luku oli 900.

⁴⁸ HE 143/2022 vp, s. 37. Lähestymiskiellon hakemisesta silloin, kun lähestymiskielloa ei määrätä, tuli maksullista tuomioistuinmaksulain tullessa voimaan vuoden 2016 alussa. Maksun voimaantumisen jälkeen käräjäoikeuksien määräämien lähestymiskiellojen määrä on laskenut noin kolmanneksella.

⁴⁹ Rautio 2004, s. 851 ja Rikander – Silvennoinen 2021, s. 10.

henkilöiden välillä.⁵⁰ Lähestymiskiellolla voidaan pyrkiä ehkäisemään erilaisissa lähisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa ja kiellolla voidaan myös jossain tapauksissa pyrkiä ennalta estämään muun muassa lapsikaappauksia.⁵¹

Lähestymiskiellon käyttöalaa voidaan kuvata laajaksi. Vaikka lähestymiskiellon soveltamisen tyyppitapauksina voidaan pitää erityisesti entisen puolison tai asuinkumppanin epätoivottua käyttäytymistä, lähestymiskielto voidaan toki määrätä muissakin tapauksissa.⁵² Lähestymiskielto on voitu määrätä esimerkiksi eräissä koulukiusaamistapauksissa.⁵³ Viime vuosina on puhuttu myös yrityksen suojaksi määrättävästä lähestymiskiellosta, joka on käytössä muun muassa Ruotsissa sekä sen mahdollisesta käyttöön otosta Suomessa. Petteri Orpon hallitusohjelmaan on kirjattu, että hallitus ottaa käyttöön yrityslähestymiskiellon yritys- ja työturvallisuuden parantamiseksi.⁵⁴ Lähestymiskieltoa ei ole rajattu käytettäväksi vain toisestaan entuudestaan tuntevien henkilöiden välillä, vaan lähestymiskielto voidaan määrätä tarvittaessa myös suojaamaan esimerkiksi työntekijää, jonka päätökseen tai toimiin häirintään tai uhkailuun syyllistynyt henkilö on tyytymätön tai suojaamaan oikeudenkäynnissä kuultavaa henkilöä, kuten todistajaa.⁵⁵

Lähestymiskiellon taustalla on usein vakavaa ja pitkäaikaista henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Rantalan, Smolejin, Leppälän ja Jokisen tutkimuksessa tuodaan ilmi, että tarkastelussa olleet perheen sisäiset lähestymiskiellot oli määrätty lähes poikkeuksetta vakavilta vaikuttaviin tilanteisiin. Vakavuus merkitsi usein pitkäkestoista piinaa, johon oli sisältynyt fyysistä väkivaltaa, uhkailuja, vainoamista ja arvaamatonta aggressiivista käytöstä sekä muuta rasitetta.⁵⁶ Myös Niemen ja Majlanderin tutkimuksessa lähestymiskiellolla suojattujen haastatteluista nousi esille vakavaa ja pitkäaikaista henkistä sekä fyysistä väkivaltaa. Ero oli kiellolla suojattujen haastatteluiden mukaan muuttanut tilannetta siten, että oli ilmennyt uhkailua, häirintää ja seuraamista eri kommunikaatiovälineillä sekä sosiaalisessa mediassa.⁵⁷

⁵⁰ Niemi – Majlander 2017, s. 748.

⁵¹ Aarni – Isaksson – Khan – Räisänen 2008, s. 61.

⁵² Rikander – Silvennoinen 2021, s. 11.

⁵³ Ks. lähestymiskiellojen käyttämisestä oppilaitoksissa Rikander – Silvennoinen 2021, s. 1–24. Lähestymiskielto on ikäneutraali, joten lähestymiskieltoon on mahdollista määrätä myös alaikäinen. Ks. koulukiusaamistapauksista, joissa lähestymiskielto on määrätty: Helsingin Sanomat: Kiusaajien lähestymiskielto säilyi, 3.3.2000 ja Iltalehti: Koulukiusaaja piinasi poikaa ala-asteelta lukioon: oikeus määräsi lähestymiskiellon, 27.4.2022.

⁵⁴ Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023, s. 100 ja s. 196. Yrityslähestymiskielto voisi käytännössä tarkoittaa käräjäoikeuden kautta haettavaa porttikieltoa esimerkiksi kauppaan sellaista henkilöä vastaan, joka aiheuttaa toistuvaa uhkaa tai häiriötä yritykselle.

⁵⁵ HE 41/1998 vp, s. 8.

⁵⁶ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 120.

⁵⁷ Niemi – Majlander 2017, s. 758.

Lähestymiskiellolla suojataan yksilön henkeä, terveyttä, vapautta ja rauhaa, joten näin ollen kiellolla suojataan laajasti yksilön autonomiaa.⁵⁸ Lähestymiskiellon voidaan katsoa tarjoavan kiellolla suojatulle alueellista yksityisyyden suojaa.⁵⁹ Uhrin turvallisuuden kannalta lähestymiskiellon merkitystä suojakeinona ei tule väheksyä. Akuutissa tilanteessa uhrin turvallisuus saattaa edellyttää fyysistä ja emotionaalista etäisyyttä tekijään ja samalla se voi auttaa uhria irtautumaan väkivaltaisesta suhteesta.⁶⁰ Lähestymiskiellon pääasiallisesti soveltamisalaksi näyttää muodostuneen parisuhdeväkivalta, mikä vahvistaa lähestymiskiellon tarpeellisuutta yhtenä tärkeänä keinona parisuhdeväkivaltaan puuttumisessa. Toisaalta lähestymiskiellolla ei liene mahdollista katkaista lopullisesti väkivallan kierrettä, vaan sen tehtävänä on tarjota tilapäistä turvaa välittömän uhan alla olevalle.⁶¹

Henkilön määräämisellä lähestymiskieltoon voidaan nähdä olevan erityinen kommunikatiivinen tehtävä. Kiellon määräämisellä ilmaistaan kieltoon määrätylle hänen toimintaansa koskeva moitearvostelu ja samaan aikaan kiellolla suojatulle yhteiskunnalta suojelulupaus. Kiellon määrääminen mahdollistaa poliisin puuttumisen tilanteeseen ja luo siten kiellolla suojatulle turvallisuuden tunnetta.⁶²

2.4 SUKUPUOLISTUNUT JA SUKUPUOLITTUNUT VÄKIVALTA

Sukupuoli ja väkivalta ovat yhteyksissä toisiinsa.⁶³ Lähestymällä väkivallan ilmiötä sukupuolineutraalisti jätetään huomiotta kysymys väkivallan jäsentymisen sosiaalisesta säännönmukaisuudesta.⁶⁴ Miehet joutuvat tyypillisesti väkivallan kohteeksi useimmin julkisilla paikoilla tai kaveriporukoissa, kun taas naiset joutuvat väkivallan kohteeksi useimmin kotonaan ja väkivallan tekijänä on oma kumppani.⁶⁵

Sukupuolineutraali tapa käsittää väkivalta parisuhteessa pohjautuu ajatukselle perheestä systeeminä sekä vuorovaikutuksellisenä yksikkönä, jossa vuorovaikutus parisuhteessa on riippuvainen osapuolten yksilö- ja perhehistoriasta sekä parisuhteen dynamiikasta. Väkivalta nähdään

⁵⁸ Kotanen 2013, s. 103.

⁵⁹ Ruuska 2007, s. 11.

⁶⁰ Poliisihallituksen ohje poliisin toiminnasta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa 2020, s. 10.

⁶¹ Tikka 2001, s. 260.

⁶² Rikander – Silvennoinen 2021, s. 21.

⁶³ Rikosoikeuteen ja sukupuoleen liittyvästä keskustelusta ks. esimerkiksi Niemi-Kiesiläinen 2005, s. 225–240 ja Paakkanen 2024, s. 54–78.

⁶⁴ Ronkainen 2017, s. 29.

⁶⁵ Ks. tutkimuksista esim. Piispa – Heiskanen – Kääriäinen – Sirén 2006, s. 90–92.

tällöin yhtenä pariskunnan keinona ratkaista keskinäisiä konfliktejaan.⁶⁶ Sen sijaan feministisen teorian mukaan väkivallan katsotaan olevan seurausta yhteiskunnallisesta epätasa-arvoisesta valtasuhteesta, joka liittyy miehen ylivaltaa suosiviin sosiaalisiin normeihin.⁶⁷

Keskustelu väkivallan sukupuolistuneisuudesta käynnistyi Suomessa 1990-luvulla, jolloin myös lähestymiskieltolaki säädettiin.⁶⁸ Lähestymiskieltolaki on rikoslain tavoin sukupuolineutraali, mutta lain säätäminen ilmentää kuitenkin parisuhdeväkivallan huomioimista oikeusjärjestelmässämme ja siten edustaakin yhtä keinoa, jolla voidaan puuttua sukupuolittuneeseen väkivaltaan.⁶⁹

Väkivallan sukupuolistunut ja sukupuolittunut luonne heijastuu myös lähestymiskieltoihin. Tilastojen mukaan suurin osa lähestymiskieltoon määrättävistä on miehiä ja kiellolla suojatuista valtaosa on naisia.⁷⁰ Rantalan, Smolejin, Leppälän ja Jokisen 2008 julkaistussa tutkimuksessa ”Kaltevalla pinnalla” tarkastellaan perheen sisäistä lähestymiskieltoa koskevan lakiuudistuksen toimivuutta käytännössä.⁷¹ Tutkimuksessa on pyritty kyseenalaistamaan väkivallan sukupuolistunutta luonnetta ja aiempien naisuhritutkimusten tuloksia siinä kuitenkaan onnistumatta: tutkimuksessa tarkastelujen perheen sisäisten kieltojen osalta kieltoon määrätystä 99 prosenttia oli miehiä ja kiellolla suojatuista 94 prosenttia naisia.⁷²

Lähisuhdeväkivalta ja naisiin kohdistuva väkivalta ovat Suomessa merkittäviä ihmisoikeusongelmia. Laki ei ole tasa-arvoa automaattisesti toteuttava järjestelmä, vaan sitä vastoin se ilmaisee poliittisia valtakamppailuja ja on niiden seurausta.⁷³ Lähestymiskielto toimii yhtenä tärkeänä keinona, jolla voidaan puuttua sukupuolittuneeseen väkivaltaan ja suojella väkivallan uhreja.

⁶⁶ Ronkainen 2017, s. 33.

⁶⁷ Lehtonen – Perttu 1999, s. 28.

⁶⁸ Niemi – Kainulainen – Honkatukia 2017, s. 11.

⁶⁹ Niemi 2004, s. 241.

⁷⁰ Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto.

⁷¹ Ks. Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008. Tutkimuksen aineisto sisälsi kattavan määrän viranomaisaineistoa: käräjäoikeuksien kaikki ratkaisut vuosina 2005–2006 Suomessa määrätystä perheen sisäisestä lähestymiskielloista, kieltoja ja niiden osapuolia koskevat tiedot poliisin rekistereistä useamman vuoden ajalta sekä vankeikisteri yli 20 henkilön osalta. Tutkimukseen sisältyi myös lainvalmistelijoiden, tuomareiden, palveluntarjoajien sekä muutamien kieltoon määrättyjen ja perusmuotoisella kiellolla suojattujen haastatteluja.

⁷² Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 26–27 ja s. 111.

⁷³ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 29.

2.5 IHMISOIKEUSVELVOITTEET, LÄHISUHDEVÄKIVALTA JA LÄHESTYMISKIELTO

2.5.1 EUROOPAN IHMISOIKEUSSOPIMUS

Rikosoikeudellisessa kontekstissa ihmisoikeuksien käsittely on painottunut syytetyn oikeuksien, kuten esimerkiksi laillisuusperiaatteen, itsekriminointisuojaan ja syyttömyysolettaman ympärille, jolloin vähemmän huomiota on kiinnitetty valtioiden positiiviseen velvollisuuteen omaksua sellaisia rikos- ja rikosprosessioikeudellisia mekanismeja, joiden avulla ehkäistä ja minimoida ihmisoikeusloukkauksia etukäteen sekä rangaista rikoksentekejiä.⁷⁴ Argumentoinnissa onkin siirrytty aiemmasta käsityksestä perus- ja ihmisoikeuksista ensisijaisesti rikosoikeuden käyttöä rajaavina elementteinä uhrin suojelua painottavaan keskusteluun, jossa rikosoikeuden käyttöä perustellaan juuri perus- ja ihmisoikeuksilla.⁷⁵ Tässä tutkielmassa painopiste kohdistuu uhrin, erityisesti lähisuhdeväkivallan uhrin oikeuksiin.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytännöstä on johdettavissa valtion positiivinen toimintavelvollisuus suojella toimivaltansa piirissä olevia yksityishenkilöitä muiden henkilöiden heihin kohdistamalta väkivallalta. Valtion positiivista toimimisvelvollisuutta on lähisuhdeväkivaltaa koskevissa tapauksissa arvioitu muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) oikeutta elämään koskevan 2 artiklan, kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kieltoa koskeva 3 artiklan ja yksityis- ja perhe-elämän suojaa koskevan 8 artiklan nojalla.⁷⁶

EIS:n 2 artiklassa on turvattu oikeus elämään. Artikla pitää sisällään aineellisen substanssioikeuden, oikeuden elämään, joka asettaa valtioille negatiivisen velvollisuuden pidättäytyä riistämästä henkilön oikeutta elämään sekä positiivisen velvollisuuden suojella henkilön oikeutta elämään muiden yksityishenkilöiden häneen kohdistamalta väkivallalta. Lisäksi artikla pitää sisällään prosessuaalisen velvollisuuden, jolla tarkoitetaan valtion velvollisuuksia suorittaa tehokas tutkinta ja rangaista rikoksentekejiä tilanteissa, joissa henkilö on joutunut väkivallan uhriksi.⁷⁷ Valtio voidaan siten asettaa vastuuseen yksityishenkilönkin tekemästä väkivallanteosta, mikäli viranomaiset ovat sallineet teon tai eivät ole ryhtyneet riittäviin toimiin teon estämiseksi tai tutkimiseksi ja tekijöiden rankaisemiseksi. Viranomaisten voidaan edellyttää ryhtyvän ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin sellaisen henkilön suojaamiseksi, jonka henkeen

⁷⁴ Kimpimäki 2020, s. 324.

⁷⁵ Pirjatanniemi 2011, s. 155.

⁷⁶ Ks. esim. *Opuz v. Turkey*, ECtHR 9.6.2009, *Branko Tomašić and Others v. Croatia*, ECtHR 15.1.2009, *Z and Others v. the United Kingdom*, ECtHR 10.5.2001, *E.S. and Others v. Slovakia*, ECtHR 15.9.2009, *Mudric v. Moldova*, ECtHR 16.7.2013 ja *Kalucza v. Hungary*, ECtHR 24.4.2012.

⁷⁷ *Osman v. the United Kingdom*, ECtHR 28.10.1998, p. 115 ja Hirvelä – Heikkilä 2017, s. 64–65.

kohdistuu uhkaa toisen yksityishenkilön taholta, silloin kun viranomaiset ovat tiedneet tai heidän olisi pitänyt tietää henkilöön kohdistuvasta todellisesta ja välittömästä hengenvaarasta.⁷⁸

EIT on oikeuskäytännössään linjannut, että kyseistä suojeluelvoitetta on tulkittava kuitenkin siten, ettei se aseta viranomaisille suhteettomia vaatimuksia. Valtion vastuuta arvioitaessa huomiodaan se, ovatko viranomaiset olleet tietoisia vallinneesta todellisesta ja välittömästä vaarasta ja otetaan huomioon myös viranomaisten käytettävissä olevat rajalliset resurssit ja toimivaltuuksien rajallisuus. EIT on painottanut, ettei viranomaistoiminnalle tule asettaa ylivoimaisia tai suhteettomia vaatimuksia, ottaen huomioon poliisitoiminnassa ilmenevät haasteet, vaikeudet ennakoida ihmisten käyttäytymistä sekä viranomaisten tarve priorisoida tehtäviä ja jakaa resursseja eri tehtäviin. Myös oikeusturvatakeet, kuten oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevat säännöt, rajoittavat viranomaisten toimintamahdollisuuksia. Viranomaisilta voidaankin odottaa ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä vaaran välttämiseksi vain silloin, kun viranomaisten katsotaan tiedneen tai heidän olisi pitänyt tietää todellisesta ja välittömästä vaarasta.⁷⁹ Valtion vastuu positiivisen toimintavelvoitteen laiminlyönnistä voi tällöin aktualisoitua, jos tietoisena vaarasta viranomaiset eivät silti ole ryhtyneet sellaisiin toimivaltansa mukaisiin toimiin, joihin heidän olisi kohtuudella voitu edellyttää ryhtyvän vaaran välttämiseksi. Sen lisäksi, että valtion vastuu voi aktualisoitua tilanteessa, jossa toimenpiteisiin ei ole ryhdytty, valtion on joissain tapauksissa katsottu olevan vastuussa myös silloin, kun toimenpiteisiin vaaran välttämiseksi on kyllä ryhdytty, mutta toimenpiteitä ei ole katsottu riittäviksi.

EIT on todennut 2 artiklan loukkauksen esimerkiksi ratkaisussaan *Opuz v. Turkey*⁸⁰, jossa henkilön väkivaltaisuuden ennen henkirikokseen syylistymistä katsottiin olleen viranomaisten tiedossa. Tapauksessa valittaja ja hänen äitinsä olivat joutuneet toistuvasti valittajan aviomiehen heihin kohdistaman pitkäaikaisen väkivallan kohteeksi. Valittaja ja hänen äitinsä olivat tehneet kokemastaan väkivallasta useita tutkintapyyntöjä poliisille, mutta useimmissa tapauksissa peruuttivat pyyntönsä myöhemmin mitä ilmeisimmin valittajan aviomiehen painostuksesta, jonka vuoksi tapausten käsittelystä luovuttiin, eivätkä viranomaiset selvittäneet syitä tutkintapyyntöjen peruuttamiselle. Valittajan aviomies oli kerran tuomittu kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen, joka oli myöhemmin muutettu sakoksi sekä toisella kerralla sakkorangaistukseen. Sitten valittajan aviomies surmasi valittajan äidin, josta hänet tuomittiin vankeusrangaistukseen. Tapauksessa EIT katsoi viranomaisten tiedneen valittajan aviomiehen valittajaan ja häneen äitiinsä kohdistamasta asteittain voimistuneesta väkivallasta ja katsoi henkirikoksen olleen siten ennustettavissa. EIT

⁷⁸ *Osman v. the United Kingdom*, ECtHR 28.10.1998, p. 115-116.

⁷⁹ *Osman v. the United Kingdom*, ECtHR 28.10.1998, p. 115–116. Kyseisessä tapauksessa opettaja oli ihastunut perheen poikaan ja käyttäytynyt monin tavoin oudosti ja uhkaavasti muun muassa osoittamalla mustasukkaisuutta pojan ystävyysuhteesta toiseen oppilaaseen, seuraamalla poikaa sekä kohdistamalla ilkeävaltaa perheen omaisuuteen. Tapauksessa lopulta opettaja oli tunkeutunut perheen kotiin, ampunut perheen isän ja haavoittanut perheen poikaa, jonka jälkeen opettaja oli mennyt apulaisrehtorin kotiin, missä oli haavoittanut apulaisrehtoria ja tappanut hänen poikansa. Ratkaisussaan EIT katsoi, ettei tapauksessa ollut osoitettu viitteitä siitä, että poliisi olisi tiennyt tai sen olisi pitänyt tietää opettajan olevan todellinen ja välitön uhka pojan perheen hengelle, eikä EIS 2 artiklaa ollut siten loukattu.

⁸⁰ *Opuz v. Turkey*, ECtHR 9.6.2009.

totesi, että tapauksen olosuhteet huomioiden viranomaisten olisi tullut voida jatkaa rikosprosessia, vaikka asianomistajat olivat peruneet ilmoituksensa. EIT totesi, että viranomaisten olisi tullut ryhtyä tilanteen vakavuuden edellyttämiin erityisiin toimenpiteisiin valittajan äidin suojelemiseksi rikosepäilyn koskiessa henkilöä, jolla oli rikostaustaa väkivaltarikoksista. Tällaisena toimenpiteenä syyttäjä tai tuomioistuin olisi voinut määrätä omasta aloitteestaan suojelutoimenpiteen tai kiellon ottaa yhteyttä valittajan äitiin taikka lähestyä tätä tai ennalta määrättyä aluetta. Näin ollen EIT totesi, että valittajan äidin osalta EIS 2 artiklaa ja valittajan osalta EIS 3 artiklaa oli loukattu perustuen siihen, että viranomaiset olivat laiminlyöneet velvollisuuttaan ryhtyä ennalta estäviin toimiin valittajan ja hänen äitinsä suojelemiseksi väkivallalta.

EIT on katsonut valtion olevan vastuussa positiivisen toimintavelvollisuuden perusteella myös esimerkiksi ratkaisussaan *Branko Tomašić and Others v. Croatia*⁸¹, jossa toimenpiteisiin oli ryhdytty, mutta toimenpiteitä ei katsottu riittäviksi. Tapauksessa aviomies oli uhkailut vaimoaan ja lastaan, minkä seurauksena hänet oli määrätty viiden kuukauden pituiseen vankeusrangaistukseen ja sen yhteydessä järjestettävään psykiatriseen hoitoon. Alle kaksi kuukautta vankilasta vapautumisen jälkeen aviomies surmasi vaimonsa, lapsensa ja itsensä. Ratkaisussaan EIT katsoi, että viranomaiset olivat olleet tietoisia aviomiehen vaimoonsa ja lapseensa kohdistuneista vakavista uhkauksista. EIT ei arvioinnissaan pitänyt aviomiehelle määrättyä psykiatrista hoitoa muun muassa sen järjestämistavan ja pituuden vuoksi tehokkaana ja riittävänä toimena uhattujen henkilöiden suojaamiseksi ja kiinnitti huomiota siihen, että koska psykiatrista hoitoa ei ollut järjestetty asianmukaisesti, ennen henkilön vapautumista ei ollut arvioitu hänen vaarallisuuttaan uhattujen hengelle. Näin ollen EIT katsoi, että valtio oli syyllistynyt 2 artiklan loukkaukseen, kun viranomaiset eivät olleet ryhtyneet riittäviin toimenpiteisiin suojataksaan surmattujen oikeutta elämään.

Myös EIS 3 artiklaan sisältyvä kidutuksen sekä epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kielto voi tulla sovellettavaksi lähisuhdeväkivaltaa koskevissa tapauksissa.⁸² Artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. 3 artiklaan sisältyy 2 artiklan tavoin aineellinen puoli, mikä pitää sisältää valtioille negatiivisen velvollisuuden pidättäytyä kohdistamasta 3 artiklan vastaisia menettelytapoja kehenkään sekä positiivisen velvollisuuden ryhtyä toimiin myös henkilöiden toisiinsa kohdistamien kiellettyjen menettelytapojen ehkäisemiseksi ja tekijöiden rankaisemiseksi. Artikla pitää myös sisällään prosessuaalisen velvollisuuden selvittää tehokkaasti kaikki, julkisen vallan tai yksityisen tahon aiheuttamat väkivaltatapaukset.⁸³

EIS 3 artikla asettaa siten valtioille velvollisuuden puuttua myös yksityishenkilöiden taholta tapahtuvaan kaltoinkohteluun tilanteissa, joissa viranomaiset ovat olleet tietoisia tai heidän on pitänyt tietää todellisesta ja välittömästä kaltoinkohtelun riskistä, eivätkä viranomaiset ole ryhtyneet sellaisiin toimivaltansa mukaisiin toimiin, joihin heidän olisi voinut objektiivisesti arvioiden edellyttää ryhtyvän.⁸⁴ Kuten EIS 2 artiklan kohdalla, myös kidutuksen sekä

⁸¹ *Branko Tomašić and Others v. Croatia*, ECtHR 15.1.2009.

⁸² Ks. esim. *Opuz v. Turkey*, ECtHR 9.6.2009 ja *E.S. and Others v. Slovakia*, ECtHR 15.9.2009.

⁸³ Hirvelä – Heikkilä 2017, s. 128.

⁸⁴ Ks. esim. *A. v. the United Kingdom*, ECtHR 23.9.1998, p. 22, *Šečić v. Croatia*, ECtHR 31.5.2007, p. 52 ja *Milanović v. Serbia*, ECtHR 14.12.2010, p. 83–84.

epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kieltoa tulee tulkita siten, ettei se aseta viranomaistoinnalle ylivoimaisia tai suhteettomia vaatimuksia.

EIT on todennut 3 artiklan loukkauksen esimerkiksi tapauksessa *E.S. and Others v. Slovakia*⁸⁵. Tapauksessa valittaja oli hakenut avioeroa miehestään, jota epäiltiin valittajaan ja lapsiin kohdistuvasta pahoinpitelyistä ja yhteen lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta. Oikeudellinen järjestelmä ei tapauksessa mahdollistanut riittävästi keinoja määrätä miestä muuttamaan pois puolisoiden yhteisestä vuokra-asunnosta ennen avioeron voimaantuloa, minkä vuoksi EIT katsoi, että valtio oli laiminlyönyt positiiviset velvoitteensa, kun valittajalle ja lapsille ei olosuhteet huomioon ottaen tarjottu tehokasta suojaa ennen avioeron voimaantuloa.

EIT on todennut 3 artiklan loukkauksen myös ratkaisussaan *Mudric v. Moldova*⁸⁶. Tapauksessa valittaja oli eronnut aviomiehestään yli 20 vuotta ennen valitusta koskevia tapahtumia. Valittajan entinen aviomies, joka oli psyykkisesti sairas, oli murtautunut valittajan kotiin ja pahoinpidellyt valittajan. Tämä tapahtui uudelleen, jonka jälkeen valittajan entinen aviomies oli jäänyt valittajan kotiin yli vuodeksi ja kohdistanut tänä aikana valittajaan väkivaltaa. Valittaja oli tehnyt useita ilmoituksia poliisille ja muille viranomaisille sekä pyytänyt suojelumääräystä, mistä huolimatta viranomaisten toimenpiteet, kuten rikosprosessi, suojelumääräyksen täytäntöönpano ja aviomiehen psykiatriseen hoitoon määrääminen oli viivästynyt. Tapauksessa EIT katsoi, että viranomaiset olivat olleet hyvin tietoisia aviomiehen psyykkisistä ongelmista ja hänen oli arvioitu olevan vaaraksi valittajalle. Viranomaiset olivat myös tietoisia entisen aviomiehen valittajaan kohdistamasta väkivallasta. Tapauksessa EIT katsoi tapa, jolla viranomaiset olivat hoitaneet asiaa, huomioiden erityisesti pitkät ja selittämättömät viivytykset rikosprosessissa, suojelumääräyksen antamisessa ja valittajan entisen aviomiehen määräämisessä pakolliseen lääketieteelliseen hoitoon oli vastoin valtion positiivisia velvoitteita, minkä vuoksi valtio oli syyllistynyt 3 artiklan loukkaukseen.

EIT on ratkaisukäytännössään arvioinut lähisuhdeväkivaltaa ja seksuaalista väkivaltaa koskevia tapauksia 3 artiklan sisältämän kidutuksen sekä epäinhimillisen ja halventavan kohtelun kiellon lisäksi tai sen sijaan myös 8 artiklan sisältämän yksityiselämän suojan loukkauksena. EIS 8 artikla pitää sisällään valtioille negatiivisen velvollisuuden pidättäytyä puuttumasta yksilöiden oikeuteen tai vapauteen, jonka lisäksi se sisältää valtioille positiivisen velvollisuuden ryhtyä toimiin sen varmistamiseksi, että yksilöiden oikeus yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamiseen on tehokas ja todellinen.⁸⁷ EIT 8 artikla soveltuu siten myös lähisuhdeväkivaltaan ja EIT on ratkaisukäytännössään linjannut, että valtioilla on EIS 8 artiklaan perustuva velvollisuus suojella henkilön fyysistä sekä psyykkistä koskemattomuutta.⁸⁸ EIS 3 ja 8 artiklojen keskinäinen suhde näyttäytyy kuitenkin EIT:n ratkaisukäytännössä osin epäselvänä ja monitulkintaisena, sillä osassa lähisuhdeväkivaltaa ja seksuaalirikoksia koskevista tapauksista EIT on katsonut valtion syyllistyneen sekä 3 että 8 artiklan loukkaukseen, kun taas osassa tapauksia EIT on todettuaan valtion syyllistyneen 3 artiklan loukkaukseen jättänyt arvioimatta enää erikseen

⁸⁵ *E.S. and Others v. Slovakia*, ECtHR 15.9.2009.

⁸⁶ *Mudric v. Moldova*, ECtHR 16.7.2013.

⁸⁷ Hirvelä – Heikkilä 2017, s. 628–629.

⁸⁸ *Ks. Kalucza v. Hungary*, ECtHR 24.4.2012.

mahdollista 8 artiklan loukkausta.⁸⁹ Vastaavasti on myös tapauksia, jossa EIT ei ole todettuaan valtion syyllistyneen 8 artiklan loukkaukseen arvioinut enää mahdollista 3 artiklan loukkausta.⁹⁰

EIT totesi 8 artiklan loukkauksen esimerkiksi ratkaisussaan *Kalucza v. Hungary*⁹¹. Tapauksessa valittaja asui yhdessä kumppaninsa kanssa, joka oli kohdistanut valittajaan henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Osapuolilla oli erimielisyyttä asuntoon liittyvistä omistussuhteista. Valittaja oli tehnyt useita ilmoituksia poliisille, hakenut lähestymiskieltoa ja lisäksi käynnissä oli myös useita siviiliprosesseja liittyen asunnon omistussuhteisiin ja entisen kumppanin häätämiseen asunnosta. Tapauksessa viranomaiset olivat osoittaneet vastahakoisuutta ja viivytelleet lähestymiskiellon määräämisessä, minkä vuoksi EIT katsoi, että viranomaiset olisi tullut positiivisen toimintavelvollisuuden perusteella ryhtyä toimenpiteisiin valittajan suojelemiseksi entisen kumppanin väkivaltaiselta käytökseltä hänen kodissaan. Näin ollen EIT katsoi valtion syyllistyneen 8 artiklan loukkaukseen.

Valtio voidaan näiden ollen asettaa vastuuseen, mikäli se laiminlyö positiivista toimintavelvollisuuttaan suojella lähisuhdeväkivallan uhreja. Lähestymiskielloista on muodostunut keskeinen työkalu osana eurooppalaista toimintatapaa lähisuhdeväkivaltaan puuttumisessa.⁹² EIT on ratkaisukäytännössään tuonut esille lähestymiskiellon tärkeää roolia osana valtion velvollisuutta suojella lähisuhdeväkivallan uhreja esimerkiksi ratkaisuisaan *E.S. v. Slovakia*⁹³ sekä *Kalucza v. Hungary*⁹⁴ ja *Mudric v. Moldova*⁹⁵. Näin ollen yhtenä viranomaisten toimenpiteenä uhrin suojelemiseksi tilanteessa, jossa uhriin kohdistuu todellista ja välitöntä uhkaa, on lähestymiskiellon määrääminen. Valtioilla on kuitenkin oikeus päättää itse tarkemmin suojaamiset muodot, mistä johtuu, ettei sopimusvelvoitteista aiheudu suoraa velvoitetta käyttää tiettyjä keinoja lähestymiskiellojen valvonnassa, kuten sähköistä valvontaa.

2.5.2 ISTANBULIN SOPIMUS

Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräyksiä täydentää lähisuhdeväkivallan osalta Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta eli niin sanottu Istanbulin sopimus (SopS 53/2015). Istanbulin sopimus kohdistaa huomion naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, vaikka sopimus koskee yhtäläisesti kaikkia

⁸⁹ Esimerkiksi EIT katsoi, että 3 ja 8 artiklaa oli loukattu tapauksessa *E.S. and Others v. Slovakia*, ECtHR 15.9.2009. Taas tapauksissa *Z and Others v. the United Kingdom*, ECtHR 10.5.2001 ja *I.C. v. Romania*, ECtHR 24.5.2016 EIT arvioi 3 artiklan loukkauksen todettuaan, ettei tarvetta ole arvioida enää 8 artiklan loukkausta.

⁹⁰ Ks. esim. *Kalucza v. Hungary*, ECtHR 24.4.2012.

⁹¹ *Kalucza v. Hungary*, ECtHR 24.4.2012.

⁹² Niemi – Majlander 2017, s. 747.

⁹³ *E.S. and Others v. Slovakia*, ECtHR 15.9.2009.

⁹⁴ *Kalucza v. Hungary*, ECtHR 24.4.2012.

⁹⁵ *Mudric v. Moldova*, ECtHR 16.7.2013.

perheväkivallan uhreja, myös miehiä. Istanbulin sopimus muun muassa velvoittaa, että osapuolivaltioiden lainsäädäntöön tulee sisältyä lähestymiskielto. Istanbulin sopimus on myös kansainvälisistä sopimuksista ensimmäinen, johon on artiklaan 5 kirjattu valtion huolellisuusvelvoite (*due diligence*), joka viittaa valtion vastuuseen tehokkaasti ehkäistä ja tutkia ei-valtiollisen tahon tekemät väkivallanteot myös yksityiselämän piirissä, suojella uhria, rangaista rikoksentekijöitä sekä hyvittää väkivallanteot uhrille.⁹⁶

Istanbulin sopimus velvoittaa muun muassa valtioita säätämään rangaistavaksi sopimuksessa nimetyt naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan muodot, kuten muun muassa henkisen väkivallan (33 artikla), vainoamisen (34 artikla), seksuaalisen väkivallan (36 artikla) ja ruumiillisen väkivallan (35 artikla). Artiklassa ruumiillisen väkivallan käsite pitää sisällään myös väkivallan, josta on seurannut uhrin kuolema.⁹⁷ Sopimuksen 50 artikla edellyttää valtioita ryhtymään tarvittaviin, nopeisiin ja asianmukaisiin toimiin sopimuksessa tarkoitettujen väkivallan muotojen ennaltaehkäisemiseksi ja naisten riittäväksi ja välittömäksi suojelemiseksi niiltä ja 51 artiklassa säädetään riskinarvioinnista. Istanbulin sopimus edellyttää, että sopimuksen vastaiset teot on tutkittava ja pantava syytteeseen tehokkaasti noudattaen samalla ihmisoikeusvelvoitteita sekä huomioimalla käsityksen sukupuoleen perustuvasta väkivallasta (49 artikla). Sopimus edellyttää myös, että sopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädetävistä teoista tulee voida määrätä tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat seuraamukset niiden vakavuuden mukaan (45 artikla).

Lähestymiskielloista säädetään Istanbulin sopimuksen 52 ja 53 artikloissa, joista 53 artiklan nojalla osapuolivaltioissa sopimuksen tarkoittamien väkivallan muotojen uhreilla tulee olla käytettävissään asianmukaiset lähestymiskiellot tai suojelumääräykset. Artikla 52 koskee välittömiä lähestymiskielloja. Artikla 53 puolestaan sisältää määräyksiä liittyen lähestymiskiellojen tai suojelumääräysten määräämiseen, muun muassa sen, että niiden on oltava käytettävissä välittömään suojeluun aiheuttamatta uhrille kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa. Artiklan 53 nojalla edellytetään myös, että osapuolivaltioissa lähestymiskiellojen tai suojelumääräysten rikkomisesta voidaan määrätä tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat rikosoikeudelliset ja muut oikeudelliset seuraamukset.

Istanbulin sopimuksen ratifiointiin Suomessa on kohdistettu kritiikkiä, sillä sopimukseen liittyessä sen ei katsottu edellyttävän Suomessa mainittavia lainsäädäntömuutoksia.⁹⁸ Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa arvioiva asiantuntijaryhmä GREVIO on Suomea koskevassa vuonna

⁹⁶ Oksanen 2012, s. 619.

⁹⁷ Kimpimäki 2020, s. 328.

⁹⁸ Ks. HE 155/2014 vp ja kritiikistä Oksanen 2012, s. 618–623 ja Nousiainen – Pentikäinen 2013, s. 455–462.

2019 julkaistussa arviointiraportissaan kehottanut Suomen viranomaisia tehostamaan pyrki-
myksiään lisätä lähestymiskieltojen käyttöä kehittämällä niiden käyttökelpoisuutta ja varmista-
malla niiden huolellisen täytäntöönpanon. GREVIO on myös kehottanut Suomen viranomaisia
arvioimaan lähestymiskieltojen täytäntöönpanon tasoa, jotta voidaan tunnistaa ja korjata mah-
dolliset lain sanamuotoon tai sen käytännön toimeenpanoon liittyvät puutteet. Lähestymiskiel-
tojen noudattamisen valvonnan osalta GREVIO kiinnitti huomiota Suomea koskevassa arvioin-
tiraportissaan mahdollisuuden hyödyntää valvonnassa sähköisiä välineitä, kuten hälytyslait-
teita, uhrin turvallisuuden tarkistamista säännöllisesti puhelimitse sekä lähestymiskieltoon
määrättyjen henkilön kanssa järjestettäviä seurantatapaamisia kiellon sisällön ja sen rikkomi-
sesta aiheutuvien seurauksien selittämiseksi.⁹⁹ GREVIO:n esittämiä huomioita mahdollisuuksista
lisätä valvontakeinoihin viranomaisten yhteydenpitoa kiellolla suojattujen kanssa sekä
kieltoon määrättyjen kanssa järjestettävää seuranta voidaan pitää kehityskelpoisina ja ennen
kaikkea kustannuksiltaan suhteellisen maltillisina keinoina kehittää lähestymiskieltojen val-
vontaa.¹⁰⁰ Lokakuussa 2023 voimaan tulleella lähestymiskieltojen tehostamista koskevalla uu-
distuksella pyritäänkin paremmin vastaamaan Istanbulin sopimuksesta aiheutuviin velvoittei-
siin.

2.5.3 EU:N RIKOSUHRIDIREKTIIVI

Lähisuhdeväkivallan uhrin suojelun kannalta merkittävää sääntelyä on myös *Euroopan unionin parlamentin ja neuvoston direktiivi rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista*¹⁰¹ eli rikosuhridirektiivi, joka toisin kuin Istanbulin sopimuksen ratifiointi, on johtanut Suomessa lainsäädännön muutoksiin.¹⁰² Rikosuhridirektiivi sisältää määräyksiä muun muassa rikoksen uhrin oikeudesta tiedonsaantiin, tulkkaukseen ja käännöksiin, tukipalveluihin, oikeudelliseen menettelyyn, suojeluun sekä uhrin henkilökohtaiseen arviointiin erityisten suojelutarpeiden määrittämiseksi (3-22 artiklat), joista jälkimmäisessä artiklassa erityisesti huomioitavia uhriryhmiä ovat esimerkiksi sukupuoleen perustuvan väkivallan, lähisuhdeväkivallan ja seksuaalisen väkivallan uhrit sekä lapsiuhrit. Keskeisiä rikosuhridirektiivin

⁹⁹ Grevio Baseline Evaluation Report Finland 2019, s. 54.

¹⁰⁰ Esimerkiksi Rantalan, Smolejin, Leppälän ja Jokisen tutkimuksessa tuotiin esille keinoja soittaa kieltoon määrättylle, mikäli kieltoon määrätty rikkoo kieltoa sekä tähdentää kiellon merkitystä ja sen seurauksia kieltoon määrättylle. Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen, s. 251–252. Ks. myös yhteydenpidosta suojattuun Edlund – Svanberg 2003, s. 30–31.

¹⁰¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU, annettu 25 päivänä lokakuuta 2012, rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta.

¹⁰² Ks. HE 66/2015 vp.

myötä toteutettuja lakimuutoksia ovat muun muassa säännökset esitutkintalakiin (805/2011) asianomistajan oikeuksia koskevasta ilmoituksesta (esitutkintalain 4 luvun 18 §), asianomistajan henkilökohtaisesta arvioinnista (esitutkintalain 11 luvun 9 a §) sekä asianomistajan tukipalveluihin ohjaamisesta (esitutkintalain 4 luvun 10 §), missä jälkimmäisessä lisättiin asianomistajan erityisen suojelutarve ja hänen henkilökohtaiset ominaisuutensa uusina perusteina lakiin. Huomionarvoista on, että esitutkintalain 11 luvun 9 a §:n mukainen asianomistajan henkilökohtainen arviointi koskee asianomistajan asemaa ja suojelua esitutkinnassa sekä oikeudenkäynnissä ja on siten Istanbulin sopimuksen 51 artiklan mukaista riskinarviointia soveltamisalaltaan rajatumpi.¹⁰³

2.6 LÄHESTYMISKIELLON TEHOSTAMISTA KOSKEVA UUDISTUS

Lähestymiskieltoon liittyvät lakimuutokset tulivat voimaan lokakuun 2023 alusta. Uudistuksen tavoitteena on turvata aiempaa paremmin uhrin oikeudet, sillä sen tarkoituksena on ennaltaehkäistä rikoksia, joilta kiellolla suojattua pyritään kiellolla suojaamaan sekä erityisesti lähisuhdeväkivaltaa ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Lainsäädäntömuutoksilla on tarkoitus parantaa lähestymiskielton tehokkuutta, vähentää lähestymiskielton rikkomista ja lisätä erityisesti lähisuhdeväkivallan uhrin turvallisuutta. Uudistuksella pyritään myös lisäämään lähestymiskielton käyttöä tarvittavissa tilanteissa.¹⁰⁴ Tutkielmassa käydään läpi uudistus tiivistetysti, sillä vaikka useat muutoksista liittyvät lähestymiskielton määräämiseen, niillä on laajemmin merkitystä lähestymiskielloilla suojatun oikeuksien näkökulmasta. Lähestymiskielton rikkomiseen liittyvää lähestymiskielton sähköistä valvontaa ja kiellon rikkomista koskevan rikosasian kiireellistä käsittelyä käsitellään sen sijaan seuraavassa luvussa.

Lähestymiskielton tehostamista koskevassa uudistuksessa tehtiin muutos lähestymiskieltoain 11 §:n sanamuotoon koskien väliaikaisen kiellon määräämistä viran puolesta. Aiemman lain sanamuodon mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies pystyi määräämään väliaikaisen lähestymiskielton viran puolesta, jos kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellytti kiellon välitöntä antamista ja jos asiassa ilmenneistä seikoista oli pääteltävissä, että kiellolla suojattava henkilö ei kieltoon määrättävää henkilöä kohtaan tuntemansa pelon vuoksi tai muusta syystä kyennyt itse kieltoa hakemaan. Nykyisen lainkohdan mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on määrättävä väliaikainen lähestymiskielto omasta aloitteestaan, jos

¹⁰³ Esitutkintalain mukaisen henkilökohtaisen arvioinnin rinnalla Suomessa toimii 38 paikkakunnalla THL:n koordinoima vakavan parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin ja uhrin auttamisen moniammatillinen menetelmä MA-RAK.

¹⁰⁴ Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019, s. 90 ja HE 143/2022 vp, s. 42.

hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttää kiellon välitöntä antamista. Lainmuutoksen yhteydessä luovuttiin siten aiemmasta vaatimuksesta, jonka mukaan väliaikaisen kiellon määräämiseltä edellytettiin, että kiellolla suojattu ei kyennyt kieltoa itse hakemaan ja siten on pyritty laskemaan kynnystä väliaikaisen kiellon määräämiseen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen omasta aloitteesta ja edistämään väliaikaisen kiellon käyttöä uhrin henkeä ja terveyttä välittömästi uhkaavissa tilanteissa.¹⁰⁵

Poliisin määräämien väliaikaisten lähestymiskieltojen määrä on ollut viime vuosina suhteessa lähestymiskieltojen kokonaismäärään vähäinen.¹⁰⁶ Myös Istanbulin sopimusta valvova asiantuntijaryhmä GREVIO on kiinnittänyt huomiota Suomea koskevassa arvointiraportissaan poliisin aloitteesta määrättyjen väliaikaisten kieltojen vähäiseen määrään ja kehottanut suosituksissaan Suomen viranomaisia lisäämään väliaikaisten lähestymiskieltojen käyttöä. GREVIO on myös todennut, että väliaikainen lähestymiskielto tulee määrätä viran puolesta liittyen valtion velvollisuuteen ehkäistä väkivallantekoja Istanbulin sopimuksen 5 artiklan 2 kohdan mukaisesti, eikä kiellon määräämisen tule riippua uhrin tahdosta. GREVIO totesi myös, että sopimuksen 52 artiklan nojalla väliaikainen lähestymiskielto tulee määrätä välittömän vaaran tilanteissa ja nosti esille, ettei välittömän vaaran pidä kuitenkaan katsoa edellyttävän välttämättä kuoleman tai muun vakavan väkivallan riskiä, jolloin kynnys muodostuisi liian korkeaksi, vaan väliaikainen lähestymiskielto tulisi voida määrätä myös vähemmän vakavan väkivallan tilanteissa.¹⁰⁷

Uudistuksissa tehostettiin myös tukipalveluihin ohjaamista lähestymiskieltoasioissa. Aiemminkin on pääasiassa edellytetty, että lähisuhdeväkivaltaa koskevan rikoksen asianomistajalta esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 3 momentin nojalla tiedustellaan suostumusta hänen yhteystietojensa välittämiseen asianomistajien tukipalvelujen tarjoajalle, kuten Rikosuhripäivystykseen. Uudistuksen yhteydessä lähestymiskielto lakiin otettiin 11 a §:ään säännös palveluihin ohjaamisesta, jonka nojalla poliisin tai syyttäjän tulee tiedustella väliaikaisella lähestymiskiellolla suojattavalta, suostuuko hän yhteystietojensa välittämiseen tukipalveluiden tarjoajalle, ja kiellolla suojattavan suostuessa siihen välitettävä yhteystiedot ilman aiheetonta viivytystä. Poliisin tai syyttäjän on lisäksi ilmoitettava väliaikaiseen lähestymiskieltoon määrätylle saatavilla olevista tukipalveluista. Säännös parantaa erityisesti väliaikaisella lähestymiskiellolla suojatun henkilön ohjautumista palveluihin tilanteessa, jossa kiellolla suojattu ei ole rikoksen asianomistaja, eikä

¹⁰⁵ HE 143/2022 vp, s. 34.

¹⁰⁶ HE 143/2022 vp, s. 26. Poliisin tilastojen mukaan poliisi määräsi esimerkiksi vuonna 2019 väliaikaisia lähestymiskieltoja 195 kappaletta, vuonna 2020 kieltoja määrättiin 238 ja 2021 vuonna kieltoja määrättiin 274 kappaletta. HE 143/2022 vp, s. 8.

¹⁰⁷ Grevio Baseline Evaluation Report Finland 2019, s. 53.

hänen suostumustaan yhteystietojen välittämiseen ole kysytty esitutkintalain säännöksen nojalla.¹⁰⁸

Lähestymiskiellon tehostamista koskevan uudistuksen yhteydessä helpotettiin oikeudellisen avun saamista lähestymiskielloasioissa. Lähestymiskiellon 14 a §:n nojalla tuomioistuin voi nimittäin määrätä lähestymiskiellon hakijalle tai kiellolla suojattavalle avustajan, mikäli lähestymiskiellohakemuksen perusteena on epäily suojattavan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuneesta rikoksesta ja sitä epäillyn rikoksen vakavuus, kiellolla suojattavan henkilökohdaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna. Lainkohdan nojalla avustaja tulee määrätä kieltoon määrätylle teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevassa asiassa, mikäli kieltoon määrätty sitä pyytää.

Lähestymiskiellon tehostamista koskevissa uudistuksissa myös tuomioistuinmaksulakia muutettiin siten, että lähestymiskiellon hakeminen on lähestymiskiellon hakijalle nykyään maksutonta. Ennen muutoksen voimaantuloa lokakuussa 2023 lähestymiskiellon hakijalta on peritty käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa 270 euron suuruinen oikeudenkäyntimaksu tilanteissa missä lähestymiskiellohakemus on hylätty tai asia on jäänyt sillensä. Lähestymiskiellon hakemisesta silloin, kun kieltoa ei määrätä, tuli maksullista tuomioistuinmaksulain (1455/2015) tullessa voimaan vuoden 2016 alussa¹⁰⁹, jonka jälkeen käräjäoikeudessa vireille tulleiden lähestymiskielloasioiden määrä on laskenut yli kolmasosalla. Lähisuhdeväkivallan tai siihen liittyvien kotihälytysten määrä ei sen sijaan ole vähentynyt, mistä voidaan päätellä, että lähisuhdeväkivallan uhreja on jättänyt hakematta lähestymiskielloa kiellon hakemiseen liittyvän taloudellisen riskin vuoksi ja siten kynnys lähestymiskiellon hakemiseen on tosiasiallisesti noussut myös niissä tapauksissa, joissa lähestymiskiellolle olisi tarvittavat perusteet.¹¹⁰

Istanbulin sopimuksen 53 artiklan 2 kohdassa valtioilta edellytetään, että lähestymiskieltojen tai suojelumääräysten tulee olla käytettävissä välittömään suojeluun aiheuttamatta uhrille kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa. Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa valvova GREVIO-asiantuntijaryhmä onkin todennut Suomea koskevassa arviointiraportissaan, että yhtenä syynä Suomen lähestymiskieltojen vähäiseen määrään voi olla se, että lähestymiskiellon hakemisesta aiheutuva mahdollinen taloudellinen riski on uhrilla ja oikeudenkäyntimaksusta on

¹⁰⁸ HE 143/2022 vp, s. 27.

¹⁰⁹ Maksullisuutta perusteltiin sillä, että lähestymiskielloasiat työllistävät käräjäoikeuksia huomattavasti. Maksullisuuden ennakoitiin myös saattavan vähentää kiusantekomielessä tehtyjä lähestymiskiellohakemuksia, jotka voisivat liittyä esimerkiksi huoltajuusriitoihin. HE 29/2015 vp s. 29. Lakivaliokunta painotti kuitenkin, että muutoksen tarkoituksena ei ole nostaa kynnystä lähestymiskiellon hakemiseen tapauksissa, joissa hakijan henki ja terveys on uhattuna. LaVM 2/2015 vp, s. 4.

¹¹⁰ HE 143/2022 vp, s. 29–30.

mahdollista vapautua vain, jos hakemus menestyy tai uhri on oikeutettu oikeusapuun. Tästä syystä GREVIO on katsonut, että monille lähisuhdeväkivallan ja vainon uhreille Suomessa aiheutuu siten Istanbulin sopimuksen vastainen kohtuuton taloudellinen tai hallinnollinen taakka.¹¹¹ Lähestymiskiellon nykyinen maksuttomuus vastaakin Istanbulin sopimuksen valtioidelle asetettuja vaatimuksia ja turvaa paremmin uhrin oikeudet tarjoten uhrille mahdollisuuden hakea lähestymiskieltoa ilman taloudellista riskiä tilanteessa, jossa hakemus ei menesty tai jää sillensä. On ennakoitu, että 2023 voimaantulleiden lainmuutosten myötä lähestymiskieltojen määrä kasvaisi aiempien vuosien korkeimmalle tasolle.¹¹²

¹¹¹ Grevio Baseline Evaluation Report Finland 2019, s. 54.

¹¹² HE 143/2022 vp, s. 39.

3. LÄHESTYMISKIELLON NOUDATTAMISEN VALVONTA

3.1 LÄHESTYMISKIELLON RIKKOMINEN

Lähestymiskielto ja kiellon tehokkuus perustuvat kieltoon määrätyle asetettuihin rajoittaviin määräyksiin, joita koskee sanktiouhka.¹¹³ Jos lähestymiskieltoon tai väliaikaiseen lähestymiskieltoon määrätty rikkoo lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa yksilöityä kieltoa, tulee hänet tuomita lähestymiskiellon rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi (rikoslain 16 luvun 9 a §:n 1 momentti). Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan käyttöönoton myötä kiellon rikkomisesta tulee tuomita myös se, joka rikkoo lähestymiskiellosta annetun lain 3 a §:n 2 momentissa ja 8 a §:ssä tarkoitettuja teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa määrättyjä velvollisuuksiaan ja siten estää teknisen valvonnan käyttöönottamisen tai toteutumisen (rikoslain 16 luvun 9 a § 2 momentti). Lähestymiskieltoon rinnastetaan myös suojelutoimenpide, joka on ilmoitettu poliisiasiaan tietojärjestelmään yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain (227/2015) 4 §:n nojalla.¹¹⁴ Lähestymiskiellon rikkomisena ei kuitenkaan pidetä yhteydenottoja, joihin on lähestymiskiellosta annetun lain 3 §:n 4 momentissa tarkoitettulla tavalla asiallinen peruste ja jotka ovat erityisestä syystä ilmeisen tarpeellisia (rikoslaki 16 luvun 9 a §).

Lähestymiskiellon rikkomisesta säädetään rikoslain 16 luvussa, jossa säädetään rikoksista viranomaisia vastaan. Lähestymiskiellon rikkominen (rikoslaki 16 luvun 9 a §) kohdistuu siten ensi sijassa julkiseen valtaan, sillä sen suojelukohde on viranomaisen asettama kielto. Kiellon rikkominen ilmentää piittaamattomuutta viranomaisen antamasta määräyksestä, vaikka kielto turvaamistoimena kohdistuukin kielloilla suojattuun henkilöön.¹¹⁵ Lähestymiskiellon rikkominen on rikoksena virallisen syytteen alainen.

Lähestymiskiellon rikkominen on tahallisen rangaistavaa. Lähestymiskieltoratkaisussa tulee yksilöidä lähestymiskiellon sisältö ja mahdolliset poikkeukset kieltoon sekä ilmoitettava kiellon rikkomiseen liittyvästä rangaistusuhasta (lähestymiskieltolaki 8 §:n 2 momentti). Lähestymiskieltopäätöksessä määritetään teon rangaistavuuden rajat, jolloin kiellon tehokkuuden vaatimuksena on, että lähestymiskieltopäätös on määritelty täsmällisesti.¹¹⁶ Päätöksestä tulee

¹¹³ Kotanen 2013, s. 105.

¹¹⁴ Ks. eurooppalaisesta suojelumääräyksestä Ervo 2016. Eurooppalaisessa suojelumääräyksessä on kyse ns. rajat ylittävästä lähestymiskiellosta, jossa henkilö, jonka hyväksi on annettu lähestymiskielto tai vastaava suojelumääräys, voi saada samanlaista suojelua muuttaessaan toiseen jäsenvaltioon.

¹¹⁵ HE 41/1998 vp, s. 15.

¹¹⁶ Nuotio – Majanen 2022, s. 413.

ilmetä, onko kielto määrätty perusmuotoisena vai laajennettuna, ja laajennettua kieltoa koskevassa päätöksessä on määriteltävä tarkasti kielletyt alueet ja ajanjaksot.¹¹⁷

Rantalan, Smolejin, Leppälän ja Jokisen perheen sisäisiä lähestymiskieltoja koskevassa tutkimuksessa ilmeni, että yleisin käräjäoikeuden ratkaisussa viitattu laajennetun kiellon kohde oli kiellolla suojattavan henkilön asunnon läheisyys. Tutkimuksessa tuotiin esille, että osassa päätöksistä asunnon läheisyyttä koskeva alue oli täsmennetty kattamaan 100–500 metriä asunnosta, kun taas osassa päätöksiä asunnon läheisyyttä koskevaa aluetta ei ollut tarkemmin määritelty. Tutkimuksessa aineiston laajennetut kiellot koskivat myös kiellolla suojattavien työpaikkoja, niiden läheisyyttä sekä kouluja ja päiväkoteja. Tutkimuksessa tuotiin myös esille, että muutamassa lähestymiskieltoa koskevassa päätöksessä perusteita laajennetulle kiellolle tai kiellolla suojattavia kohteita ei ollut määritelty lainkaan, mikä herättää kysymyksen laajennetun kiellon tuomasta lisäarvosta. Tutkimuksessa tuotiin esille, että kohteesta, jota kiellolla on ollut tarkoitus suojata, on voitu mahdollisesti keskustella ja sopia osapuolten kesken, mutta jos sitä ei ole kirjattu lähestymiskieltoa koskevaan ratkaisuun, se ei kuitenkaan velvoita kieltoon määrättyä osapuolta, eikä tällainen tieto välity poliisille lähestymiskiellon valvontaa varten.¹¹⁸

Lähestymiskiellon rikkomista voidaan rikostyyppinä kuvata erityiseksi sen kohdistuessa tekoihin, jotka yleensä ovat sallittuja ja sen koskiessa vain rajatuiden henkilöiden ryhmää.¹¹⁹ Lähestymiskiellon rikkomista koskevan rikosnimikkeen alle lukeutuu monenlaisia tekoja, kuten yhteydenottoja esimerkiksi puhelimitse, sosiaalisen median välityksellä ja kasvotusten, seuraamista ja fyysistä lähestymistä. Lähestymiskieltoon määrätty voi myös syyllistyä kieltoa rikkoessaan toiseen rikokseen. Esimerkiksi solvaukset ja uhkaukset voivat täyttää kunnianloukkauksen tai laittoman uhkauksen tunnusmerkistön. Jos lähestymiskieltoon määrätyn epätoivottu toiminta, johon voi sisältyä yhteydenottoja, uhkailuja, seuraamista, tarkkailua tai vastaavantyyppistä häirintää, on jatkuvaa, lähestymiskieltoon määrätty voi syyllistyä myös lähestymiskiellon rikkomisen ohella vainoamiseen. Lähestymiskiellon rikkominen onkin yleinen vainoamisen ohella tuomittava liitännäisrikos.¹²⁰

Lähestymiskiellon rikkominen voi pitää sisällään yhden tai useamman teon. Lähestymiskiellon rikkominen voi toteutua kieltoon määrätyn lähettäessä kiellolla suojatulle yhden tekstiviestin. Toisaalta kiellon rikkominen voi pitää sisällään myös lukuisia tekoja.

Etelä-Savon käräjäoikeuden ratkaisussa vastaaja X tuomittiin lähestymiskiellon rikkomisesta, kun hän oli ollessaan määrättyä lähestymiskieltoon lähettänyt kiellolla suojatulle Y:lle lähes

¹¹⁷ HE 41/1998 vp, s. 22.

¹¹⁸ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 95–96.

¹¹⁹ Sahlin 2004, s. 87.

¹²⁰ Häkkänen-Nyholm – Salo 2019, s. 303.

vuoden pituisen ajanjakson aikana noin 400 tekstiviestiä ja 3 kirjettä. Hovioikeus myönsi X:lle jatkokäsittelyluvan rangaistusseuraamuksen osalta ja alensi X:lle tuomittavaa rangaistusta.¹²¹

Satakunnan kärjäoikeuden ratkaisussa kärjäoikeus oli tuominnut vastaaja X:n lähestymiskiellon rikkomisesta, kun hän oli ollessaan määrättyä Y:n suojaksi lähestymiskiellon reilun puolen vuoden ajanjaksolla lähettänyt Y:lle useita sähköposteja ja tekstiviestejä sekä postikortin, pyrkinyt soittamaan Y:lle, seurannut Y:tä Y:n asunnolle sekä kaupassa ja soittanut Y:n asunnon ovikelloa. Näin ollen lähestymiskiellon rikkominen rikosnimikkeenä voi pitää sisällään lukuisia tekoja, myös ajoittuen pidemmälle ajanjaksolle. X valitti tuomiosta hovioikeuteen, joka ei myöntänyt asiassa jatkokäsittelylupaa.¹²²

Kuten edellä on tuotu ilmi, laajennetussa lähestymiskiellossa tuomioistuimen edellytetään määrittelevän täsmällisesti kielletyn alueen, jossa kieltoon määrättävä ei saa oleskella. Perusteeton tuleminen lähestymiskielloa koskevassa päätöksessä määrätyle alueille merkitsee siten automaattisesti kiellon rikkomista.¹²³ Samoin perheen sisäisessä lähestymiskiellossa asuntoon palaaminen, josta kieltoon määrätty on kiellon voimassaoloajaksi hädetty, tarkoittaa lähestymiskiellon rikkomista.¹²⁴ Lähestymiskiello kieltää myös kiellolla suojattavan seuraamisen ja tarkkailun. Tämä kattaa monenlaisia seuraamisen ja tarkkailun muotoja, kuten seuraamisen autolla tai jalan sekä tarkkailun apuvälineitä, kuten kameraa tai kiikareita käyttäen.¹²⁵ Lähestymiskiellon piiriin sisältyvät myös yleisesti positiiviseksi mielletävät yhteydenotot, joten kiellettyä on myös esimerkiksi korttien, kukkien ja lahjojen lähettäminen kiellolla suojatulle.¹²⁶

Lähestymiskiellon rikkomisena ei ole kuitenkaan pidettävä pelkästään oleskelua julkisessa paikassa, jossa kiellolla suojattu henkilö on tai asioi. Lähestymiskiellon esitöissä tuodaan esille, että olisi kohtuutonta kieltää lähestymiskiellon määrättyä henkilöä oleskelemasta yleisissä julkisissa tai vapaa-ajan palveluja tarjoavissa paikoissa, kuten esimerkiksi kauppakeskuksessa, postissa, pankissa, ravintolassa, konserttisalissa tai urheiluhallissa, joissa kiellolla suojatulla on tapana asioida tai harrastaa.¹²⁷

Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisussa hovioikeus hylkäsi syytteet lähestymiskiellon rikkomisesta tapauksessa, jossa lähestymiskiellon määrätty vastaaja X oli tietoisena siitä, että kiellolla suojattu Y oli uimahallissa, mennyt kahdella erillisellä kerralla uimahallin pukuhuone- ja saunaosastolle sekä allasosastolle lähelle allasta, jossa kiellolla suojattu Y oli ollut ja jälkimmäisellä kerralla myös havainnut Y:n altaassa. Ratkaisun perusteluissaan hovioikeus toi esille edellä esitetyn kohdan lain esitöistä sekä sen, ettei X:ää ollut lähestymiskiellotuomiossa kielletty oleskelemasta kyseisessä uimahallissa. Hovioikeus katsoi, että huolimatta siitä, että X tiesi Y:n olevan uimahallissa, ei X:n, jolla oli ollut tapana käydä kyseisessä uimahallissa ja jolla oli oikeus siellä oleskella, tarkoituksena voinut pitää olleen Y:n seuraaminen.¹²⁸ Lain esitöissä tuodaan esille, että vaikka

¹²¹ Etelän-Savon kärjäoikeus 08.11.2019 t. 149106.

¹²² Satakunnan kärjäoikeus 27.06.2018 t. 128021.

¹²³ HE 41/1998 vp, s. 9.

¹²⁴ HE 144/2003 vp, s. 4.

¹²⁵ Rautio 2021, s. 1416.

¹²⁶ Tikka 2001, s. 256.

¹²⁷ HE 41/1998 vp, s. 18.

¹²⁸ Itä-Suomen hovioikeus 11.01.2018 t. 100770.

kieltoon määrätyn oleskelua tällaisissa edellä kuvatuissa paikoissa ei voida ainakaan ilman erityisen painavia perusteita kieltää tai edes rajoittaa, kieltoon määrätty ei luonnollisestiakaan saa tällaisissa tilanteissa kohdistaa minkäänlaisia yhteydenottoja kiellolla suojattuun.¹²⁹

Lähestymiskiellon rikkomisena ei ole pidetty oikeuskäytännössä myöskään tarvikkeiden tilaamista kiinteistölle.

Vaasan hovioikeuden ratkaisussa vastaaja X oli määrätty laajennettuun lähestymiskielloon Y:n suojaamiseksi ja laajennettu lähestymiskielto kattoi asianosaisten aiemmin yhteisenä kotina toimineen Y:n vakituisen asunnon. Tapauksessa X oli tilannut kyseiselle kiinteistölle salaojaputkia ja sepelikuorman, joista putket oli toimitettu, mutta sepelikuorman purkamisen oli estetty Y:n toimesta. Käräjäoikeus tuomitsi X:n lähestymiskiellon rikkomisesta, mutta hovioikeus hylkäsi syytteen perustellen ratkaisua sillä, ettei tarvikkeiden tilaaminen kiinteistölle muodostanut kiellettyä toimintaa, eikä X ollut näin ollen rikkonut lähestymiskiellon päätöksessä yksilöityä kieltä.¹³⁰

Lähestymiskiellon rikkomisen tunnusmerkistöä voidaan sinänsä pitää selkeänä. Kiellon rikkomistilanteiden hahmottaminen käytännön tilanteissa tai rikkomiseen puuttuminen mielekkäällä tavalla on kuitenkin toisinaan osoittautunut haasteelliseksi. Tieto kiellon rikkomisesta voi tulla poliisille yksittäisenä rikosilmoituksena ilman oheisrikosta tai kiellolla suojattuun kohdistuvan rikosasian yhteydessä. On myös mahdollista, että kieltoon määrätty henkilö tavataan sattumalta kiellon voimassaoloaikana esimerkiksi kiellolla suojatun kodin lähistöltä.¹³¹ Lähestymiskiellon toimintaperiaate nojautuu siihen, että kieltoon määrätty noudattaa kieltä, joten kiellon toimivuus edellyttää tehokasta valvontaa.¹³² Tehokkaasti valvotulla lähestymiskiellolla voidaan puolestaan ennaltaehkäistä rikoksia ja lisätä kiellolla suojatun turvallisuuden tunnetta.¹³³ Toisaalta lähestymiskielloon liittyy keskeisesti kysymys kieltoon määrätyn perusoikeuksien rajoittamisesta. Lähestymiskiellolla puututaan merkittäväällä tavalla kieltoon määrätyn henkilön ihmisoikeussopimuksissa ja perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin. Lähestymiskiellon toimintaperiaatteen voidaankin katsoa olevan vastoin liberalistista lainsäädäntötraditiota, jossa lainsäädäntöä on pidetty ensisijaisena keinona estää valtiota puuttumasta liiaksi yksilön oikeuksiin ja yksityisenä pidettyihin elämänalueisiin.¹³⁴

¹²⁹ HE 41/1998 vp, s. 18.

¹³⁰ Vaasan hovioikeus 22.09.2014 t. 139132.

¹³¹ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 221.

¹³² Laurikkala 2019, s. 1–2.

¹³³ Lappi-Seppälä 2000, s. 447.

¹³⁴ Kotanen 2013, s. 106.

3.2 LÄHESTYMISKIELTOJEN VALVONTATOIMET

3.2.1 LÄHESTYMISKIELTOJEN VALVONTA

Lähestymiskiellot merkitään lähestymiskieltolain 15 §:n mukaisesti erityiseen poliisin henkilörekisteriin ja lähestymiskieltolain 15 a §:n nojalla kiellon noudattamista valvoo poliisi. Lähestymiskiellon teknisestä valvonnasta vastaa puolestaan lähestymiskieltolain 15 b §:n nojalla Rikosseuraamuslaitos. Poliisilain (872/2011) 1 luvun 1 §:n 1 momentin nojalla rikosten ehkäiseminen kuuluu poliisin tehtäviin, mistä seuraa, että poliisin tulee valvoa myös lähestymiskiellojen noudattamista ja ehkäistä kiellon rikkomistekoja. Paikallispoliisilla on käytännössä tärkeä rooli lähestymiskiellojen valvonnassa, sillä poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) nojalla se toimii rikollisuuden ennalta estämiseksi. Lähtökohtana on, että lähestymiskiellon noudattamista valvotaan muun poliisitoiminnan yhteydessä, ellei tapauskohtaisesti ilmene tarvetta muihin järjestelyihin.¹³⁵ Käytännössä poliisin suorittamassa lähestymiskiellojen valvonnassa on ollut pitkään kyse lähinnä jälkikäteisestä valvonnasta perustuen poliisille tehtyihin ilmoituksiin. Poliisi voi myös saada tiedon lähestymiskiellon rikkomisesta muiden rikosepäilyjen yhteydessä.¹³⁶

Poliisin toimivaltuudet lähestymiskiellojen valvontaan perustuvat lähinnä kotirauhan ja julkisrauhan suojaamista koskevaan poliisilain 2 luvun 5 §:ään sekä rikoksilta ja häiriöiltä suojaamista koskevaan poliisilain 2 luvun 10 §:ään.¹³⁷ Lähestymiskiellojen valvonnassa poliisilla on oikeus käyttää poliisilain 2 luvun 17 §:ssä säädettyin edellytyksin sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Poliisi voi siten käyttää tarpeellisia ja puolustettavina pidettäviä voimakeinoja lähestymiskiellojen valvonnassa esimerkiksi kieltoon määrätyn henkilön paikalta poistamiseksi tai välittömästi uhkaavan rikoksen estämiseksi. Lähestymiskiellon rikkominen voi toteutua esimerkiksi kieltoon määrätyn tunkeutumisella kiellolla suojatun henkilön kotirauhan suojaamalle alueelle, jolloin poliisilla on oikeus poliisilain 2 luvun 5 §:n nojalla poistaa rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetun kotirauhan suojaaman tilan tai muun paikan haltijan tai tämän edustajan pyynnöstä henkilö, joka ilman laillista oikeutta tunkeutuu, menee salaa tai toista harhauttamalla taikka kätkeytyy kotirauhan suojaamaan tilaan tai jättää noudattamatta käskyn poistua sieltä.

Poliisin toimivaltuudet eivät kuitenkaan mahdollista lähestymiskielloon määrätyn henkilön poistamista paikalta aina automaattisesti silloin, kun hän oleskelee samassa tilassa

¹³⁵ Poliisihallituksen ohje lähestymiskiellosta 2018, s. 9.

¹³⁶ Laurikkala 2019, s. 8.

¹³⁷ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 722.

lähestymiskiellolla suojatun henkilön kanssa. Arvioinnissa merkittävänä seikkoina pidetään sitä, onko kyseessä julkinen paikka sekä sitä, onko kyseinen julkinen paikka mainittu ja yksilöity lähestymiskiellot päätöksessä.¹³⁸ Poliisin toimivaltuudet eivät siten mahdollista lähestymiskielltoon määrätyn henkilön poistamista pelkän oleskelun perusteella esimerkiksi edellä kuvattun *Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisun*¹³⁹ kaltaisessa tilanteessa, jossa kieltoon määrätty oli mennyt uimahalliin, jossa kiellolla suojattu oli. Huomionarvoista kuitenkin on, että poliisilla on oikeus poistaa kotirauhan tai julkisrauhan suojaamasta tilasta tai muusta paikasta siellä luvallisesti oleskeleva henkilö, jos tämä häiritsee muiden henkilöiden kotirauhaa tai julkisrauhaa taikka aiheuttaa siellä muulla tavoin huomattavaa häiriötä ja on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu (poliisilaki 2 luvun 5 §:n 2 momentti). Näin ollen poliisi voi poistaa kieltoon määrätyn julkiselta paikaltakin häiritsevän käytöksen perusteella. Mikäli paikalta poistamista ei katsota riittäväksi estämään häiriön toistumista, poliisi voi poliisilain 2 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla ottaa kieltoon määrätyn kiinni ja pitää hänet säilössä. Säilössä pitämistä on mahdollista jatkaa vain sen aikaa, kun häiriön toistuminen on todennäköistä, kuitenkin korkeintaan 12 tuntia henkilön kiinniottamisesta.

Poliisin on suoritettava lähestymiskiellon valvontatoimenpiteet ilman aiheetonta viivytystä. Aika, joka poliisilla kuluu tilanteeseen puuttumiseen, määräytyy kuitenkin tapauksittain liittyen poliisin käytettävissä oleviin resursseihin ja tehtävien priorisointiin. Poliisin tulee yleensä puuttua tilanteeseen pikaisesti lähestymiskiellon rikkomista koskevan ilmoituksen saatuaan silloin, kun kieltoon määrätty rikkoo kieltoa perustavanlaatuisella tavalla siten, että kiellolla suojatun henki ja terveys ovat uhattuna. Sen sijaan rikkomisen tavan ollessa vähemmän vakava, poliisilla voi olla oikeus siirtää kiellon rikkomista koskevaa tehtävää ja puuttua tilanteeseen kiireellisempien tehtävien jälkeen.¹⁴⁰

Kuten edellä on tuotu esille, lähestymiskielloa voidaan rikkoa eri tavoin. Poliisin käytettävissä olevat valvontatoimenpiteet ovatkin riippuvaisia kiellon rikkomisen toteuttamistavoista sekä koetusta uhasta. Poliisin käytettävissä olevien keinojen käyttöala ja oikeuttamisperusteet lähestymiskiellon rikkomistilanteissa ovat käytännössä riippuvaisia siitä, miten kieltoa rikotaan: vähäisissä rikkomistilanteissa valvontatoimet eivät voi sisältää kovin ankaria keinoja, kun taas erityisen moitittavissa kiellon rikkomistilanteissa poliisilla voi olla oikeus voimakkaampiin keinoihin, jotta kiellon rikkomisen jatkaminen voidaan estää. Käytännössä ongelmalliseksi voi

¹³⁸ Laurikkala 2019, s. 10.

¹³⁹ Itä-Suomen hovioikeus 11.01.2018 t. 100770.

¹⁴⁰ Laurikkala 2019, s. 9.

muodostua tilanteen ja toiminnan kiireellisyys, jolloin toimivallan perusteiden ja siihen vaikuttavien seikkojen tarkka punninta voi osoittautua haasteelliseksi.¹⁴¹

3.2.2 PAKKOKEINOT

Lähestymiskiellon valvonnassa poliisilla voi olla oikeus turvautua myös tilanteen niin vaatiessa pakkokeinojen käyttöön. Pakkokeinojen käyttöä voidaan perustella ainakin tilanteessa, jossa lähestymiskieltoon määrätty henkilö uhkaa vakavasti kiellolla suojatun perustavanlaatuisia oikeushyviä, kuten henkeä ja terveyttä. Pakkokeinoja käyttäessään poliisin on noudatettava pakkokeinolain (806/2011) 1 luvun 2 §:n mukaista suhteellisuusperiaatetta ja toimittava pakkokeinolain 1 luvun 3 §:ssä edellytetyn vähimmän haitan periaatteen mukaisesti. Käytettävien pakkokeinojen tulee olla siten kokonaisuutena arvostellen puolustettavia ja niitä voidaan käyttää ainoastaan tilanteen edellyttämässä laajuudessa aiheuttamatta kenellekään tarpeetonta vahinkoa tai haittaa kuitenkin siten, että kiellolla suojatun perustavanlaatuisia oikeushyviä pystytään suojaamaan.

Ensinnäkin poliisilla voi olla oikeus ottaa lähestymiskieltoa rikkova henkilö kiinni pakkokeinolain 2 luvun 1 §:n säädetyn mukaisesti. Lähestymiskiellon rikkomista koskevan rangaistus säännöksen enimmäisrangaistuksen ollessa yksi vuosi vankeutta, kieltoon määrätty, jota epäillään todennäköisin syin kiellon rikkomisesta, voidaan myös pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n nojalla pidättää ja 11 §:n nojalla vangita, mikäli käsillä ovat paon, kolluusion tai rikoksen jatkamisen vaara. Lähestymiskielto ei siten mahdollista pidättämistä suoraan rikkomisen perusteella, vaan perusteet pidättämiselle on arvioitava aina tapauskohtaisesti.¹⁴² Sen sijaan lähestymiskiellon rikkominen sekä rikkomistilanteessa tehty mahdollinen muu rikos voivat kuitenkin ilmentää jatkamisvaaraa, joka luo perusteet henkilön pakkokeinolain mukaiselle pidättämiselle ja vangitsemiselle. Pidättämisen ja vangitsemisen sijaan henkilö on mahdollista jatkamisvaaran ollessa käsillä määrätä myös pakkokeinolain mukaiseen matkustuskieltoon, jota ei kuitenkaan lähestymiskiellon rikkomisen tapauksissa ole todennäköisesti pidettävä käyttökelpoisena keinona estämään kiellon rikkomisen jatkamista.¹⁴³

Lähestymiskiellon rikkominen voi toteutua myös muutoin kuin fyysisesti, tyypillisesti esimerkiksi puhelimen välityksellä. Poliisi voikin kohdistaa tiettyjen edellytysten täytyessä televalvontaa lähestymiskieltoon määrättyyn joko pyrkiäkseen valvomaan lähestymiskiellon

¹⁴¹ Laurikkala 2019, s. 7–8.

¹⁴² Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 722 ja Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 246–247.

¹⁴³ Laurikkala 2019, s. 11.

noudattamisen toteutumista poliisilain nojalla tai osana esitutkintaa pakkokeinolain nojalla epäillessään lähestymiskieltoon määrättyä lähestymiskiellon rikkomisesta. Poliisi saa poliisilain 5 luvun 9 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisesti kohdistaa rikoksen estämiseksi televalvontaa henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun jonkun voidaan lausumiensa tai muun käyttäytymisensä perusteella perustellusti olettaa syyllistyvän telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtävään lähestymiskiellon rikkomiseen. Televalvonnan käyttämiselle asetettuna kynnyksenä on pidettävä lähestymiskiellon rikkomista koskevaa perusteltua epäilyä, joskaan poliisilain mukainen televalvonta ei kuitenkaan sanamuotonsa perusteella edellytä välttämättä telesoitteen tai telepäätelaitteen avulla toteutettua kiellon rikkomista. Samoin poliisi voi esitutkintaviranomaisena kohdistaa pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisesti televalvontaa epäillyn, asianomistajan, todistajan tai muun henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun on syytä epäillä telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyä lähestymiskiellon rikkomista.¹⁴⁴

3.2.3 SÄHKÖINEN VALVONTA

Lokakuusta 2023 alkaen otettiin käyttöön uutena valvontakeinona lähestymiskiellon sähköinen valvonta, joka merkitsee sitä, että tuomioistuin voi vakavimmissa tapauksissa määrätä laajennettuun lähestymiskieltoon liitettäväksi sähköisen valvonnan. Lähestymiskiellon sähköistä valvontaa on luonnehdittu kiellon tehostamista koskevan uudistuksen lausuntokierroksella uudistuksista jopa tärkeimmäksi.¹⁴⁵ Sähköisen valvonnan käyttöönottoa on perusteltu aiheellisesti sillä, ettei laajennettukaan lähestymiskielto ole käytännössä osoittautunut riittäväksi suojakeinoksi tilanteissa, joihin liittyy vakavan väkivallan riski.¹⁴⁶ Sähköisellä valvonnalla pyritäänkin parantamaan kiellon tehokkuutta sekä lisäämään kiellolla suojattavan turvallisuutta. Sähköisellä valvonnalla on tarkoitus lisätä lähestymiskieltoa rikkovan henkilön kiinnijäämisriskiä, helpottaa näytön hankkimista kiellon rikkomisesta sekä vähentää jatkamisvaaraa.¹⁴⁷

Lähestymiskiellon sähköinen valvonta toteutetaan teknisesti hyödyntämällä GPS/GNSS-paikannustekniikkaa. Rikosseuraamuslaitoksen tukipartio asentaa valvontaan määrätylle valvontalaitteet, joihin sisältyy nilkkaan, ranteeseen tai vyötärölle asennettava valvontapanta sekä

¹⁴⁴ Lähestymiskiellon tehostamista koskevan uudistuksen yhteydessä lausuntokierroksella nostettiin esille myös ajatus kiellon rikkomista koskevan rangaistusasteikon korottamisesta kahteen vuoteen, joka mahdollistaisi laajemmin televalvonnan käytön. OM:n Mietintöjä ja lausuntoja 2022:24, s. 95 ja s. 98–99.

¹⁴⁵ OM:n Mietintöjä ja lausuntoja 2022:24, s. 106.

¹⁴⁶ LaVM 19/2022 vp, s. 4.

¹⁴⁷ HE 143/2022 vp, s. 43.

GPS/GNSS-paikannuspuhelin, ja ohjeistaa niiden käytössä. Valvontaan määrätyn tulee pitää paikantamisen mahdollistamiseksi mukanaan säännöllistä lataamista edellyttävää GPS/GNSS-paikannuspuhelin, minkä avulla hänet voidaan paikantaa. Valvontapannan ja paikannuspuhelimien yhdistelmä mahdollistaa valvottavan tarkan sijainnin selvittämisen sekä liikkeiden seuraamisen reaaliaikaisesti. Valvontalaitteet voidaan asentaa myös kiellolla suojatulle, mikäli kiellolla suojattu haluaa. Laajennettua lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa määritelty alue piirretään valvontajärjestelmään Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomon toimesta, mikä mahdollistaa sen, että keskusvalvomo saa automaattisesti hälytyksen, mikäli valvontaan määrätty menee kielletylle alueelle taikka irrottaa tai rikkoo käytössään olevan valvontapannan siten, että valvonta estyy. Mikäli lähestymiskiellolla suojattava on halunnut itselleen valvontalaitteet, myös hänelle välittyy hälytys automaattisesti teknisen järjestelmän kautta, mikäli kieltoon määrätty menee kielletylle alueelle tai valvonta estyy. Valvontajärjestelmään tulee hälytys myös silloin, jos valvontapannan ja paikannuspuhelimien etäisyys toisistaan kasvaa liian suureksi.¹⁴⁸

Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomon saadessa hälytyksen se tekee hälytyksestä hätäilmoituksen Hätäkeskuslaitokselle ja välittää hälytystä koskevan tiedon myös välittömästi kiellolla suojattavalle. Keskusvalvomo välittää eteenpäin myös tiedon kieltoon määrätyn sekä kiellolla suojatun sijainnista. Hätäkeskuslaitos puolestaan välittää poliisille ilmoituksen tai tehtävän annettujen ohjeistusten mukaisesti ja akuuteissa tilanteissa paikalle lähetetään kiireellisesti poliisipartio. Kiireellisyysarvioinnissa huomioon otetaan muun muassa lähestymiskieltoon määrätyn ja kiellolla suojatun sijainti sekä väkivallan uhka ja sen vakavuus.¹⁴⁹

Sähköisellä valvonnalla parannetaan lähestymiskiellon tehokkuutta ja kiellolla suojatun asemaa aikaisemmasta niissä tilanteissa, joissa laajennettuun lähestymiskieltoon liitetään sähköinen valvonta. Sähköisen valvonnan avulla poliisille välittyy tieto, mikäli kieltoon määrätty rikkoo kieltoa menemällä kielletylle alueelle, esimerkiksi kiellolla suojatun asunnon lähetyville, mikä mahdollistaa poliisin nopean puuttumisen tilanteeseen ja kiellolla suojatun varoittamisen kieltoon määrätyn lähestymisestä.¹⁵⁰ Kiellolla suojatun saadessa tiedon hälytyksestä hän voi pyrkiä varautumaan kieltoon määrätyn lähestymiseen, eikä tule samalla tavalla yllätetyksi, kuin ilman sähköistä valvontaa.¹⁵¹ Kiellolla suojatulle tarjottavalla mahdollisuudella ottaa myös itselleen valvontalaitteet voidaan vaikuttaa positiivisesti hänen turvallisuuden tunteeseensa.

¹⁴⁸ HE 143/2022 vp, s. 35–36 ja s. 38.

¹⁴⁹ HE 143/2022 vp, s. 36 ja s. 58.

¹⁵⁰ HE 143/2022 vp, s. 32.

¹⁵¹ Laurikkala 2019, s. 14.

Nopealla reagoinnilla lähestymiskiellon rikkomiseen tavoitellaan, että rikoksen tapahtuminen voitaisiin estää, mikä on perusteltua huomioiden, että tilanteisiin, joissa lähestymiskielto on määrätty, voi liittyä riski tilanteen kärjistymisestä jopa kuolemaan johtavaan väkivaltaan.¹⁵² Sähköinen valvonta nostaa kieltoa rikkovan henkilön kiinnijäämisriskiä ja helpottaa näytön keräämistä kiellon rikkomisesta tuomitsemisen tueksi.¹⁵³ Sähköisesti valvotuissa lähestymiskielloissa valvontavastuu siirtyy uhrilta enemmän viranomaisille ja valvonnan painopisteen voidaan katsoa siirtyvän jälkikäteisestä enemmän reaaliaikaiseksi, kun aiemmin valvonta on painottunut kiellolla suojatun tekemiin jälkikäteisiin ilmoituksiin. Jotta kiellolla suojatun tosiasiallinen turvallisuus lisääntyy, valvonnan tulee olla kuitenkin nimenomaan jatkuvaa ja reaaliaikaista.¹⁵⁴

3.2.4 MUUT KEINOT

Poliisilla on myös eräitä muita keinoja, joilla se voi pyrkiä edistämään lähestymiskiellon noudattamista. Poliisi voi ilmoittaa lähestymiskiellolla suojatulle poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 16 luvun 2 §:n 1 momentin nojalla kieltoon määrätyn, vapautensa menettäneen vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta. Ilmoituksen antamisella voidaan pyrkiä ehkäisemään kiellon rikkomistilanteita ja mahdollistamaan kiellolla suojatulle henkilölle tilaisuus varautua tilanteeseen. Poliisi voi lähestymiskieltojen valvonnassa hyödyntää vapaamuotoisempia toimenpiteitä, kuten olla oma-aloitteisesti yhteydessä lähestymiskieltoon määrättyyn henkilöön soittamalla ja pyrkiä näin varmistamaan, että kieltoon määrätty noudattaa määrättyä kieltoa. Tällainen epämuodollinen, henkilökohtainen yhteydenotto voi käytännössä osoittautua odotettua toimivammaksi.¹⁵⁵

Vaikka lähestymiskieltojen valvonta virallisesti kuuluu poliisille, kiellon noudattamista voivat sinänsä valvoa myös lähestymiskiellolla suojatun lisäksi esimerkiksi sosiaaliviranomaiset sekä sivulliset, kuten kiellolla suojatun lähipiiri. Poliisi voi joissain tilanteissa myös pyrkiä varmistamaan lähestymiskiellon tarkoituksen toteutumista saattamalla tiedon lähestymiskiellosta ja siihen määrätystä henkilöstä kiellolla suojatun lähipiirille, jotta kiellolla suojatun lähipiiri on tietoinen ja kykenee valvomaan lähestymiskieltoa sekä esimerkiksi hälyttämään apua paikalle mahdollisissa kiellon rikkomistilanteissa. Ensisijaisesti kiellolla suojatun on kuitenkin välitettävä itse tieto lähipiirilleen, sillä tieto lähestymiskiellosta kuuluu henkilön yksityisyyden piiriin.

¹⁵² Laurikkala 2019, s. 14.

¹⁵³ HE 143/2022 vp, s. 32.

¹⁵⁴ Laurikkala 2019, s. 14.

¹⁵⁵ Edlund – Svanberg 2003, s. 31 ja Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 251.

Poliisin tulee kuitenkin tarpeen mukaan pitää huolta siitä, että tieto on välitetty tarpeellisille tahoille. Tiedon ilmaiseminen sivullisille voi kuitenkin toisinaan olla ongelmallista poliisin vaitiolovelvollisuuden kannalta, mistä johtuu, että vahvana lähtökohtana voidaan pitää sitä, että kiellolla suojattu itse välittää lähestymiskieltoa ja kieltoon määrättyä koskevan tiedon lähipiirilleen.¹⁵⁶

3.3 LÄHESTYMISKIELLON HAASTEISTA JA UUDISTUKSISTA

3.3.1 LÄHESTYMISKIELLON HAASTEISTA YLEISESTI

Lähestymiskiellon valvonnassa on pidetty pitkään ongelmallisena sitä, että valvonta on pääasiassa kiellolla suojatun vastuulla.¹⁵⁷ Käytännössä tieto kiellon rikkomisesta on tullut poliisille tavallisesti kiellolla suojatun tekemän ilmoituksen perusteella tai muiden rikostutkintojen taikka hälytystehtävien hoitamisen yhteydessä.¹⁵⁸ Lähestymiskieltojen valvonnassa uhrin suojelun kannalta merkittävimpinä puutteina voidaankin pitää kiellon valvonnan jäämistä uhrin tekemien ilmoitusten varaan sekä kiellon toistuvia rikkomisia, mihin ei ole pystytty tehokkaasti puuttumaan. Lähestymiskieltojen, joita tehostetaan sähköisellä valvonnalla, valvontavastuun voidaankin katsoa siirtyvän kiellolla suojatulta enemmän viranomaisille. Huomionarvoista on kuitenkin, että kiellon sähköisellä valvonnalla voidaan puuttua vain kiellon fyysiseen rikkomiseen, eikä se estä kiellon rikkomista esimerkiksi puhelimen välityksellä, joka on myös yleinen tapa rikkoa lähestymiskieltoa. Viime kädessä edes kiellon sähköisellä valvonnalla ei voida kokonaan kiellon rikkomista ja taata kiellolla suojatun turvallisuutta, vaikka valvonnan määrääminen oletettavasti vähentää fyysisiä kiellon rikkomisia.

Rikosoikeudellinen puuttuminen lähestymiskiellon rikkomiseen edellyttää, että kielto on annettu kieltoon määrätylle tiedoksi. Kiellon tiedoksiantamisessa voi ilmetä haasteita silloin, kun kielto on määrätty siten, ettei väliaikaisen kiellon määrännyt poliisi tai käräjäoikeuden tuomari ole tavannut kieltoon määrättävää. Haasteet kiellon tiedoksiantamisessa mahdollistavat sen, että kieltoa voi rikkoa ilman, että kiellon rikkojaa voidaan rankaista kiellon rikkomisesta. Se, että lähestymiskieltoon määrätty käytännössä rikkoi määrättyä kieltoa ilman seurausta, tuli myös esille Rantalan, Smolejin, Leppälän ja Jokisen tutkimuksessa.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Laurikkala 2019, s. 12–13.

¹⁵⁷ Ks. esim. Kimpimäki 2020, s. 337.

¹⁵⁸ HE 143/2022 vp, s. 19.

¹⁵⁹ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 222–224.

Lokakuussa 2023 keinovalikoimaan lisätyssä lähestymiskiellon sähköisessä valvonnassa käytettävä nykyinen tekniikka edellyttää valvonnan toteutumiseksi kieltoon määrätyn myötävaikutusta. Kieltoon määrätyn tulee siten pitää yllään valvontalaitetta sekä mukanaan paikannuspuhelinta, huolehtia laitteiden pitämisestä toimintakykyisinä sekä noudattaa niiden käsittelyssä huolellisuutta ja käytöstä annettuja ohjeita. Kieltoon määrätty voi siten halutessaan estää valvonnan toteutumisen esimerkiksi irrottamalla tai rikkomalla valvontapannan tai laiminlyömällä velvollisuuttaan kantaa mukanaan paikannuspuhelinta ja ladata sitä säännöllisesti.¹⁶⁰ Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan edellyttäessä kieltoon määrätyn aktiivista myötävaikutusta valvonnan toteutumiseksi, on perusteltua, että myös valvontaan liittyvien velvollisuuksien laiminlyöminen säädettiin rangaistavaksi (rikoslaki 16 luvun 9 a §:n 2 momentti). Kuten lähestymiskieltojen antamisessa tiedoksi kieltoon määrätuille, myös sähköisen valvonnan osalta voi ilmetä haasteita kieltoon määrättyjen tavoittamisessa valvontapannan asentamiseksi.¹⁶¹ Mikäli kieltoon määrätty välttelee valvontalaitteiden asentamista estääkseen valvonnan käyttöönoton, hänet voidaan tuomita lähestymiskiellon rikkomisesta.

Lähestymiskiellon rikkomiseen liittyy myös omana lieveilmiönään välillinen rikkominen, jossa on kyse siitä, että kieltoon määrätty seuraa tai häiritsee kiellolla suojattua välillisesti siten, että lähestymiskiellon rikkomisen tunnusmerkistö ei täyty, eikä asia etene rikosprosessissa. Rantalán, Smolejin, Leppälán ja Jokisen tutkimuksessa tuli esille, että kieltoon määrätty voi esimerkiksi pyytää tuttaviaan olemaan yhteydessä kiellolla suojattuun tai tarkkailemaan kiellolla suojatun liikkumista. Kieltoon määrätty voi myös kysellä kiellolla suojatun asioista esimerkiksi yhteisten lasten kautta.¹⁶²

Aiemmin on ollut yleistä, ettei lähestymiskiellon rikkomisesta ole aiheutunut nopeita seuraamuksia, mikä on mahdollistanut sen, että kieltoon määrätty on voinut rikkoa kieltoa toistuvasti ilman, että rikkomiseen on puututtu viranomaisten toimesta. Lähestymiskiellon rikkomista on verrattu matkustuskiellon rikkomiseen, josta puolestaan aiheutuu kieltoon määrätulle nopeita seuraamuksia, mikäli kieltoa rikotaan.¹⁶³ Rantalán, Smolejin, Leppälán ja Jokisen tutkimuksessa on todettu, että poliisin nopealla ja kovalla puuttumisella kiellon rikkomiseen on mahdollista vähentää kiellon rikkomista myös tulevaisuudessa. Kovalla puuttumisella viitataan siihen, että kiellon rikkomiseen puututaan rikkomisen vakavuusasteen mukaan, tarvittaessa

¹⁶⁰ HE 143/2022 vp, s. 32. Tällä hetkellä käytössä olevat paikannuspuhelimet edellyttävät lataamista päivittäin.

¹⁶¹ Helsingin Sanomien marraskuussa 2023 julkaistussa ensimmäistä sähköisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa uutisessa Rikosseuraamuslaitoksen erityisasiantuntija kommentoi, että vielä ei ole mahdollista arvioida kieltoon määrättyjen tavoitettavuutta jalkapannan asentamiseen liittyen. Helsingin Sanomat: Ensimmäinen lähestymiskieltoon määrätty sai jalkapannan, 3.11.2023.

¹⁶² Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 253–254 ja s. 260.

¹⁶³ HE 143/2022 vp, s. 33.

pakkokeinoin ja erityisesti siihen, että kiellon sisältöä ja sen merkitystä painotetaan kieltoon määrätyle. ¹⁶⁴ Sähköiseen valvontaan liittyvän preventiovaikutuksen näkökulmasta voidaankin pitää tärkeänä, että lähestymiskieltoa rikkovaa informoidaan selkeästi mahdollisuudesta tehostaa kieltoa sähköisellä valvonnalla.

Lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden käsittelyajat keskimäärin ovat olleet pitkiä. Tuomioistuinten työtilastojen mukaan viime vuosina käsittely on kestänyt keskimääräisesti yli vuoden rikosilmoituksen tekemisestä käräjäoikeuden lopulliseen ratkaisuun, mistä esitutkintavaihe on kestänyt keskimäärin noin puoli vuotta. ¹⁶⁵ Lähestymiskielto on tyypillisesti jo päättynyt siinä vaiheessa, kun kiellon rikkomista koskevaa asiaa käsitellään tuomioistuimessa. On myös yleistä, että yhdessä rikosasiassa käsitellään useita kiellon rikkomisia. ¹⁶⁶ Lähestymiskieltoon liittyen onkin voitu pitää ristiriitaisena sitä, että lähestymiskielto määrätään tavallisesti nopeasti, sillä lähestymiskieltoa koskeva asia on käsiteltävä kiireellisenä (lähestymiskieltolaki 6 §), mutta kiellon rikkomista koskevan rikosasian käsittely voi viedä paljon aikaa.

Lokakuusta 2023 alkaen voimaantullut kiellon rikkomisen käsittelyä koskeva kiireellisyysvaatimus onkin tuonut keskeisen muutoksen aiempaan oikeustilaan. Lähestymiskiellon rikkomista koskeva rikosasia tulee käsitellä kiireellisenä rikosprosessin kaikissa vaiheissa, ellei rikkomista ole katsottava kokonaisuutena arvioiden vähäiseksi (esitutkintalaki 3 luvun 11 §, laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1 luvun 8 a § ja 5 luku 13 a §). Lähestymiskiellon rikkomisen käsittelemisellä kiireellisesti tavoitellaan lähestymiskiellon tehokkaan täytäntöönpanon turvaamista. Kiireellinen käsittely ei ole kuitenkaan tarpeellista, jos lähestymiskiellon rikkomista on pidettävä kokonaisuutena arvioiden vähäisenä. Vähäisyyttä tulee lain esitöiden mukaan arvioida uhrin suojaamisen ja lähestymiskiellon tehokkaan täytäntöönpanon näkökulmasta. Lain esitöissä lausutaan, että lähestymiskiellon fyysistä tai toistuvaa rikkomista ei voida pitää vähäisenä kuin vain poikkeuksellisesti. ¹⁶⁷ Näin ollen lainsäätäjän tarkoituksen voidaan tulkita olleen se, että mikäli lähestymiskiellon rikkomisen on toteutettu fyysisesti esimerkiksi lähestymällä tai käymällä käsiksi kiellolla suojattuun tai kieltoon määrätty toimii vastoin kieltoa toistuvasti, lähestymiskiellon rikkomista koskeva rikosasia tulee pääasiallisesti käsitellä kiireellisesti lukuun ottamatta poikkeustilanteita. Tällaisia poikkeuksellisia tilanteita, jossa fyysinen tai toistuva rikkomisen voitaisiin katsoa vähäiseksi, ei lain esitöissä tarkemmin eritellä, joten harkinta sen suhteen jää viranomaisille.

¹⁶⁴ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen, s. 248–252.

¹⁶⁵ HE 143/2022 vp, s. 33.

¹⁶⁶ LaVM 19/2022 vp, s. 9.

¹⁶⁷ HE 143/2022 vp, s. 59–60.

Lain esitöissä kiinnitetään huomiota myös tilanteen kokonaisuarkintaan lausumalla, että esitutinnan toimittamisen sekä syyteharkinnan suorittamisen ja syytteen nostamisen kiireellisyysvaatimus koskee myös lähestymiskiellon rikkomista, joka on toteutettu muutoin kuin fyysisesti, esimerkiksi viestillä tai muulla yhteydenotolla, mikäli kiellolla suojattavan fyysisen koskemattomuuden turvaaminen tai lähestymiskiellon tehokas täytäntöönpano sitä edellyttää.¹⁶⁸ Tämä voidaan tulkita tarkoittavan sitä, että esimerkiksi viesteillä tapahtuva lähestymiskiellon rikkominen, joissa kieltoon määrätty uhkaa kohdistaa kiellolla suojattuun väkivaltaa, voi olla perusteltua käsitellä kiireellisesti. Näiden kiireellistä käsittelyä koskevien arviointikriteereiden perusteella voidaankin olettaa, että merkittävä osa lähestymiskiellon rikkomista koskevista rikosasioista tulee nykyään käsitellä kiireellisesti.

Lähestymiskiellon rikkomista koskeva rangaistusuhka on sakkoa tai vankeutta enintään vuosi. Kiellon rikkoja tuomitaan useimmiten sakkoihin, sillä kiellon rikkomisesta seurauksena on sakkoa lähes 90 prosentissa tapauksia, keskiarvon ollessa 30 päiväsakkoa.¹⁶⁹ Lähestymiskiellon rikkomisesta seuraavaa rangaistusuhkaa on arvioitu lieväksi.¹⁷⁰ Toisaalta vaikka uusklassismissa rikosoikeusjärjestelmän oikeuttaminen pohjautuu yleisestäävyyteen, pelotevaikutukseen on suhtauduttu erittäin kriittisesti, eikä rangaistustason ankaruudella ole katsottu olevan yhteyttä rikospreventioon. Sen sijaan kiinnijäämisriskin on nähty aidosti ennaltaehkäisevän rikoksia.¹⁷¹ On myös huomattava, että lähestymiskiellon rikkomisen ohella kieltoon määrätyn menettely voi täyttää myös toisen rikoksen tunnusmerkistön, jolloin hänet voidaan tuomita lähestymiskiellon rikkomisen yhteydessä myös toisesta rikoksesta. Rikosnimikkeenä vainoaminen (rikoslaki 25 luvun 7 a §) lisättiin rikoslakiin vuoden 2014 alusta voimaan tulleella lainmuutoksella. Vainoamisen kriminalisoinnin tarpeellisuutta on myös osaltaan puoltanut lähestymiskiellon rikkomisten monilukuisuus, jonka on katsottu osoittavan, etteivät lähestymiskielto ja sen rikkomisesta seuraava lievä rangaistusuhka tarjoa läheskään riittävää suojaa vainoamista vastaan.¹⁷² Lähestymiskiellon rikkomista ja muita rikoksia käsitellään seuraavassa luvussa.

Lähestymiskiellon uudistuksia koskevissa lain esitöissä lähestymiskiellon rikkomista koskevan rangaistussäännöksen täydentämisen sähköisen valvonnan osalta ei katsottu edellyttävän, että lähestymiskiellon rikkomista koskevaa rangaistusasteikkoa ankaroitettaisiin. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, että sähköiseen valvontaan määrätty henkilö voi rikkoa lähestymiskieltoa myös estämällä itseensä kohdistuvan valvonnan toteutumisen esimerkiksi rikkomalla

¹⁶⁸ HE 143/2022 vp, s. 59–60.

¹⁶⁹ Rikander – Silvennoinen 2021, s. 12–13.

¹⁷⁰ Silvennoinen – Tolvanen 2014, s. 758.

¹⁷¹ Niemi 2004, s. 116 ja Kotanen 2013, s. 25.

¹⁷² Silvennoinen – Tolvanen 2014, s. 758.

valvontapannan, jolloin lähestymiskiellon rikkominen ei kaikissa tapauksissa tarkoita, että kieltoon määrätty aikosi tehdä kieltoon suojattuun kohdistuvan rikoksen.¹⁷³ Mahdollisuudella liittyy nykyään eräissä lähestymiskiellon rikkomistapauksissa kieltoon sähköinen valvonta voikin osoittautua preventiovaikutukseltaan aiempaa sakkorangaistusta tehokkaammaksi.

Lähestymiskieltojen valvonta ja tehokkuus yleisesti ovat herättäneet keskustelua laajasti viime vuosina. Kieltoon määrätyn jättäessä noudattamatta lähestymiskieltoa mahdollisesti esimerkiksi puutteellisten valvontatoimien vuoksi, lähestymiskielto osoittautuu tehottomaksi ja näin ollen kiellolla suojatun turvallisuus voi olla uhattuna.¹⁷⁴ Lähestymiskieltojen valvonta tulisi toteuttaa siten, että lähestymiskiellolla suojatulle turvataan kiellon riittävät valvontatoimenpiteet. Samoin tulisi järjestää riittävät resurssit riittävän valvonnan takaamiseksi.¹⁷⁵ Valvomalla lähestymiskieltoja riittävän kattavasti sekä oikea-aikaisesti voi olla mahdollista ehkäistä kiellolla suojattuun kohdistuvia rikoksia, kuten henkirikoksia ja muita vakavia rikoksia.¹⁷⁶

On mahdollista, että lähestymiskiellon tosiasialliset vaikutukset poikkeavat siitä, mitä sitä koskevalla sääntelyllä on tavoiteltu. Tällaiset vaikutukset saattavat olla suoria tai välillisiä, odotettuja taikka odottamattomia, myönteisiä, haitallisia tai neutraaleja taikka ilmeisiä tai piileviä. Esimerkiksi määrättäessä henkilö perheen sisäiseen lähestymiskieltoon, kiellon määräämistä seuraa kieltoon määrätyn tarve saada uusi asuinpaikka, jolloin vaikutusta voidaan pitää suorana, odotettuna ja ilmeisenä. Odottamattomasta vaikutuksesta voidaan sanoa olevan kyse esimerkiksi silloin, kun kiellolla suojattu on tekemisissä kieltoon määrätyn kanssa ja pitää yhteyttä aktiivisesti kieltoon määrättyyn hakematta kuitenkaan käräjäoikeudelta kiellon peruutusta, mikäli tätä mahdollisuutta ei ole otettu lainvalmistelussa huomioon.¹⁷⁷ Lähestymiskiellon vaikutavuuden katsotaankin olevan riippuvainen siitä, miten kieltoon määrätty kokee kiinnijäämisriskin ja siitä potentiaalisesti koituvan seurauksen suhteessa kiellon rikkomisen motiiveihin.¹⁷⁸

3.3.2 LÄHESTYMISKIELLON RIKKOMISEN MONILUKUISUUS

Lähestymiskielto voi osoittautua tehottomaksi ja kieltoon määrätty voi syyllistyä toistuvasti kiellon rikkomiseen. Uhrin vainoaminen voi jatkua lähestymiskiellon määräämisestä huolimatta. Nikupeterin vainoa koskevassa tutkimuksessa haastateltavista naisista enemmistöllä oli ollut yksi tai useampi lähestymiskielto tekijää kohtaan. Vainoaminen voi tapahtua myöskin

¹⁷³ LaVM 19/2022 vp, s. 8–9.

¹⁷⁴ Laurikkala 2019, s. 2.

¹⁷⁵ Laurikkala 2019, s. 8.

¹⁷⁶ Laurikkala 2019, s. 16.

¹⁷⁷ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 30.

¹⁷⁸ Rikander – Silvennoinen 2021, s. 12.

siten, ettei uhri ole vainosta tietoinen, eikä vainoaminen pääty välttämättä silloinkaan, kun tekijä joutuu esimerkiksi vankilaan.¹⁷⁹

Myös Rantalan, Smolejin, Leppälän ja Jokisen tutkimuksessa on tuotu esille, että lähestymiskielloon määrätyn ollessa tuomittuna ehdottomaan vankeuteen, kyseessä on pitkälti lähestymiskiellon rikkomista rajoittavista, muttei kokonaan estävistä tekijöistä. Kieltoa voi olla mahdollista rikkoa suoraan vankilasta esimerkiksi puhelimen välityksellä tai esimerkiksi vankilomilla.¹⁸⁰ Liittyen lähestymiskiellon rikkomiseen vankilasta käsin vangin puhelimen käyttö on kuitenkin mahdollista keskeyttää tai evätä, jos näin on tarpeen tehdä rikoksen estämiseksi tai vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi (vankeuslaki 767/2005 12 luvun 6 §). Tällainen tilanne on käsillä esimerkiksi silloin, kun ilmenee, että vanki soittaa henkilölle, johon nähden hänelle on määrätty lähestymiskiello, tai vanki on soittamassa henkilölle, jota hän on toistuvasti uhkailut.¹⁸¹ Näin ollen vangittuna olevan henkilön lähestymiskiellon rikkomiseen esimerkiksi puhelimen välityksellä voidaan pyrkiä puuttumaan puhelimen käytön rajoittamisella.

Lähestymiskieltoja rikotaan paljon. Kiellon rikkomisen yleisyyttä on tuotu esille jo vuoden 2001 Rikosuhritoimikunnan mietinnössä ja se on todettu myös monissa tutkimuksissa.¹⁸² Esimerkiksi vuonna 2018 lähestymiskiellon rikkomisen luettiin vastaajalle syyksi yhteensä 389 kertaa. Vuonna 2019 tuo luku oli 303 ja vuonna 2020 puolestaan 309. Karkeasti arvioituna käräjäoikeuksien tilastojen mukaan suunnilleen noin 40 prosenttia kiellon rikkomisesta tuomituista on rikkonut kieltoa useammin kuin kerran.¹⁸³

Rantalan, Smolejin, Leppälän ja Jokisen tutkimuksessa lähestymiskiellon rikkojat luokiteltiin pikkurikkojiin, keskikoviin rikkojiin ja koviin rikkojiin. Pikkurikkojien ryhmään luokiteltiin ne, jotka rikkoivat kieltoa alle 10 kertaa yrittämällä ottaa yhteyttä kiellolla suojattuun puhelimitse. Keskikoviksi rikkojiksi luokiteltiin puolestaan ne, joissa kieltoon määrätty otti yhteyttä kiellolla suojattuun 10–30 kertaa tai tunkeutui kiellolla suojatun kotiin tai pyrki lähestymään häntä esimerkiksi ravintolassa tai kaupungilla. Kovia rikkojia olivat taas ne, jotka ottivat yhteyttä kiellolla suojattuun enemmän kuin 30 kertaa, tunkeutuivat kiellolla suojatun kotiin tai seuraan useammin kuin kahdesti tai uhkailivat kiellolla suojattua tai kohdistivat häneen

¹⁷⁹ Nikupeteri 2016, s. 82 ja 86.

¹⁸⁰ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 240.

¹⁸¹ HE 263/2004 vp, s. 178.

¹⁸² Rikosuhritoimikunnan mietintö 2001:5, s. 17–20. Ks. tutkimuksista Stoa – Laajasalo – Häkkänen 2005, s. 7–65 ja Niemi – Majlander 2017, s. 747–766.

¹⁸³ HE 143/2022 vp, s. 10. Lähestymiskiellon rikkomisen monilukuisuutta kuvastaa myös esimerkiksi Pohjois-Karjalan käräjäoikeuden tuomio 05.04.2017 t. 113102, jossa vastaaja X oli määrätty 4 lähestymiskielloon eri henkilöiden suojaksi ja tuomittiin 4 lähestymiskiellon rikkomisesta kaikkia kielloilla suojattuja kohtaan. Lähestymiskiellon rikkomiset olivat tapahtuneet yhteydenotoilla puhelimitse. X valitti tuomiosta hovioikeuteen, joka ei myöntänyt asiassa jatkokäsittelylupaa.

väkivaltaa. Tutkimuksessa tarkasteltiin 60 kiellon rikkojaa, joista 7 olivat pikkurikkoja, 25 keskikovia rikkojia ja 26 kovia rikkojia. Näin ollen suurin osa kieltoa rikkoneista lukeutui hyvin tasaisesti keskikoviin tai koviin rikkojiin, mikä kuvastaa omalta osaltaan kiellon rikkomisen toistuvuutta ja vakavuutta.¹⁸⁴

Niemi ja Majlander ovat analysoineet *EU:n rahoittamaan tutkimushankkeeseen*¹⁸⁵ sisältyviä lähestymiskiellolla suojattujen suomalaisnaisten haastatteluja. Haastateltavia naisia Suomesta oli 14, joista kaikki olivat hakeneet ja saaneet lähestymiskiellon entistä tai nykyistä avio- tai avopuolisoa kohtaan. Lähestymiskiellosta oli ollut useimmille haastateltaville apua, mutta kenellekään haastateltavista se ei antanut täyttä suojaa. Myös näissä haastatteluissa tuli esille kiellon rikkomisen yleisyys, sillä haastateltavista vain kahden tapauksessa lähestymiskiellon tai laaditun sopimuksen ehtoja ei ollut rikottu, kun taas muissa tapauksissa kieltoa rikottiin useasti. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että fyysinen väkivalta lähestymiskiellon myötä väheni. Toisaalta samalla häirintä eri kommunikaatiovälineiden kautta lisääntyi ja osassa tapauksia yhteydenottojen määrä kasvoi valtavaksi vasta lähestymiskiellon määräämisen jälkeen.¹⁸⁶

Lähisuhdeväkivalta on usein piilorikollisuutta, joten lähestymiskiellon rikkomisen ei aina tule poliisin tietoon. Kiellon rikkomisesta ilmoittamatta jättämiseen voi olla syynä esimerkiksi se, että kiellolla suojattu saattaa odottaa ensimmäisten yhteydenottojen kohdalla, että tilanne rauhoittuisi itsekseen tai se, että kiellolla suojattu on pettynyt kiellon tehottomuuteen. Kiellolla suojattu voi jättää myös ilmoittamatta kiellon rikkomisesta, koska pelkää ilmoittamisen provo-soivan kieltoon määrätyn käyttäytymistä.¹⁸⁷ Kiellolla suojattu voi kokea kiellon rikkomisesta ilmoittamisen työlääksi ja turhauttavaksi.¹⁸⁸

Tehottomuus lähestymiskieltojen valvonnassa näyttäytyy ongelmallisena sekä mikro- että makrotasolla. Mikrotasolla kyse on siitä, kiellolla suojatun turvallisuutta ei pystytä suojaamaan riittävästi ja makrotasolla taas lähestymiskiellon tehottomuus kyseenalaistaa rikosoikeudellisen järjestelmän tehokkuutta ja uskottavuutta. Lähestymiskieltojen tehottomuuden voidaan nähdä myös vaikuttavan negatiivisesti yhteiskunnan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden toteutumiseen. Puutteet lähestymiskieltojen valvontatoimissa ovat ongelmallisia myös oikeusvaltion vaatimusten kannalta, sillä kiellolla suojatulla on oikeus vaatia julkiselta vallalta perusoikeuksiensa suojaamista ja julkisen vallan tulee suojata kiellolla suojattua toisen yksityishenkilön tekemiltä

¹⁸⁴ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 241–243.

¹⁸⁵ Ks. van der Aa – Niemi – Sosa – Ferreira – Baldry 2015. Kyseessä oli EU:n Daphne-rahoituksella toteutusta tutkimushankkeesta, jossa koottiin tietoa ja arvioitiin jäsenmaiden lähestymiskieltoainsäädäntöjä.

¹⁸⁶ Niemi – Majlander 2017, s. 757–758 ja s. 762–763.

¹⁸⁷ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 255–256.

¹⁸⁸ Niemi – Majlander 2017, s. 764.

perusoikeusloukkauksilta (perustuslaki 22 §).¹⁸⁹ Samoin ihmisoikeusvelvoitteet asettavat valtiolle velvollisuuden suojella toimivaltansa ulottuvissa olevia henkilöitä muiden yksityishenkilöiden heihin kohdistamalta väkivallalta.

Lähestymiskiellon tehostamista koskevan uudistuksen esitöissä suhtaudutaan toiveikkaasti siihen, että sähköinen valvonta ehkäisee kiellon rikkomista ja mahdollisuus lähestymiskiellon tehostamiseen sähköisellä valvonnalla laajemminkin ehkäisisi kiellon rikkomista myös muilla lähestymiskieltoon määrätyillä henkilöillä.¹⁹⁰ Toisaalta huomionarvoista on, että lähestymiskiellon tehostamista koskevien uudistusten seurauksena lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden määrän ennakoidaan kasvavan noin 400 asialla vuodessa. Kasvun ennakoidaan olevan ensinnäkin seurausta siitä, että lähestymiskieltohakemusten määrä lisääntyy, mikä puolestaan nostaa tuomioistuinten määräämien kieltojen määrää, joiden seurauksena kiellon rikkomista koskevia rikosasioita arvioidaan tulevan käsiteltäväksi enemmän. Toiseksi kiellon rikkomista koskevan kiireellisen käsittelyn vuoksi yksittäisiä lähestymiskiellon rikkomisia käsitellään aiempaa enemmän, mikä myös osaltaan todennäköisesti lisää kiellon rikkomista koskevien rikosasioiden määrää.¹⁹¹

3.3.3 RISKI TILANTEEN KÄRJISTYMISESTÄ

Lähestymiskieltoa sekä perheen sisäistä lähestymiskieltoa säädettäessä on osin tunnistettu lähtökohdat, että lähestymiskielto voi suojakeinona osoittautua riittämättömäksi ja joissain tilanteissa jopa provosoida kieltoon määrättyä. Lähestymiskieltoain esitöissä mainitaan, että vaikka lähestymiskieltoa koskeva sääntely voi osaltaan estää kiellolla suojattuun kohdistuvia väkivallantekoja ja häirintää, lähestymiskiellon rikkomisesta seuraava rangaistusuhka ei välttämättä estä kiellettyä tapaamista esimerkiksi silloin, kun kieltoon määrätty on tekemässä vakavaa rikosta ja pitää kiellon rikkomisesta koituvaa seuraamusta tavoittelemiinsa etuihin nähden vähäisenä.¹⁹²

Myös perheen sisäisen lähestymiskiellon säätämistä koskevissa esitöissä todetaan, että yksinään lähestymiskiellon määräämistä tai rangaistukseen tuomitsemista ei ole yleensä pidettävä riittävänä katkaisemaan väkivallan kierrettä. Esityksessä tuodaan esille, että kielto ilman tarvittavia tukitoimenpiteitä, voi toimia jopa tarkoituksensa vastaisesti ja provosoida kieltoon

¹⁸⁹ Laurikkala 2019, s. 3.

¹⁹⁰ HE 143/2022 vp, s. 32.

¹⁹¹ HE 143/2022 vp, s. 39–40.

¹⁹² HE 41/1998 vp, s. 4.

määrättyä käyttäytymään väkivaltaisesti kiellolla suojattua kohtaan. Riski tilanteen kärjistymiseen katsotaan perheen sisäisen lähestymiskiellon kohdalla olevan esimerkiksi silloin, kun kieltoon määrätty henkilö ei kykene järjestämään itselleen majoitusta ja kunta pystyy tarjoamaan kieltoon määrätylle ainoastaan heikkotasoisien asuntolapaikan. Tällaisessa tilanteessa viranomaisten tulee nopeasti arvioida, vaarantaako puutteellisesti järjestetty asuminen suojattavan perheen turvallisuuden ja pohtia mahdollisuuksia ohjata perhe turvakotiin tai järjestää kieltoon määrätylle parempitasoinen majoitus.¹⁹³

Rantalan, Smolejin, Leppälän ja Jokisen tutkimuksessa kritisoidaan perheen sisäistä lähestymiskieltoa koskevaa lainvalmistelua siitä, että hakijan turvallisuutta tilanteen mahdollisen kärjistyksen näkökulmasta ei riittävästi käsitellä. Tilanteen kärjistyksen todetaan voivan johtaa lähestymiskiellon hakuprosessin keskeytymiseen, väkivallan piiloutumiseen tai äärimmillään kuolemaan. Tutkimuksessa perheen sisäisen lähestymiskiellon osalta todetaan, että järjestelmä ei varmista hakijan turvallisuutta lähestymiskieltoa haettaessa tai määrättäessä, mitä on pidettävä merkittävänä puutteena.¹⁹⁴

Poliisihallituksen ohjeessa poliisin toiminnasta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa todetaan, että pelkkä uhrin omaehtoinen lähestymiskiellon hakeminen jo itsessään voi lisätä väkivallan riskiä ja jopa provosoida tekijää entistä vakavampaan lisäväkivaltaan. Tähän liittyen todetaankin, että riski voi laskea, jos tällaisessa tilanteessa määrätään poliisin aloitteesta väliaikainen lähestymiskielto. Poliisin aloitteesta määrätyn lähestymiskiellon etuna on myös se, että siinä turvataan lähestymiskiellon tuleminen voimaan, kun poliisi huolehtii asiasta myös käräjäoikeusvaiheessa, eikä asian eteneminen jää riippumaan uhrin mahdollisuuksista jatkaa lähestymiskiellon hakemista koskevaa prosessia.¹⁹⁵

Kieltoon määrätty voi siten lähestymiskiellosta huolimatta kohdistaa kiellolla suojattuun vakavaa väkivaltaa, ja kielto voi myös provosoida kieltoon määrättyä. Uhkaa kokeva voi jättää hakematta lähestymiskieltoa, koska pelkää sen provosoivan tekijän käyttäytymistä entisestään.¹⁹⁶ Samoin kiellolla suojattu voi jättää ilmoittamatta kiellon rikkomisesta, sillä pelkää ilmoittamisen provosoivan kieltoon määrättyä.¹⁹⁷

¹⁹³ HE 144/2003 vp, s. 24.

¹⁹⁴ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 73 ja s. 363.

¹⁹⁵ Poliisihallituksen ohje poliisin toiminnasta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa 2020, s. 10.

¹⁹⁶ Nikupeteri 2016, s. 86.

¹⁹⁷ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 255–256.

Turun hovioikeuden ratkaisussa vastaaja X:n katsottiin syyllistyneen tappoon hänen tultuaan kiellolla suojattujen kotiin ja viiltämällä kerran kiellolla suojattua Y:tä teräaseella. Tekohetkellä vastaaja X oli määrättyä Y:n ja hänen lapsensa suojaksi perheen sisäiseen lähestymiskieltoon.¹⁹⁸

Myös Helsingin hovioikeuden ratkaisussa käräjäoikeuden tavoin vastaaja X:n katsottiin syyllistyneen murhaan hänen lyötyään kiellolla suojattua Y:tä yli 30 kertaa teräaseella Y:n kotitalon rappukäytävässä. Ennen tekoa X oli noin vuoden ajan uhkaillut Y:tä, vainonnut häntä sekä kohdistanut häneen parisuhteen aikana muutamia kertoja väkivaltaa. X oli määrätty myös Y:n suojaksi lähestymiskieltoon. Ennen surmaamista X oli suunnitelmallisesti odottanut pitkän ajan kiellolla suojatun poistumista tämän asunnosta rappukäytävässä sekä oli varustautunut useilla väkivaltaan soveltuvilla välineillä.¹⁹⁹

Vuonna 2018 tapahtuneessa perhesurmassa, jossa tekijä surmasi ampumalla lapsensa ja itsensä, teon motiiviksi selvisi poliisin esitutkinnassa kosto entiselle puolisolle tämän haettua lähestymiskieltoa.²⁰⁰

Myös Helsingin hovioikeuden ratkaisussa käräjäoikeuden tavoin vastaaja X:n katsottiin syyllistyneen puolisonsa Y:n murhaan lyömällä ja viiltämällä häntä kolmella teräaseella yli 70 kertaa. X:n motiivi puolisonsa Y:n surmaamiselle liittyi siihen, että Y oli tukeutunut viranomaisten apuun perheen asioissa (rikosilmoitukset, lähestymiskieltohakemus, turvakotikäynnit ja sosiaalihuolto) sekä yrittänyt jättää X:n. Tapauksessa X oli ollut aiemmin määrättyä väliaikaiseen lähestymiskieltoon Y:n ja heidän lastensa suojaksi, mutta Y ei ollut hakenut lopullista lähestymiskieltoa.²⁰¹

Lähestymiskiellon hakeminen ja määrääminen pitävät sisällään mahdollisen riskin tilanteen kärjistymistä. Lähestymiskiellosta mahdollisesti muodostuva riski tilanteen kärjistymisestä liittyy lähisuhdeväkivallan osalta laajemmin siihen riskiin, että uhrin yhteydenotot viranomaisiin ja auttaviin tahoihin voivat yllyttää tekijää entistä laajempaan ja vakavampaan väkivaltaan.²⁰² Uhrin perus- ja ihmisoikeuksien kannalta on kuitenkin ongelmallista, mikäli uhrin turvallisuutta ei pystytä tällaisissa tilanteissa turvaamaan.

Sähköisen valvonnan liittämällä lähestymiskieltoon voidaan pyrkiä lisäämään kiellolla suojatun turvallisuutta sekä ennaltaehkäisemään vakavia rikoksia. Sähköinen valvonta on mahdollista määrätä ainoastaan laajennetun lähestymiskiellon yhteyteen, eikä sähköinen valvonta koske siten perusmuotoisia kieltoja, joita lähestymiskielloista on suurin osa. Esimerkiksi vuonna 2021 käräjäoikeus määräsi perusmuotoisia lähestymiskieltoja 508 ja perheen sisäisiä perusmuotoisia lähestymiskieltoja 18. Laajennettuja lähestymiskieltoja käräjäoikeus määräsi

¹⁹⁸ Turun hovioikeus 28.06.2019 t. 129728.

¹⁹⁹ Helsingin hovioikeus 29.08.2023 t. 132526.

²⁰⁰ Helsingin Sanomat: Ivalon perhesurma paljastui kostoksi entiselle puolisolle, 29.05.2019.

²⁰¹ Helsingin hovioikeus 30.05.2023 t. 121357.

²⁰² Poliisihallituksen ohje poliisin toiminnasta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa 2020, s. 2.

samana vuonna 360 ja perheen sisäisiä laajennettuja kieltoja 14.²⁰³ Vaikka lähestymiskielto olisi määrätty laajennettuna, sähköinen valvonta ei silti ole kaikissa laajennetuissa kiellossa käyttökelpoinen. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun lähestymiskiellolla suojattava on muuttanut salassa pidettävään osoitteeseen ja hakenut turvakieltoa. Tähän liittyen lain esitöissä onkin korostettu lähtökohtaa, että lähestymiskiellolla suojattavan turvallisuuden parantamiseksi tulee olla käytettävissä sähköisen valvonnan ohella muitakin keinoja.²⁰⁴ Sähköisen valvonnan arvioidaan karkeasti kohdistuvan vuosittain noin 50 laajennettuun lähestymiskieltoon määrättävään henkilöön.²⁰⁵ Näin ollen sähköisesti valvotun lähestymiskiellon soveltamisala muodostuu todennäköisesti kapeaksi ja sähköinen valvonta tulee kyseeseen käytännössä harvoin.

Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan määräämiselle asetetut edellytykset ovat tiukat, millä turvataan kieltoon määrätyn perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Kieltoon määrättävän osalta kiellon sähköinen valvonta vastaa teknisen toteuttamistapansa puolesta sekä perusoikeusrajoituksiltaan tehostettua matkustuskieltoa.²⁰⁶ Sähköisen valvonnan tehokkuus edellyttää vakavaa väkivaltaa koskevan riskin tunnistamista sekä sitä, että valvonta määrätään tilanteissa, jossa edellytykset määräämiselle täyttyvät, mikä edellyttää viranomaisten aktiivisuutta. Lähestymiskiellon rikkomisen kiireellinen käsittely voi myös joissain tilanteissa edistää tilanteiden tunnistamista, joissa on vakavan väkivallan riski, jolloin rikkomiseen voi olla mahdollista puuttua esimerkiksi liittämällä kieltoon sähköinen valvonta.

²⁰³ HE 143/2022 vp, s. 8.

²⁰⁴ LaVM 19/2022 vp, s. 6.

²⁰⁵ HE 143/2022 vp, s. 37.

²⁰⁶ HE 143/2022 vp, s. 29. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että sähköisen valvonnan liittämiseksi lähestymiskieltoon on katsottavissa perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät, erityisesti perustuslain 7 §:ään (oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen) kiinnittyvät perusteet, eikä sitä ole katsottava oikeasuhtaisuusvaatimuksen näkökulmasta ongelmalliseksi ottaen huomioon sähköisen valvonnan välttämättömyyttä ja kohtuullisuutta koskevat rajaukset. PeVL 63/2022 vp, s. 3. EIS:n asettamia rajoituksia lähestymiskiellon käytölle on taas arvioitu vuonna 2019 julkaistussa Pohjoismaiden ministerineuvoston teettämässä selvityksessä, jossa käsitellään myös lähestymiskiellon valvomista sähköisesti. Lähestymiskiellon määrääminen merkitsee puuttumista kieltoon määrätyn EIS 8 artiklan nojalla suojattuun yksityiselämään ja usein myös perhe-elämään sekä EIS:n 4. lisäpöytäkirjan 2 artiklan mukaiseen liikkumisvapauteen. Liittämällä sähköinen valvonta lähestymiskieltoon puututaan kieltoon määrätyn yksityiselämän suojaan, mikä lisää liikkumisvapauteen kohdistuvan rajoituksen voimakkuutta. Arvioitaessa rajoituksen oikeasuhtaisuutta tulee suhteellisuusarvioinnissa ottaa huomioon laillisen syyn painavuuteen kohdistuvat vaatimukset, erityisesti lähestymiskiellon perusteena olevan rikollisen käyttäytymiseen liittyvä riski ja sen luonne. Selvityksen mukaan yksityiselämän suojaan puuttumisen voimakkuutta voidaan vähentää siten, että sähköinen valvonta liitetään kieltoon vasta sen jälkeen, kun kieltoon määrättyä on ensin varoitettu, että sähköinen valvonta tulee olemaan seurauksena kiellon rikkomisen jatkumisesta. Udredning om menneskeretlige rammer for kontakt- og opholdsforbud 2019, s. 44 ja 50.

3.3.4 RESURSSIT

Lähestymiskieltojen valvontaan liittyy olennaisesti kysymys resursseista, sillä valvonnan toteutumiseen vaikuttavat käytännössä merkittäväällä tavalla poliisin resurssit sekä niiden rajallisuus. Poliisin resurssit eivät riitä jokaisen lähestymiskiellon valvomiseen aktiivisesti ja erikseen, vaan valvontaa suoritetaan muun poliisitoiminnan yhteydessä. Poliisin tulee myös käytännössä priorisoida tehtäviään kuitenkin siten, että henkilön henkeen ja terveyteen kohdistuvaa uhkaa sisältävät tehtävät on asetettava toteutusjärjestyksessä etusijalle. Poliisin resurssit valvoa lähestymiskieltoon määrättyjen liikkumista ovat erittäin rajalliset, minkä vuoksi lähestymiskiellon noudattamisen valvonta on jäänyt pääasiassa kiellolla suojatun vastuulle.²⁰⁷ Nykyinen mahdollisuus liittää kieltoon sähköinen valvonta tehostaa kiistämättä kieltojen valvontaa, mutta edellyttää samaan aikaan aiempaa enemmän resursseja.

Käytännössä paikallispoliisi suorittaa lähestymiskieltojen valvontaa poliisin hallinnosta annetun lain 7 §:n nojalla, jonka mukaan paikallispoliisi toimii rikollisuuden ennalta estämiseksi. Tämä tarkoittaa lähestymiskieltojen valvontatoimien kannalta sitä, että kieltojen valvontaan käytettävissä olevissa resursseissa voi ilmetä vaihtelua eri alueilla. Valvontatoimien suorittamisessa voi siten olla alueellisia eroja, verrattaessa esimerkiksi pääkaupunkiseutua suurten etäisyyksien Lappiin.²⁰⁸ Myös lähestymiskiellon sähköiseen valvontaan liittyen on todettu, että se mahdollistaa poliisin nopean puuttumisen akuuttitilanteissa tiheästi asutulla alueilla.²⁰⁹ Näin ollen pitkät välimatkat ja resurssipula voivat viivästyttää avun saamista poliisilta joillakin alueilla.

Lähestymiskiellon rikkomista koskevan rikosasian kiireellisen käsittelyn tarkoituksena on turvata kiellon tehokas täytäntöönpano.²¹⁰ Kiellon rikkomista koskevien rikosasioiden pitkät käsittelyajat ovat heijastaneet laajempaa käsittelyaikojen pitkää kestoa koskevaa ongelmaa, joka liittyy ennen kaikkea oikeudenhoidossa käytettävissä oleviin resursseihin.²¹¹ Lähestymiskiellon rikkomisen kiireellinen käsittely silloin kun rikkomista ei ole katsottava vähäiseksi vaikuttaa siten, että lähestymiskiellon rikkomiset käsitellään nykyään pienemmissä erissä, toisin sanoen yhdessä lähestymiskiellon rikkomista koskevassa rikosasiassa käsitellään aiempaa vähemmän yksittäisiä lähestymiskiellon rikkomisia. Tämän ennakoidaan myös lisäävän lähestymiskiellon rikkomista koskevia rikosasioita arviolta noin 200 asialla vuodella.²¹² Lähestymiskiellon

²⁰⁷ Tikka 2001, s. 256.

²⁰⁸ Laurikkala 2019, s. 8.

²⁰⁹ OM:n Selvityksiä ja ohjeita 2019:4, s. 29.

²¹⁰ HE 143/2022 vp, s. 43.

²¹¹ OM:n Mietintöjä ja lausuntoja 2022:24, s. 95.

²¹² HE 143/2022 vp, s. 39–40.

rikkomisen käsitteleminen kiireellisesti edellyttää siten merkittäviä lisäresursseja ja jotta muutoksella on tosiasiallista vaikutusta rikoksen uhrin asemaan, tulee nämä resurssit turvata.

Uudistuksen säätämisvaiheessa lähestymiskiellon rikkomista koskevan rikosasian kiireellinen käsittely nosti lausuntokierroksella eniten esiin lausunnonantajien eriäviä näkemyksiä siitä, tulisiko kiireellistä käsittelyä katsoa perustelluksi.²¹³ Usein kieltoon määrätty syyllistyy lähestymiskielloa rikkoessaan myös muihin, samaan tekokokonaisuuteen liittyviin rikoksiin. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 18 §:n 1 momentin nojalla saman vastaajan tekemiä eri rikoksia koskevat syytteet käsitellään yhdessä, jollei niiden erikseen käsittelemistä pidetä soveliaampana. Tähän liittyen lain esitöissä linjataan, että tuomioistuimen tulee harkita syytteiden käsittelemistä erikseen tilanteessa, jossa syytteiden käsitteleminen yhdessä aiheuttaisi sen, että lähestymiskiellon rikkomista koskevan rikosasian käsittely uhkaa viivästyä.²¹⁴ Lähestymiskiellon rikkomisen kiireellistä käsittelyä voidaanakin kritisoida siitä, ettei kiireellinen käsittely koske muita rikostyyppisiä, kuten henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvia rikoksia tai seksuaalirikoksia, joiden käsittelemistä kiireellisesti voitaisiin myös perustellusti puoltaa. Tämä käytännössä johtaa tilanteeseen, missä mikäli kieltoon määrätty rikkoo kieltoa esimerkiksi lähestymällä kiellolla suojattua ja kohdistaa häneen väkivaltaa, lähestymiskiellon rikkomista koskeva rikosasia tulee käsitellä kiireellisesti, kun taas mahdollista samassa tilanteessa tapahtunutta pahoinpitelyä koskeva rikosasia käsitellään myöhemmin, normaalin aikataulun mukaisessa käsittelyjärjestyksessä. Tällainen menettely voidaan puolestaan nähdä ongelmalliseksi rikosprosessin tehokkuuden sekä yhteisen rangaistuksen määräämisen kannalta. Samoin asianomistajien ja todistajien näkökulmasta tällaisen menettelyn voidaan katsoa aiheuttavan lisärasitetta, kun samaan tekokokonaisuuteen liittyviä rikosasioita käsitellään erikseen.²¹⁵

Lähestymiskiellon tehostamista koskevat muutokset vaativat paljon resursseja ja uudistuksen vaikuttavuus edellyttää ennen kaikkea, että tarvittavat resurssit turvataan.²¹⁶ Muutokset hyväksyessään eduskunta edellytti, että hallitus seuraa lähestymiskiellon sähköisen valvonnan toimivuutta sekä vaikutuksia käytännössä ja näiden kokemusten pohjalta arvioi tarpeen sekä mahdollisuudet sähköisen valvonnan kehittämiseen ja sen käyttöalan laajentamiseen. Hallituksen tulee myös seurata muutoksiin kohdennettujen resurssien riittävyyttä ja ryhtyä tarvittaessa välittömiin toimiin niiden lisäämiseksi.²¹⁷

²¹³ Ks. OM:n Mietintöjä ja lausuntoja 2022:24, s. 94–105.

²¹⁴ HE 143/2022 vp, s. 60.

²¹⁵ OM:n Mietintöjä ja lausuntoja 2022:24, s. 94–95 ja 97.

²¹⁶ Ks. budjettivaikutuksista HE 143/2022 vp, s. 37–41.

²¹⁷ EV 203/2022 vp, s. 1.

3.3.5 SALLITUT YHTEYDENOTOT

Lähestymiskiellon rikkomiseksi ei ole katsottava yhteydenottoja, joihin on lähestymiskiellon lain 3 §:n 4 momentissa tarkoitettulla tavalla asiallinen peruste ja jotka ovat erityisestä syystä ilmeisen tarpeellisia (rikoslain 16 luvun 9 a §:n 3 momentti). Sen, että jokin yhteydenotto voidaan katsoa sallituksi, voidaan käytännössä katsoa asettavan rajoituksia lähestymiskieltojen valvonnalle ja sen määrittäminen, täyttääkö yhteydenotto sallittua yhteydenottoa koskevat kriteerit, voi osoittautua joskus haasteelliseksi.²¹⁸ Kieltoa rikkonut voi pyrkiä jälkikäteen esittämään teoilleen asiallisia perusteita, jotta sitä ei katsottaisi lähestymiskiellon rikkomiseksi. Valvontatoimien kannalta on tärkeää, että käräjäoikeuden lähestymiskieltoa koskeva ratkaisu on tehty huolellisesti ja tarpeelliset yhteydenotot osapuolten välillä on otettu siinä riittäväällä tavalla huomioon.²¹⁹

Tilanteessa, jossa vanhempi määrätään lähestymiskieltoon lapsensa suojaksi, lähtökohtana on, ettei kieltoon määrättyllä ole kiellon voimassaoloaikana oikeutta tavata kiellolla suojattua lasta tai pitää häneen yhteyttä. Kuitenkin mikäli lähestymiskielto on määrätty ainoastaan vanhemman suojaksi, kiellolla ei sen sijaan ole oikeudellisia vaikutuksia kieltoon määrätyn ja kiellolla suojatun yhteisten lasten huoltoon ja tapaamisoikeuteen.²²⁰ Lähestymiskieltoon määrätty voi siten pyrkiä kiertämään lähestymiskieltoon sisältyvää yhteydenottokieltoa vetoamalla lasten asioihin ja niistä nousevaan yhteydenottotarpeeseen.²²¹ Lähestymiskiellon tehostamista koskevan uudistuksen esitöissä on todettu, että vanhempien välinen yhteydenpito kiellon voimassaolon aikana on ongelmallista kiellolla suojattavan turvallisuuden ja kiellon tehokkuuden kannalta, minkä vuoksi katsottiin tarpeelliseksi tarkentaa momenttia lisäyksellä ”erityisestä syystä”.²²² Näin ollen yhteydenotolta edellytetään aiemman asiallisen perusteen ja ilmeisen tarpeellisuuden lisäksi, että yhteydenotolle on erityinen syy.²²³

Kriteerit sallitulle yhteydenotolle ovat olleet jo aiemmin tiukat. Esimerkiksi Varsinais-Suomen käräjäoikeuden ratkaisussa vuonna 2018 käräjäoikeus oli tuominut vastaaja X:n lähestymiskiellon rikkomisesta hänen lähetettyään kiellolla suojatulle Y:lle 6 tekstiviestiä liittyen yhteisen

²¹⁸ Laurikkala 2019, s. 7.

²¹⁹ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 228–229.

²²⁰ HE 143/2022 vp, s. 30.

²²¹ OM:n Mietintöjä ja lausuntoja 2022:24, s. 67.

²²² HE 143/2022 vp, s. 31.

²²³ HE 143/2022 vp, s. 53.

lapsen elatusmaksun maksamiseen.²²⁴ Säännöksen sanamuodon tarkentamisella on haluttu korostaa sitä lähtökohtaa, että yhteydenottoa voidaan pitää sallittuna vain poikkeuksellisessa tilanteessa, jota ei ole ollut mahdollista huomioida lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa. Tällaisena esimerkkinä sallitusta yhteydenotosta lain esitöissä mainitaan tilanne, jossa kieltoon määrätyn ja kiellolla suojatun yhteinen lapsi äkillisesti sairastuu. Sallittuna ei lain esitöiden mukaan voida pitää ennakoitavissa olevia, kuten esimerkiksi lapsen tapaamisoikeuden toteuttamiseen liittyviä yhteydenottoja.²²⁵ Tämä on perusteltua, sillä myös korkein oikeus on aiemmin ratkaisussaan 2019:50 todennut lähestymiskieltoain 3 §:n 4 momentin säännöksen koskevan ennalta-arvaamattomia tilanteita, eikä sen nojalla voida turvata vanhemman ja lapsen välistä säännöllistä yhteydenpitoa.²²⁶

Näin ollen yhteydenottoa lähestymiskiellolla suojattuun voidaan pitää sallittuna vain erittäin poikkeuksellisesti ja yhteydenotot tulisi lähtökohtaisesti ennakoita tarkoin lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa, minkä voidaan nähdä aiheuttavan haasteita tuomioistuimille. Viime kädessä yhteydenoton perusteen asiallisuus ja tarpeellisuus sekä erityinen syy voivat tulla rikosprosessissa arvioitavaksi lähestymiskiellon rikkomista koskevana syyteasiana.²²⁷

3.3.6 KIELLOLLA SUOJATUN SUOSTUMUS KIELLON RIKKOMISEEN

Lähestymiskielto lakia säädettäessä katsottiin, ettei kieltoa ollut tarpeellista säätää kiellon molempia osapuolia velvoittavaksi, sillä kiellolla suojatun tahon ennakoitiin lähtökohtaisesti pyrkivän välttämään kieltoon määrätyn kohtaamista. Lähestymiskiellolla ei siten kielletä kiellolla suojatun yhteydenottoja kieltoon määrättyyn.²²⁸ Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että yhteydenpitoa kieltoon määrätyn ja kiellolla suojatun välillä voi tapahtua myös kiellolla suojatun aloitteesta tai suostumuksella. Tällaisten tilanteiden määriä on kuitenkin haastavaa arvioida ottaen huomioon sen, etteivät tilanteet, joissa lähestymiskieltoa rikotaan kiellolla suojatun aloitteesta tai suostumuksella, tule välttämättä poliisin tietoon.²²⁹ Lähestymiskielto voidaankin nähdä osin haastavana ja toisinaan epätarkoituksenmukaisena keinona puuttua lähisuhteissa olevien henkilöiden suhteisiin.²³⁰

²²⁴ Varsinais-Suomen käräjäoikeus 02.10.2018 t. 141534. Tapauksessa X valitti tuomiosta hovioikeuteen, joka ei myöntänyt jatkokäsittelylupaa.

²²⁵ HE 143/2022 vp, s. 53.

²²⁶ KKO 2019:50.

²²⁷ HE 41/1998 vp, s. 19.

²²⁸ HE 41/1998 vp, s. 9. Lain esitöissä todetaan, että tilanteessa, jossa on tarvetta molemminpuoliseen lähestymiskieltoon, kummankin osapuolen on pyydettävä kieltoa suojaksi toista vastaan.

²²⁹ Rantala – Smolej – Leppälä – Jokinen 2008, s. 232–233.

²³⁰ Ks. lähestymiskieltojen vaikutuksesta osapuolten rooleihin ja osapuolten kokemuksista oikeusprosessissa Sahlin 2004, s. 88–104.

Lähestymiskiellon valvonnalle voi siten toisinaan luoda haasteita kiellolla suojatun tahon suostuminen kiellon rikkomiseen. Lähestymiskiellolla suojattu henkilö voi esimerkiksi sallia kieltoon määrätyn henkilön lähestymisen ja asunnossaan yöpymisen sekä ylläpitää yhteydenpitoa.²³¹ Lähestymiskiellon rikkominen suojatun aloitteesta tai myötävaikutuksella herättää kysymyksen niiden mahdollisesta vaikutuksesta rikosvastuun toteutumiseen. Lähestymiskiellon rikkomisen kohdistuessa ensisijaisesti julkiseen valtaan, lähestymiskiellolla suojattavalla henkilöllä ei lähtökohtaisesti katsota olevan oikeutta suostua lähestymiskiellon rikkomiseen siten, että suostumuksella olisi vaikutusta rikosvastuun toteutumiseen.²³²

Helsingin hovioikeuden ratkaisussa vastaaja X oli ollut tekoaikana lähestymiskiellossa asianomistaja Y:tä kohtaan ja asianosaiset olivat tavanneet toisensa ja menneet asianomistaja Y:n asunnolle yhteisymmärryksessä. Ratkaisussa arvioitavana oli muun ohella muun muassa se, tuliko X tuomita lähestymiskiellon rikkomisesta ja sen yhteydessä tapahtuneesta pahoinpitelystä. Käräjäoikeus hylkäsi pahoinpitelyä koskevan syytteen, koska katsoi asiassa jääneen näyttämättä, että X olisi tehnyt Y:lle ruumiillista väkivaltaa, eikä pahoinpitelyä koskevaa syytettä käsitelty enää hovioikeudessa. Lähestymiskiellon rikkomisen osalta tapauksessa sekä käräjäoikeus että hovioikeus katsoivat, että X:n menettely täytti lähestymiskiellon rikkomisen tunnusmerkistön, mutta käräjäoikeus jätti X:n rangaistukseen tuomitsematta perustellen teon vähäistä moitittavuutta. Käräjäoikeuden mukaan teon vähäistä moitittavuutta ilmensi se, että asianosaiset olivat menneet Y:n asunnolle yhteisymmärryksessä, sillä olivat halunneet olla toistensa seurassa. Ratkaisussaan hovioikeus lausui, ettei sillä seikalla, onko lähestymiskiellolla suojattu antanut yhteydenotolle suostumuksensa, ole lähtökohtaisesti merkitystä arvioitaessa sitä, onko lähestymiskielloa rikottu. Tapauksessa Y:n suostumus mennä yhdessä X:n kanssa Y:n asuntoon ei myöskään tapauksessa osoittanut hovioikeuden mukaan sitä, että yhteydenotolle olisi lähestymiskiellon lain 3 §:n 4 momentin mukainen ollut asiallinen peruste ja sitä olisi tullut pitää ilmeisen tarpeellisena. Ratkaisussaan hovioikeus katsoi X:n syyllistyneen lähestymiskiellon rikkomiseen ja tuomitsi X:n lähestymiskiellon rikkomisesta rangaistukseen.²³³

Sillä, että lähestymiskiellolla suojatun katsotaan suostuneen kiellon rikkomiseen, ei siten katsota olevan lähtökohtaisesti merkitystä rikosvastuun kannalta. Sen sijaan on mahdollista, että tilanteessa, missä kiellolla suojattu on ollut yhteydenpidon suhteen aloitteellinen tai muuten merkittäväällä tavalla myötävaikuttanut kiellon rikkomiseen, kiellolla suojattu voidaan osallisuutensa perusteella tuomita rikoslain 5 luvun 5 §:n mukaisesti yllytyksestä tai 5 luvun 6 §:n mukaisesti avunannosta lähestymiskiellon rikkomiseen. Tilanteessa voi rangaistuksen osalta kuitenkin tulla arvioitavaksi rikoslain 6 luvun 6 §:n ja 7 §:n rangaistuksen lieventämis- ja kohtuullistamisperusteet.²³⁴ Tilanteet, joissa lähestymiskiellolla suojatun osallisuus kiellon

²³¹ Toisaalta ottaen huomioon, että kysymys on kiellon osapuolten välillä usein lähisuhteista, yhteydenpitoa voi tapahtua myös esimerkiksi pelon vuoksi, jolloin yhteydenpito ilmentää vain näennäisesti kiellon molempien osapuolten vapaata tahtoa. Leppälä – Rantala 2008, s. 318.

²³² Silvennoinen – Tolvanen 2014, s. 757. Loukatun suostumuksen arvioinnista lähestymiskiellon tilanteissa ks. Leppälä – Rantala 2008, s. 313–318.

²³³ Tuusulan käräjäoikeus 24.04.2018 t. 117745 ja Helsingin hovioikeus 03.07.2019 t. 130243.

²³⁴ Ks. kiellolla suojatun syyllistymisestä kiellon rikkomiseen yllyttäjänä tai avunantajana Leppälä – Rantala 2008, s. 315. Vuonna 2003 Helsingin sanomat uutisoi Helsingin hovioikeuden ratkaisusta, jossa hovioikeus oli kumonnut käräjäoikeuden päätöksen, jossa kiellolla suojattava oli tuomittu sakkoihin yllytyksestä lähestymiskiellon

rikkomiseen on katsottava niin merkittäväksi, että hänet tulee tuomita yllytyksestä tai avunannosta kiellon rikkomiseen, lienevät kuitenkin harvinaisia.

Lähestymiskiellolla suojatun henkilön hyväksyvä suhtautuminen kiellon rikkomiseen voi herättää kysymyksiä poliisin lähestymiskiellon valvontaa koskevien toimivaltuuksien kannalta, toisin sanoen voiko poliisi käyttää samoja keinoja myös tilanteessa, jossa lähestymiskiellolla suojattu sallii kiellon rikkomisen. Lainsäädännössä ei aseteta rajoitetumpia toimivaltuuksia tilanteessa, jossa kiellolla suojattu sallii kiellon rikkomisen, mutta poliisin velvollisuus aktiivisesti turvata kiellolla suojatun oikeuksia saattaa olla katsottavissa kyseenalaiseksi.²³⁵

rikkomiseen. Tapauksessa kiellolla suojattava oli kutsunut lähestymiskieltoon määrätyn entisen puolisonsa luokseen kylään ja antanut tälle avaimen asuntoon. Helsingin Sanomat: Hovioikeus: Lähestymiskiellossa olevan miehen saa kutsua kylään, 30.6.2003.

²³⁵ Laurikkala 2019, s. 7.

4. LÄHESTYMISKIELLON RIKKOMISEN SUHDE MUIHIN RIKOKSIIN

4.1 LÄHESTYMISKIELLON RIKKOMINEN JA LAINKONKURRENSSI

Lähtökohtaisesti voidaan olettaa, että tilanteessa, jossa vastaaja on menettelyllään rikkonut useita rikosten tunnusmerkistöjä, hänet tulee tuomita kaikkien toteutuneiden tunnusmerkistöjen mukaan.²³⁶ Lainkonkurrenssin katsottaessa olevan käsillä, tunnusmerkistön soveltaminen saa kuitenkin aikaan sen, että yhden tai useamman tunnusmerkistön soveltaminen käy ikään kuin tarpeettomaksi.²³⁷ Lainkonkurrenssissa on siten kyse siitä, että vastaajan menettely täyttää useamman eri rikoksen tunnusmerkistön, jolloin ratkaistavaksi tulee se, sovelletaanko kaikkia tunnusmerkistöjä vai syrjäyttääkö jokin tunnusmerkistö toisen tunnusmerkistön.²³⁸ Mikäli käytännön tuomitsemistilanteissa ei kiinnitettäisi huomiota lainkonkurrenssiin, seurauksena voisi olla ylirankaiseminen, kun vastaaja tuomittaisiin liian monesta rikoksesta menettelynsä vuoksi.²³⁹ Mikäli lainkonkurrenssi saa aikaan sen, että jokin rikoksen tunnusmerkistö syrjäytyy, kyse on rikosten yhtymisestä. Lainkonkurrenssista ei ole yleisiä säännöksiä rikoslaissa, vaan se ratkaistaan tukeutuen oikeuskäytännössä ja -tieteessä kehittyneisiin sääntöihin.²⁴⁰

Lainkonkurrenssioppi pitää sisällään kriteereitä, joiden perusteella menettelyn voidaan katsoa täyttävän vastoin rikoslain sanamuodon mukaista tulkintaa vain yhden rikoksen tunnusmerkistön. Nämä kriteerit voidaan jakaa kolmeen luokkaan: *subordinaatioksi*²⁴¹, *subsidiariteetiksi*²⁴² ja oikeushyvien suojeluintressiksi.²⁴³ Rikostunnusmerkistöillä pyritään suojaamaan erilaisia oikeushyviä.²⁴⁴ Nämä oikeushyvät on luokiteltavissa yhtäältä yksilön perusoikeuksiin sekä toisaalta yhteisöllisen ulottuvuuden omaaviin oikeushyviin. Lainkonkurrenssiarviointissa oikeushyvien suojeluintressien ulottuvuutta koskevalla tulkintakriteerillä on ollut perinteisesti

²³⁶ Piippo 2022, s. 645.

²³⁷ HE 40/1990 vp, s. 8.

²³⁸ Luoto 2022, s. 403.

²³⁹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 567–568.

²⁴⁰ Luoto 2022, s. 405.

²⁴¹ Subordinaatiolla viitataan tilanteeseen, jossa käsillä oleva rikostyyppi sisältyy toisen rikostyyppin sisälle, toisin sanoen moitittavampi teko pitää sisällään vähemmän moitittavan teon silloin, kun teot sisältyvät luonteeltaan samaan rikostyyppiin. Subordinaatio syntyy selkeimmin lakia säädettyäessä, kun lainsäätäjät määrittelee tietyille rikokselle privilegioidun eli lievän, tavallisen sekä kvalifioidun eli törkeän tekemuodon. Tekemuotojen törkeysportarustus perustuu ajatukseen, jonka mukaan erityissäännös syrjäyttää yleissäännöksen (*lex specialis derogat legi generali*). Frände 2005, s. 308 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 568–569.

²⁴² Subsidiariteetilla viitataan toissijaisuuslausekkeisiin, joilla lainsäätäjät on pyrkinyt konkurrenssia koskevien ongelmien ratkaisemiseen asettamalla laissa lainkonkurrenssin etusijalle ja osoittamalla tämän etusijan toissijaisuuslausekkeella. Toissijaisuuslausekkeissa ja niiden sanamuodoissa ilmenee tästä huolimatta toisinaan tulkinnanvaraisuutta. Kallio 2018, s. 20. Toissijaisuuslauseke sisältyy esimerkiksi laitton uhkausta (rikoslaki 25 luku 7 §) ja vainoamista (rikoslaki 25 luku 7 a §) koskeviin tunnusmerkistöihin.

²⁴³ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 568.

²⁴⁴ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 87.

keskeinen rooli ja arvioinnin kannalta merkitykselliseksi voi nousta myös se, suojaavatko tunnusmerkistöt yksilöllisiä vai yhteisöllisiä oikeushyviä.²⁴⁵

Oikeuskirjallisuudessa on pidetty lähtökohtana, että lainkonkurrenssi-arvioinnissa lähdetään liikkeelle rikossäännösten taustalla olevien oikeushyvien eli suojelukohteiden hahmottamisesta.²⁴⁶ Lähestymiskiellon esitöiden mukaan lähestymiskiellon rikkominen tarkoittaa kielolla suojatulle uhkaa sekä häiriötä, joita vastaan hänelle on annettu oikeudellista suojaa sekä osoittaa samalla kieltoon määrätyn piittaamattomuutta viranomaisen määräyksestä.²⁴⁷ Lähestymiskiellon rikkomista koskevan rangaistussäännöksen tarkoitus on siten yhteydessä kiellolla suojattavan turvallisuuden tunteeseen, mutta säännöksellä suojataan samalla myös oikeudenhoitoa ja toimeenpanovaltaa, mikä tekee lähestymiskiellon rikkomisen suojeluintressistä enemmän yhteisöllisen.²⁴⁸

Korkein oikeus on vakiintuneesti ratkaisukäytännössään kiinnittänyt keskeisesti huomiota säännösten taustalla oleviin oikeushyviin. Lähtökohdaksi onkin vakiintunut se, että mikäli säännöksillä suojellaan eri oikeushyviä, se puoltaa useamman tunnusmerkistön soveltamista. Mikäli taas säännökset suojaavat ainakin osittain samaa oikeushyvää, tämä puoltaa tulkintaa, ettei molempia säännöksiä ole tarpeen soveltaa.²⁴⁹ Lainkonkurrenssi-arvioinnissa tilanteet, joissa säännöksillä suojeltavat oikeushyvät ovat osin yhtenevät voivat kuitenkin osoittautua myös mutkikkaina. Tällaisissa tilanteissa arvioitavaksi nousee kysymys siitä, mikä merkitys on annettava säännösten taustalla olevien suojeluintressien poikkeavuudelle ratkaistaessa kyseisten säännösten lainkonkurrenssisuhdetta. Tällöin kyse on lainsoveltajan arviosta, tuleeko tarkasteltavana oleva menettely rikosoikeudellisesti tyhjentyvästi arvioiduksi ilman kaikkien käsillä olevien tunnusmerkistöjen soveltamista.²⁵⁰ Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että suojeluintressien erillaisuus painaa arvioinnissa tavallisesti vain silloin, kun säännöksellä, jonka syrjäytymistä arvioidaan, suojataan sellaista oikeushyvää, jota ensisijaisesti sovellettavalla säännöksellä ei suojata. Tilanteessa, jossa ensisijaisesti sovellettavalla säännöksellä suojataan useita eri oikeushyviä, voi *KKO:n ratkaisukäytännöstä*²⁵¹ ilmenevän kannan mukaan käydä tarpeettomaksi soveltaa kaikkia sellaisia säännöksiä, jotka suojaavat edes osaa vastaavista oikeushyvistä.²⁵²

²⁴⁵ Piippo 2022, s. 645–646.

²⁴⁶ Piippo 2022, s. 647.

²⁴⁷ HE 41/1998, s. 15.

²⁴⁸ KKO 2021:7, kohta 21 ja Kaivola 2021, s. 60.

²⁴⁹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 576.

²⁵⁰ Piippo 2022, s. 651–652.

²⁵¹ Esimerkkinä jäljempänä käsiteltävä ratkaisu KKO 2021:7.

²⁵² Luoto 2022, s. 412.

Se, että lähestymiskiellon rikkomisella suojataan oikeudenhoitoa, puoltaa sitä, että lähestymiskiellon rikkomisesta tulee pääsääntöisesti tuomita erikseen, vaikka lähestymiskiellon rikkomisen täyttävä menettely täyttäisi myös toisen rikoksen tunnusmerkistön, sillä suojeleuintressit todennäköisesti eroavat ainakin osittain. Vainoamisrikoksen osalta lain esitöissä onkin tuotu esille, että lähestymiskiellon rikkomisesta tulee yleensä vainoamisen ohella tuomita erikseen johtuen nimenomaan lähestymiskiellon rikkomisen oikeudenhoitoa suojaavasta luonteesta.²⁵³

Lainkonkurrenssi-arvioinnissa tulee huomioida myös käsillä oleva tapaus ja sen konkreettinen tosiseikasto. Lainkonkurrenssin ratkaisemiseen vaikuttavat siten aina tapauksen konkreettiset tosiseikat. Merkitystä arvioinnissa on ensinnäkin vastaajan yhtenäisellä tahtotilalla, joka ilmentää vastaajan subjektiivista mielensisäistä tosiseikkaa. Jonkin tunnusmerkistön syrjäytymistä eli rikosten yhtymistä tukee se, mikäli vastaajan menettelyn katsotaan perustuneen yhteen ja samaan tahtotilaan. Vastaajan yhtenäinen tahtotila ei kuitenkaan ole pelkästään riittävä johtamaan rikosten yhtymistä koskevaan lopputulemaan, vaan kyse on eräänlaisesta rikosten yhtymisen vähimmäiskriteeristä: rikosten yhtyminen on käsillä vain harvoin tilanteessa, jossa vastaajan menettelyn taustalla ei ole osoitettavissa minkäänlaista yhtenäistä tahtotilaa.²⁵⁴

Toiseksi tekokokonaisuuden yhtenäisyydellä eli toisin sanoen vastaajan menettelyyn liittyvillä ulkoisilla tosiseikoilla on merkitystä lainkonkurrenssin ratkaisemisen kannalta. Tekokokonaisuuden yhtenäisyyttä ilmentävät menettelyn tekotavallinen, ajallinen ja paikallinen yhteys. Voidaankin sanoa, että mitä yhtenäisemmän vaikutelman menettely muodostaa edellä mainittuja kriteereitä tarkastelemalla, sitä todennäköisempää on rikosten yhtyminen. Vastaajan menettelyn tekotavalliselle, ajalliselle ja paikalliselle yhteydelle annettava merkitys lainkonkurrenssi-arvioinnissa kuitenkin vaihtelee riippuen käsillä olevasta rikostyyppistä, sovellettavaksi tulevista tunnusmerkistöistä ja tapauksen muista tosiseikoista. Edes menettelyn, joka pitää sisällään yhden teon ja on toteutettu lyhyen ajan sisällä yhdessä paikassa, ei kaikissa tapauksissa voida katsoa johtavan rikosten yhtymiseen, kuten esimerkiksi KKO:n ratkaisussa 2017:57, jossa A oli uhkaamalla katkoa B:n sormet pakottanut B:n ryöstämään elintarvikeliikkeen. Tapauksessa oli kyse siitä, voitiinko A:n syyksi lukea ryöstöön yllytyksen lisäksi pakottaminen. Ratkaisussaan korkein oikeus katsoi, ettei tässä tapauksessa rikosnimikkeiden voitu katsoa olevan keskenään lainkonkurrenssissa, joten A tuli tuomita sekä yllytyksestä ryöstöön että pakottamisesta. KKO:n ratkaisukäytäntö myös osoittaa esimerkiksi tapauksissa KKO 2021:7 ja KKO 2014:7, että pitkällekin ajalle, vuosien mittaiselle ajanjaksolle ajoittuvaa menettelyä, voidaan pitää yhtenäisenä. Myöskään paikalliselle yhteydelle ei ole aina annettava lainkaan merkitystä

²⁵³ HE 19/2013 vp, s. 52.

²⁵⁴ Luoto 2022, s. 407 ja s. 414–415.

arvioinnissa, kuten esimerkiksi tapauksessa KKO 2021:7, jossa menettelyssä oli kyse tekstiviestien lähettämisestä, minkä ei lähtökohtaisesti katsota olevan sidoksissa tekopaikkaan.²⁵⁵

Kysymyksellä, onko käsillä olevassa tapauksessa arvioitavilla rikoksilla sama asianomistaja vai onko asianomistaja eri henkilö, on myös merkitystä lainkonkurrenssi-arvioinnissa. Asianomistajien samuus puoltaa tulkintaa, että rikosten katsotaan olevan keskenään lainkonkurrenssissa, kun taas tilanteessa, jossa rikoksissa on eri asianomistajat, rikosten yhtyminen on mahdollista vain poikkeuksellisesti. Tämä liittyy tunnusmerkistöillä suojeltaviin oikeushyviin: rikosten yhtymistä ei voida oikeuttaa, mikäli asianomistajapiirit eivät ole yhteneviä silloin, kun sovellettavaksi tulevat tunnusmerkistöt suojaavat yksilökeskeisesti tiettyä oikeushyvää.²⁵⁶ Edellä mainitussa ratkaisussa KKO 2017:57, missä päädyttiin siihen, että A tuli tuomita sekä yllytyksestä ryöstöön että pakottamisesta, kysymys lainkonkurrenssista ratkaistiin huomioimalla asianomistajaulottuvuus. Korkein oikeus kiinnitti huomiota tarkastelussaan seikkaan, että pakottaminen oli kohdistunut yksinomaan B:hen ja loukannut hänen vapauttaan, kun yllytys ryöstöön oli kohdistunut B:hen vain välillisesti, sillä ryöstön varsinaisena kohteena oli ollut elintarvemyymälä, sen henkilökunta ja omaisuus. Näin ollen A oli tuomittava molemmista rikoksista, sillä ryöstöön yllyttämisellä ja pakottamisella loukatut oikeushyvän haltijat olivat tässä tapauksessa erit.²⁵⁷ Edellä esitetyt lainkonkurrenssi-arviointiin vaikuttavat säännösten taustalla olevat oikeushyvät sekä niiden osittainen eroavuus ja tapauksen konkreettiset tosiseikat tulevat ilmi myös muun muassa seuraavaksi käsiteltävässä lähestymiskiellon rikkomista koskevassa ratkaisussa KKO 2021:7.

Tapauksessa KKO 2021:7 A oli ollessaan määrättyä B:n suojaksi lähestymiskieltoon, lähettänyt B:lle häirintätarkoituksessa noin vuoden mittaisena ajanjaksona 172 tekstiviestiä. Tekstiviesteistä 10 oli sisältänyt rikoksella uhkaamista sellaisissa olosuhteissa, että B:llä katsottiin olleen perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vakavassa vaarassa laittontu uhkausta koskevassa tunnusmerkistössä tarkoitettulla tavalla. Samoin katsottiin selvitettyksi, että tekstiviestit olivat olleet omiaan aiheuttamaan B:ssä pelkoa tai ahdistusta vainoamista koskevassa tunnusmerkistössä tarkoitettulla tavalla sekä lisäksi aiheuttamaan B:lle viestintärauhan rikkomisen rangaistavuuden edellyttämää huomattavaa häiriötä tai haittaa. Tapauksessa käräjäoikeus oli tuominnut A:n lähestymiskiellon rikkomisesta, laittomasta uhkauksesta, vainoamisesta sekä viestintärauhan rikkomisesta. Hovioikeus puolestaan hylkäsi syytteen viestintärauhan rikkomisesta, sillä se katsoi, viestintärauhan rikkomisen taustalla olevat suojeluintressit

²⁵⁵ Luoto 2022, s. 415–416.

²⁵⁶ Luoto 2022, s. 416–417.

²⁵⁷ KKO 2017:57, kohdat 13–14.

tulivat tässä tapauksessa riittävästi huomioiduiksi lähestymiskiellon rikkomista, laitonta uhkausta ja vainoamista koskevien, viestintärauhan rikkomisesta säädettyä enimmäisrangaistusta ankaramman seuraamuksen mahdollistavien rangaistussäännösten perusteella. Korkeimman oikeuden arvioitavana oli siten kysymys siitä, voitiinko A:n menettely lukea hänelle syyksi lähestymiskiellon rikkomisen, laittoman uhkauksen ja vainoamisen ohella myös viestintärauhan rikkomisena.²⁵⁸

Korkein oikeus ratkaisussaan katsoi, että A:n menettely tuli rikosoikeudellisesti riittävästi arvioiduksi soveltamalla toisaalta vainoamista ja toisaalta lähestymiskiellon rikkomista koskevaa säännöstä, eikä siten A:ta tullut enää tuomita viestintärauhan rikkomisesta.²⁵⁹ Korkein oikeus lähti arvioinnissaan siitä, että A:n menettely, tekstiviestien lähettäminen häirintätarkoituksessa, muodosti yhtenäisen tapahtumien kulun kokonaisuuden, joka oli perustunut yhtenäiseen tahtotilaan häiritä B:tä, joka oli ollut myös menettelyn ainoa kohde.²⁶⁰ Korkein oikeus toi esille, että arvioinnissa on kuitenkin kiinnitettävä huomiota säännösten taustalla oleviin suojelukohteisiin, joka viestintärauhan rikkomisen osalta on suojata henkilöä häiriösoitoilta ja muulta asiattomalta, kiusalliselta tai ei-toivotulta viestinnältä, toisin sanoen suojata henkilöä yksityisyyteen kohdistuvalta häiritsevältä oikeudettomalta viestinnältä. Viestintärauhan rikkomista koskeva säännös korostaa siten yksityisyyden ja yksityiselämän suojaa.²⁶¹ Vainoamisrikoksen osalta korkein oikeus totesi, että viestintärauhan rikkominen tyhjentyi vainoamiseen.²⁶²

Ratkaisussaan korkein oikeus arvioi lisäksi viestintärauhan rikkomisen ja lähestymiskiellon rikkomisen välistä suhdetta ja toi esille, että lähestymiskiellon rikkomista koskevalla rangaistussäännöksellä suojataan henkilön turvallisuuden tunnetta ja samalla oikeudenhoitoa ja toimeenpanovaltaa. Korkein oikeus toi esille, että lain esitöissä ei oteta kantaa siihen, tuleeko menettely, joka täyttää viestintärauhan rikkomisen, lukea syyksi myös lähestymiskiellon rikkomisena. Korkein oikeus ratkaisussaan linjasi, ettei suojelukohteiden erilaisuutta tule kaikissa tapauksissa pitää merkityksellisenä, vaan lähtökohtaisesti silloin, kun säännöksellä, jonka syrjäytymistä arvioidaan, suojataan jotain oikeushyvää, jota ensisijaisesti sovellettavalla säännöksellä ei suojata. Korkein oikeus katsoi, että koska lähestymiskiellon rikkomista ja viestintärauhan rikkomista koskevalla tunnusmerkistöillä on yhteneväinen suojelukohde siltä osin, kuin säännöksillä suojataan henkilöä häiritseviltä yhteydenotoilta, viestintärauhan rikkomisella suojattavat oikeushyvät lukeutuvat lähestymiskiellon rikkomisella suojeltaviin oikeushyviin. Näin

²⁵⁸ KKO 2021:7, kohdat 1–4.

²⁵⁹ KKO 2021:7, kohta 24.

²⁶⁰ KKO 2021:7, kohta 15.

²⁶¹ KKO 2021:7, kohdat 15–16 ja HE 19/2013 vp, s. 36.

²⁶² KKO 2021:7, kohta 19.

ollen menettelyä ei ollut henkilön tultua tuomituksi lähestymiskiellon rikkomisesta tarpeen arvioida enää viestintärauhan rikkomisena.²⁶³

Seikkaa, ettei viestintärauhan rikkomisesta olisi tarvetta lähestymiskiellon rikkomisen rinnalla tuomita erikseen, tukee myös aiempi Päijät-Hämeen käräjäoikeuden ratkaisu, jossa vastaaja tuomittiin viestintärauhan rikkomisesta ja lähestymiskiellon rikkomisesta. Vastaaja X:n menettelyssä oli kokonaisuudessaan kyse reilun vuoden ajan kestäneestä menettelystä, jossa vastaaja oli toistuvasti häirintätarkoituksessa soittanut asianomistaja Y:lle sekä lähettänyt Y:lle tekstiviestejä ja viestejä pikaviestintäpalvelussa. X:n menettelyn kestänyt noin 9 kuukautta X:lle oli Y:n suojaksi määrätty lähestymiskieltoon. Käräjäoikeudessa vastaajaa on syytetty viestintärauhan rikkomisesta ajalta ennen lähestymiskiellon määräämistä ja kiellon määräämisen jälkeen lähestymiskiellon rikkomisesta.²⁶⁴

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että henkilön syyllistyessä lähestymiskiellon rikkomisen ohella toiseen rikokseen, lähestymiskiellon rikkomisesta tulisi lähtökohtaisesti tuomita erikseen johtuen kiellon rikkomisen taustalla olevasta oikeudenhoitoa koskevasta suojelukohteesta. Vainoamisen osalta lain esitöissä on nimenomaisesti todettu, että lähestymiskiellon rikkomisesta vainoamisen ohella on syytä tuomita erikseen. Sen sijaan KKO:n ratkaisu 2021:7 osoittaa, että esimerkiksi viestintärauhan rikkomisen voidaan katsoa sisältyvän lähestymiskiellon rikkomiseen. Tämä edellyttää kuitenkin tapauksen konkreettisten tosiseikkojen huomioon ottamista, joita ilman lainkonkurrensia ei voida ratkaista.

4.2 LÄHESTYMISKIELLON RIKKOMINEN JA MUUT RIKOKSET

Lähestymiskiellon rikkomisella on läheinen yhteys muihin rikoksiin, sillä kiellolla pyritään ehkäisemään rikoksia. Lieneekin jokseenkin yleistä, että lähestymiskieltoon määrätty rikkoessaan lähestymiskieltoa syyllistyy menettelyllään myös muihin rikoksiin. Kuten edellä on todettu, lähestymiskiellon rikkomisesta tulee lähtökohtaisesti tuomita erikseen tilanteissa, missä lähestymiskieltoon määrätty syyllistyy kiellolla suojattuun kohdistuvaan muuhun rikokseen. Toisaalta viestintärauhan rikkomisesta ei KKO 2021:7 ilmenevän linjauksen mukaan ole tarpeen tuomita lähestymiskiellon rikkomisen ohella erikseen silloin, kun tapauksen konkreettiset tosiseikat

²⁶³ KKO 2021:7, kohdat 20–24.

²⁶⁴ Päijät-Hämeen käräjäoikeus 20.04.2017 t. 116175. Tapauksessa X valitti tuomiosta hovioikeuteen, joka ei myöntänyt jatkokäsittelylupaa. Toisin kun muissa tutkielmassa käsitellyissä ratkaisuisa, käsillä oleva ratkaisussa osapuolet eivät olleet olleet lähisuhteessa, vaan osapuolet olivat aiemmin olleet työkavereita.

puoltavat sitä, että menettely tulee rikosoikeudellisesti riittävästi arvioiduksi ilman kaikkien tunnusmerkistöjen soveltamista.

Lähisuhdeväkivalta ilmenee monin tavoin, esimerkiksi fyysisenä, henkisenä, seksuaalisena ja taloudellisena väkivaltana. Henkiseen väkivaltaan voi sisältyä muun muassa uhrin uhkaamista väkivallalla, uhrin haukkumista ja alistamista sekä kontrollointia eri muodoissa.²⁶⁵ Myös mustasukkaisuuden on katsottu olevan vahvasti yhteydessä lähisuhdeväkivaltaan.²⁶⁶ Seuraavaksi tarkastellaan lähisuhdeväkivaltaa koskevia tuomioita, missä lähestymiskieltoon määrätty on kieltoa rikkoessaan syyllistynyt toiseen rikokseen.

Tutkielman viimeisenä tutkimuskysymyksenä on, mihin muihin samaan asiayhteyteen liittyviin rikoksiin vastaaja on syyllistynyt rikkoessaan lähestymiskieltoa lähestymiskiellon rikkomista koskevissa tuomioissa. Hovioikeudesta pyydetyistä tapauksista olen poiminut yhteensä *11 tuomiota*²⁶⁷, jotka ovat valikoituneet käsiteltäväksi rajauksella, että niissä vastaaja ja asianomistaja ovat olleet keskenään lähisuhteessa ja vastaaja on tuomittu lähestymiskiellon rikkomisen yhteydessä samaan asiayhteyteen liittyvästä rikoksesta. Tarkastelun ulkopuolelle on jäänyt siten tuomioita, jossa osapuolet eivät ole olleet lähisuhteessa ja tuomioita, joissa vastaaja on tuomittu lähestymiskiellon rikkomisen yhteydessä samassa tuomiossa toisesta rikoksesta, joka on ajoittunut esimerkiksi aikaan ennen lähestymiskiellon määräämistä. Tarkastelussa on tuotu esille kiellolla suojattuun kohdistuvia tai kiellolla suojatulle aiheutuvaan uhkaan välittömässä yhteydessä olevia rikoksia.²⁶⁸

Tarkasteltavat tapaukset on valikoitu lähisuhdeväkivaltaa koskevalla rajauksella, joten kaikissa tapauksissa kyse on lähisuhteista. Tarkasteltavista tuomioista 10:ssä osapuolet, vastaaja ja asianomistaja, olivat entisiä avio- tai avopuolisoja tai olleet keskenään parisuhteessa, ja rikosoikeudellisesti arvioitava menettely saattoi kohdistua entisen kumppanin lisäksi myös lapseen. Yhdessä tuomiossa kyse oli pitkäaikaisesta ystävyysuhteesta, jossa vastaajan ihastuminen ei ollut saanut vastakaikua, mikä oli alkanut näkymään kontrolloivana käytöksenä asianomistajaa kohtaan. Tarkasteltaviin tapauksiin ei siten sisältynyt tapauksia, jossa henkilö olisi määrätty lähestymiskieltoon esimerkiksi vanhempansa tai muun sukulaisen suojaksi.

²⁶⁵ Rikoksantorjuntaneuvosto: Lähisuhdeväkivalta ja Ensi- ja turvakotien liitto: Väkivallan monet muodot.

²⁶⁶ Ks. Silva – Ferrari – Leong – Penny 1998, s. 607–623.

²⁶⁷ Lapin käräjäoikeus 02.11.2018 t. 147843, Satakunnan käräjäoikeus 18.11.2020 t. 144670, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 13.10.2020 t. 137883, Helsingin hovioikeus 20.02.2019 t. 107285, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 03.12.2021 t. 147454, Helsingin hovioikeus 23.06.2022 t. 126531, Helsingin hovioikeus 21.12.2023 t. 152579, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 09.09.2021 t. 137219, Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 02.04.2019 t. 114986 Turun hovioikeus 28.06.2019 t. 129728 ja Helsingin hovioikeus 29.08.2023 t. 132526.

²⁶⁸ Esimerkiksi Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden ratkaisussa (Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 09.09.2021 t. 137219.) vahingonteko kohdistui asunto-osakeyhtiöön, kun kieltoon määrätty iski kiellolla suojatun asuintalon ovipuhelinta teräseellä ja syyllistyi samalla toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapitoon.

Tarkasteltavissa 11 tuomioissa vastaajat olivat lähestymiskiellon rikkomisen yhteydessä syyllistyneet seuraaviin tunnusmerkistöihin:

- oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen (rikoslain 15 luvun 9 §)
- raiskaus (rikoslain 20 luvun 1 §)
- tappo (rikoslain 21 luvun 1 §)
- murha (rikoslain 21 luvun 2 §)
- pahoinpitely (rikoslain 21 luvun 5 §)
- kotirauhan rikkominen (rikoslain 24 luvun 1 §)
- kunnianloukkaus (rikoslain 24 luvun 9 §)
- laiton uhkaus (rikoslain 25 luvun 7 §)
- vainoaminen (rikoslain 25 luvun 7 a §)
- varkaus (rikoslain 28 luvun 1 §)
- vahingonteko (rikoslain 35 luvun 1 §)
- maksuvälinepetos (rikoslain 37 luvun 8 §)
- toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapito (rikoslain 41 luvun 6 §)

Kunnianloukkausta koskevassa kriminalisoinnissa on kyse sananvapauden sekä yksityisyyden ja kunnian välisestä jännitteestä. Rikoslain 24 luvun 9 §:n mukaan se, joka 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla halventaa toista, tulee tuomita kunnianloukkauksesta sakkoon. Näin ollen lähestymiskielltoon määrätty voi syyllistyä kunnianloukkaukseen, mikäli hän esimerkiksi esittää kiellolla suojatusta valheellisia vihjauksia tai solvauksia. Tarkasteltavissa tuomioissa kolme vastaajaa oli syyllistynyt lähestymiskiellon rikkomisen ohella kunnianloukkaukseen lähettämällä kiellolla suojattua koskevia loukkaavia viestejä ja julkaisemalla päivityksiä sosiaaliseen mediaan. Alla on kaksi tapausta, joissa vastaaja oli syyllistynyt lähestymiskiellon rikkomiseen ja kunnianloukkaukseen lähettämällä kiellolla suojattua loukkaavia viestejä.

Lapin käräjäoikeuden ratkaisussa käräjäoikeus tuomitsi vastaaja X:n kahdesta lähestymiskiellon rikkomisesta ja yhdestä kunnianloukkauksesta. Vastaaja X:n katsottiin syyllistyneen lähestymiskiellon rikkomiseen ja kunnianloukkaukseen hänen lähetettyään laajennetulla lähestymiskiellolla suojatulle Y:lle kaksi tekstiviestiä, joissa vastaaja oli käyttänyt kiellolla suojatusta Y:stä epäasiallisia, herjaavia sekä loukkaavia ilmaisuja ja vihjauksia. Vastaaja X:n katsottiin syyllistyneen myös toisena ajankohtana lähestymiskiellon rikkomiseen hänen lähetettyään kiellolla suojatulle Y:lle yksittäisen tekstiviestin. X valitti tuomiosta hovioikeuteen, mutta hovioikeus ei myöntänyt asiassa jatkokäsittelylupaa.²⁶⁹

²⁶⁹ Lapin käräjäoikeus 02.11.2018 t. 147843.

Satakunnan kärjäoikeuden ratkaisussa kärjäoikeus tuomitsi vastaajan X:n kahdesta lähestymiskiellon rikkomisesta ja yhdestä kunnianloukkauksesta. X oli rikkonut perusmuotoista lähestymiskielloa lähettämällä samana tekoajankohtana kiellolla suojatulle Y:lle tekstiviestejä sekä syyllistynyt kunnianloukkaukseen lähettämälle kolmannelle henkilölle viestin, jossa X oli vihjannut Y:n luonteesta ja menneisyydessä olevan jotain sellaista, joka tulisi vaarantamaan tämän henkilön ja hänen lastensa tulevaisuuden. Viestissä ei ollut mainittu suoraan Y:tä nimeltä, mutta siitä oli pysynyt päättämään Y:n henkilöllisyyden. X:n motiivina tekstiviestien lähettämiseen oli ollut se, että hän oli erehtynyt Y:n olleen kolmannen henkilön auton kyydissä, josta provosoituneena X oli lähettänyt viestejä kiellolla suojatulle ja kolmannelle henkilölle. Kärjäoikeus tuomitsi X:n myös toisessa yhteydessä lähestymiskiellon rikkomisesta, jossa kyse oli siitä, että X oli ajanut autollaan Y:n auton viereen tilanteessa, jossa Y oli ollut autossaan. Lisäksi kärjäoikeus hylkäsi kolme lähestymiskiellon rikkomista koskevaa syytettä. X valitti tuomiosta hovioikeuteen, joka ei myöntänyt asiassa jatkokäsittelylupaa.²⁷⁰

Lähestymiskiello liittyy keskeisellä tavalla kotirauhan suojaan, sillä kiellolla pyritään suojaamaan kiellolla suojattua ennakolta kotirauhan rikkomiselta.²⁷¹ Rikoslain 24 luvun 1 §:n mukaan joka oikeudettomasti 1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan taikka kätkeytyy tai jää sellaiseen paikkaan tai 2) rikkoo toisen kotirauhaa metelöimällä, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla, tulee tuomita kotirauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Tarkasteltavissa tuomioissa kaksi vastaajaa oli syyllistynyt lähestymiskiellon rikkomisen ohella kotirauhan rikkomiseen. Toisessa, alla käsiteltävässä tapauksessa lähestymiskielloon määrätty vastaaja oli pyrkinyt useilla eri kerroilla kiellolla suojattujen kotiin eri keinoja käyttäen sekä häiriköinyt ja toisessa tapauksessa vastaaja oli mennyt kiellolla suojatun luo tämän ollessa kotinsa aidatulla pihalla sekä mennyt sisälle kiellolla suojatun asuntoon.

Itä-Uudenmaan kärjäoikeuden ratkaisussa kärjäoikeus tuomitsi vastaaja X:n muun ohella seitsemästä lähestymiskiellon rikkomisesta ja kuudesta kotirauhan rikkomisesta. Tapauksessa X oli määrätty lähestymiskielloon Y:n ja heidän yhteisen lapsensa suojaksi ja oli rikkonut lähestymiskielloa useasti pyrkimällä eri tavoin kiellolla suojattujen kotiin. Tapauksessa X oli noin 8 kuukauden ajanjaksolla 6 eri tekoajankohtana syyllistynyt lähestymiskiellon rikkomiseen ja kotirauhan rikkomiseen. Tapauksessa X oli rikkonut lähestymiskielloa ja kotirauhaa useita kertoja pyrkiesään sisään kiellolla suojatun Y:n ja heidän lapsensa asuntoon heidän ollessaan kotona muun muassa tunkeutumalla sisään asuntoon parvekkeen kautta sekä avoinna olleesta kapeasta tuuletusikkunasta, koputtelemalla asunnon ikkunoita ja ovea, työntämällä asunnon ikkunan auki sekä metelöimällä ja heittelemällä kiellolla suojatun irtainta omaisuutta. Lisäksi X oli rikkonut lähestymiskielloa 8 kuukauden ajanjaksolla menemällä kiellolla suojattujen asuntoon luvatta ja oikeudetta saamallaan avaimella, kun kiellolla suojatut eivät olleet paikalla ja viestillä ilmaissut Y:lle olleensa asunnossa, jonka jälkeen X oli tavattu asunnosta lukonvaihdon yhteydessä. X valitti tuomiosta rangaistuksen osalta hovioikeuteen, joka ei muuttanut kärjäoikeuden tuomiota.²⁷²

²⁷⁰ Satakunnan kärjäoikeus 18.11.2020 t. 144670.

²⁷¹ Ks. HE 41/1998 vp, s. 4.

²⁷² Itä-Uudenmaan kärjäoikeus 13.10.2020 t. 137883.

Tarkasteltavat tapaukset ilmentävät kiellolla suojatuille aiheutunutta monimuotoista uhkaa ja häiriötä. Tapauksissa tuli esille myös eron jälkeistä vainoa. Rikoslain 25 luvun 7 a §:n mukaan jos henkilö toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, vainoamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Lain esitöiden mukaan vainoamisen tunnusmerkistön täyttymisessä keskeisenä pidetään sitä, ettei kyseessä ole yksittäinen rikollinen teko, vaan osateoista muodostuva uhrin elämänlaatua vakavasti häiritsevä tila, joka saattaa muodostua erittäin pelottavaksi tai ahdistavaksi ja uhrin elämää hallitsevaksi. Vainoaminen edellyttää toistuvuutta, joten osatekoja tulee olla yhtä tekoa useampi sekä lisäksi vainoamisen osatekojen on muodostettava yhtenäinen kokonaisuus, jotka perustuvat tekijän yhtenäiseen motivaatiotaustaan.²⁷³ Lähestymiskiellon rikkominen on vainoamisen ohella tuomitavista rikoksista yleinen liitännäisrikos.²⁷⁴ Tarkasteltavissa tapauksissa kolme vastaajaa oli tuomittu kiellolla suojatun vainoamisesta. Yhdessä, alla tarkasteltavassa tapauksessa vainoaminen oli toteutunut siten, että kieltoon määrätty oli muun muassa ottanut osaa kiellolla suojatun lapsensa koulun tapahtumiin, jossa kieltoon määrätty oli seurannut, tarkkaillut ja yrittänyt ottaa kontaktia lapseensa ja osassa tapahtumista entiseen puolisoonsa. Kyseisessä tapauksessa hovioikeudessa tuli arvioitavaksi se, voitiinko X tuomita lapsensa lisäksi entisen puolisonsa vainoamisesta. Yhdessä tapauksessa vainoaminen oli puolestaan tapahtunut yhteydenotoin pääasiassa sosiaalisen median kautta sekä sosiaalisessa mediassa julkaistuilla päivityksillä, jotka olivat tulleet kiellolla suojatun tietoon. Viimeisessä tapauksessa vainoaminen oli tapahtunut pääasiassa jatkuvalla viestittelyllä ja yksittäisillä uhrin tapaamisyrityksillä ja oli päättynyt uhrin surmaamiseen.

Hyvinkään käräjäoikeuden ratkaisussa vastaaja X:n katsottiin syyllistyneen menettelyllään kahden asianomistajaan kohdistuvaan lähestymiskiellon rikkomiseen ja vainoamiseen. Vastaaja oli määrätty Y:n ja heidän yhteisen lapsensa suojaksi laajennettuun lähestymiskieltoon. X oli rikkonut lähestymiskieltoa ja syyllistynyt samalla vainoamiseen hieman alle 9 kuukauden ajanjaksona tulemalla 4 kertaa kiellolla suojatun lapsen koulun tapahtumiin tai koululle, joissa kahdesti Y oli ollut myös paikalla. Tilanteissa X oli muun muassa seurannut, tarkkaillut, yrittänyt ottaa kontaktia sekä ottanut valokuvia lapsesta. Lisäksi X oli kerran lähestynyt kiellolla suojattua lasta kaupan pihassa, yrittänyt ottaa kontaktia ja seurannut tätä. Lisäksi X oli yrittänyt soittaa tekoaikana Y:lle, lähettänyt tälle kaksi tekstiviestiä ja sähköpostin. X valitti muun ohella tuomiosta Y:hyn kohdistuneen vainoamisen osalta hovioikeuteen, joka myönsi siihen liittyen jatkokäsittelyluvan.²⁷⁵ Hovioikeus totesi ratkaisussaan lain esitöihin viitaten, että vainoamista koskeva tunnusmerkistö muodostuu tekotapoja kuvaavista tunnusmerkeistä, oikeudettomuusedellytyksestä ja niin kutsutua abstraktia vaaraa koskevasta edellytyksestä. Vainoamisessa ei lain esitöissä ole kyse yksittäisestä rikollisesta teosta, vaan osateoista, jotka muodostavat vainoamisen kohteen elämänlaatua vakavasti häiritsevän tilan, joka voi muodostua erittäin pelottavaksi tai ahdistavaksi ja kohteen

²⁷³ HE 19/2013, s. 51.

²⁷⁴ Häkkänen-Nyholm – Salo 2019, s. 303.

²⁷⁵ Hyvinkään käräjäoikeus 27.10.2017 t. 143353.

elämää hallitsevaksi. Osatekojen on myös muodostettava yhtenäinen kokonaisuus.²⁷⁶ Hovioikeus totesi, että tapauksessa X oli kohdistanut Y:hyn teot kolmena eri ajankohtana, josta kahden tapahtuman välillä aikaa oli kulunut reilu kuukausi ja kolmannen tapahtuman sattuessa aikaa oli kulunut yli viisi kuukautta, minkä vuoksi X:n menettelyä ei Y:hyn kohdistuvien tekojen osalta voida pitää tunnusmerkistön täyttymisen edellyttämällä tavalla toistuvana. Näin ollen hovioikeus hylkäsi syytteen Y:n vainoamisesta.²⁷⁷

Useassa tarkasteltavassa tapauksessa vastaajat olivat uhanneet kiellolla suojattuja väkivallalla ja kuolemalla. Uhkaaminen sisältyy moneen rikokseen, kuten jäljempänä käsiteltävässä seksuaalirikosta koskevassa tuomiossa, jossa vastaaja oli uhanut kiellolla suojattua väkivallalla ja teräaseella. Laittomassa uhkausta koskevassa kriminalisoinnissa uhkaamisessa ei ole kyse keinosta jonkin tavoitteen toteuttamiseksi, vaan rikos tyhjentyy pelkkään rikoksella uhkaamiseen. Uhkauksessa on kyse mielikuvan herättämisestä pahasta, jonka uhkaaja henkilökohtaisesti tai toisen henkilön välityksellä aikoo toteuttaa ja on myös kykeneväinen toteuttamaan.²⁷⁸ Rikoslain 25 luvun 7 §:n mukaan joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, laittomasta uhkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Tarkasteltavissa tapauksissa viisi vastaajaa oli tuomittu lähestymiskiellon rikkomisen ohella laittomasta uhkauksesta, joista yksi vastaajista oli syyllistynyt muun ohella myös oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamiseen. Yksi vastaaja oli tuomittu myös kiellolla suojatun kotirauhan rikkomisesta ja pahoinpitelystä. Lisäksi yksi vastaajista oli syyllistynyt toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapitoon sekä asunto-osakeyhtiöön kohdistuvaan vahingontekoon pyrkiessään sisälle kiellolla suojatun asuintalon rappukäytävään. Alla on tarkasteltu neljää tapausta, jossa vastaaja oli muun ohella tuomittu laittomasta uhkauksesta.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden ratkaisussa käräjäoikeus tuomitsi vastaaja X:n muun ohella kahdesta lähestymiskiellon rikkomisesta ja laittomasta uhkauksesta. Tapauksessa X oli määrätty Y:n suojaksi laajennettuun lähestymiskieltoon. Vastaaja X syyllistyi lähestymiskiellon rikkomiseen ja laittomaan uhkaukseen, kun hän oli lähestynyt ajoneuvoyhdistelmällä ajaen kiellolla suojattua Y:tä, joka oli ollut levähdysalueella ja peruuttanut ajoneuvoyhdistelmän henkilöauton viereen siten, ettei Y voinut avata henkilöauton ovea eikä huutanut Y:lle ajoneuvoyhdistelmän ikkunasta ajavansa tämän yli. X oli syyllistynyt myös myöhempana ajankohtana useamman kuukauden ajankohdalla lähestymiskiellon rikkomiseen lähettämällä Y:lle toistuvasti tekstiviestejä.²⁷⁹

²⁷⁶ HE 19/2013 vp s. 51–52.

²⁷⁷ Helsingin hovioikeus 20.02.2019 t. 107285.

²⁷⁸ Melander 2022, s. 862–863.

²⁷⁹ Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 03.12.2021 t. 147454.

Helsingin käräjäoikeuden ratkaisussa vastaaja X tuomittiin muun ohella lähestymiskiellon rikkomisesta, vainoamisesta, oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta, kolmesta laittomasta uhkauksesta ja kolmesta kunnianloukkauksesta. Vastaaja oli tapauksessa määrätty lähestymiskieltoon Y:n suojaksi. Tapauksessa X oli noin kuukauden ajanjaksolla syyllistynyt kaikkiin edellä mainittuihin rikoksiin lähettämällä Y:lle tekaistuja sosiaalisen median profiileja hyödyntäen useita viestejä, soittamalla Y:lle sekä julkaisemalla sosiaalisessa mediassa lukuisia Y:tä koskevia loukkaavia päivityksiä, jotka olivat tulleet Y:n tietoon. X:n yhteydenotot olivat pitäneet sisällään uhkailua, halventamista, Y:n yksityisasioiden kertomista muille tahoille sekä vihjauksia Y:n seuraamisesta ja tarkkailemisesta. Käräjäoikeus katsoi X:n syyllistyneen oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamiseen, sillä X oli laittanut Y:lle sosiaalisen median kautta viestin, jossa oli uhannut tekevänsä Y:lle sen, mistä edellisessä oikeuskäsittelyssä oli ollut kyse ja oli siten uhannut Y:tä väkivallalla ja tappamisella sen vuoksi, mitä Y oli lausunut X:n menettelystä tuomioistuimessa. X oli syyllistynyt viestittelyllään myös kolmeen laittomaan uhkaukseen, sillä oli kolmessa viestissä uhannut Y:tä väkivallalla ja seksuaalirikoksella. X oli syyllistynyt myös kolmeen kunnianloukkaukseen julkaisemalla Y:stä valheellisia päivityksiä, joista toinen piti sisällään valokuvan Y:stä sekä lähettämällä Y:lle viestin, jossa Y:n kuvaan oli liitetty pornograafista sisältöä. Lähestymiskiellon rikkomista koskevan arvioinnin osalta käräjäoikeus totesi, että jokainen edellä kuvatuista yhteydenotoista rikkoi lähestymiskielloa, mutta vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti lähestymiskiellon rikkomisesta tulee rangaista yhtenä lähestymiskiellon rikkomisena samassa oikeudenkäynnissä tuomittaessa. X valitti tuomiosta hovioikeuteen, joka ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota syyksilukemisen osalta, mutta alensi X:lle tuomittavaa rangaistusta.²⁸⁰

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden ratkaisussa käräjäoikeus tuomitsi vastaaja X:n muun ohella kahdesta lähestymiskiellon rikkomisesta, kotirauhan rikkomisesta, laittomasta uhkauksesta ja pahoinpitelystä. Vastaaja X oli määrätty Y:n suojaksi laajennettuun lähestymiskieltoon, jossa suojattavana kohteena oli myös Y:n asunnon läheisyys. Tapauksessa X oli mennyt yöllä Y:n aidatulle takapihalle Y:n ollessa siellä, nimitelty Y:tä sekä uhannut tappavansa Y:n. X oli mennyt takaovesta sisälle Y:n asuntoon sekä palannut takaisin pihalle, missä X oli pahoinpidelty pyörätuolissa istunutta Y:tä ravistamalla Y:tä ylävartalosta siten, että Y oli kaatunut pyörätuolin kanssa maahan, jonka jälkeen X oli potkaissut Y:tä aiheuttaen Y:lle menettelyllään lieviä vammoja. X oli poistunut paikalta kolmannen henkilön tullessa paikalle. Käräjäoikeus katsoi X:n syyllistyneen menettelyllään kotirauhan rikkomiseen, laittomaan uhkaukseen, pahoinpitelyyn ja lähestymiskiellon rikkomiseen.²⁸¹ X valitti tuomiosta hovioikeuteen, joka ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota edellä mainittujen rikosten syyksilukemisen osalta, mutta alensi X:lle tuomittavaa rangaistusta.²⁸²

Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden ratkaisussa vastaaja X tuomittiin muun ohella lähestymiskiellon rikkomisesta, laittomasta uhkauksesta, toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapidosta ja vahingonteosta. X oli määrätty Y:n suojaksi perusmuotoiseen lähestymiskieltoon rajauksin, että kielto ei koskenut asiallisia lapsiin liittyviä tekstiviestejä. Tapauksessa X oli rikkonut lähestymiskielloa noin puolen vuoden ajanjaksolla ottamalla ja yrittämällä ottaa yhteyttä kiellolla suojattuun Y:hyn soittamalla tälle puhelimitse lukuisia kertoja eri puhelinumeroista erehdyttääkseen Y:tä soittajasta ja lähettämällä tälle asiattomia viestejä sekä syyllistymällä menettelyllään seuraavaksi kuvattuihin rikoksiin. X oli syyllistynyt Y:hyn kohdistuvaan lähestymiskiellon rikkomiseen ja laittomaan uhkaukseen sekä samalla toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapitoon ja vahingontekoon. Tapauksessa X oli yhtenä tekopäivänä lähettänyt Y:lle uhkaavia viestejä ja uhkaillut Y:tä puhelimesta. X oli Y:lle lähettämässään viesteissään muun muassa esitellyt Y:lle videolla ampuma-asetta ja uhannut vahingoittaa sillä Y:tä, uhannut tulevansa käymään ja Y:n olevan pian mullan alla sekä uhannut Y:tä polvien lähtemisellä. X oli myös samana päivänä pyrkinyt Y:n asuntoon teräsein varustautuneena menemällä Y:n

²⁸⁰ Helsingin käräjäoikeus 26.11.2020 t. 146424 ja Helsingin hovioikeus 23.06.2022 t. 126531.

²⁸¹ Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 20.11.2020 t. 145328.

²⁸² Helsingin hovioikeus 21.12.2023 t. 152579.

asuinkerrostalon ovelle ja todettuaan oven olleen lukossa iskenyt teräaseella talon ulkoseinällä sijainnutta ovipuhelinta syyllistyen näin menettelyllään toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapitoon sekä asunto-osakeyhtiöön kohdistuvaan vahingontekoon. X:n havaittua rapussa olleen henkilön X oli poistunut tapahtumapaikalta.²⁸³

Tarkasteltavissa tapauksista yksi vastaaja oli syyllistynyt lähestymiskiellon rikkomisen ohella seksuaalirikokseen. Tapauksessa tuli arvioitavaksi se, tuliko X tuomita menettelynsä perusteella törkeästä raiskauksesta.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeuden ratkaisussa vastaaja X tuomittiin muun ohella lähestymiskiellon rikkomisesta ja raiskauksesta. Tapauksessa X oli määrätty Y:n suojaksi laajennettuun lähestymiskielloon. Tekopäivänä X oli tullut kiellon vastaisesti tapaamaan kiellolla suojattua Y:tä ja X ja Y olivat menneet X:n vaatimuksesta Y:n asunnolle, missä useampia tunteja käsittävänä aikana X oli kohdistanut sekä uhannut kohdistaa ennen tapahtunutta sukupuoliyhteyttä Y:hyn fyysistä väkivaltaa. Tämän jälkeen X oli hakenut teräaseen, tullut istumaan Y:n viereen ja sanonut, että tekisi mieli laittaa Y kilon kimpaleiksi, nostaen välillä teräasetta lyöntiasentoon. X oli vienyt teräaseen pois Y:n pyynnöstä. X oli vaatinut Y:ltä seksiä muun muassa sanoen, ettei aio poistua asunnosta ennen sitä, jolloin Y oli alistunut X:n tahtoon ja X oli suorittanut yhdynnän. Kärjäoikeudessa syyttäjä vaati X:n tuomitsemista muun ohella lähestymiskiellon rikkomisesta ja törkeästä raiskauksesta perustellen raiskauksen törkeyttä sillä, että X oli uhannut Y:tä vakavalla väkivallalla sekä teräaseella sekä että tekoa oli myös kokonaisuutena arvostellen pidettävä törkeänä. Ratkaisussaan kärjäoikeus katsoi, että vastaajan menettely, joka piti sisällään ennen sukupuoliyhteyttä tapahtunutta fyysistä väkivaltaa sekä vakavalla väkivallalla uhkaamista, täytti tapauksessa raiskauksen tunnusmerkistön sekä myös törkeän raiskauksen edellyttämän kvalifointiperusteen. Kärjäoikeus kiinnitti huomiota arvioinnissaan törkeän tekemuodon edellyttämään kokonaistörkeysarvosteluun, mihin liittyen kärjäoikeus totesi, että menettelyn katsomista myös kokonaisuutena arvostellen törkeäksi puolsi se, että teko oli tapahtunut lähestymiskiellon voimassaollessa Y:n omassa asunnossa sekä tapahtumien suhteellisen pitkä kesto, jona aikana vastaaja oli edellä kuvatulla menettelyllään saattanut Y:n sellaiseen pelkotilaan, että hän oli alistunut vastaajan tahtoon, jolloin yhdyntä oli tapahtunut. Kärjäoikeus kiinnitti kuitenkin ratkaisussaan huomiota siihen, että X:n Y:hyn kohdistama fyysinen väkivalta tapahtumien aikana oli ollut suhteellisen vähäistä ja lievää ja Y:lle oli aiheutunut menettelystä vain vähän lieviä fyysisiä vammoja. Arvioinnissa kiinnitettiin huomiota tapahtumien useammin tunnin kestoon myös siltä osin, että tilanne oli välillä myös rauhoittunut ja vastaaja ei ollut kohdistanut Y:hyn väkivaltaa tai sen uhkaa silloin kun yhdyntä oli tapahtunut. Kärjäoikeus ratkaisussaan totesi, että tapauksessa varsinaiseen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukseen ei ollut liittynyt X:n menettelyn moitittavuutta ja ennen yhdyntää tapahtuneiden uhkausten määrää ja laatua väheksymättä, sellaisia piirteitä, joiden perusteella teko olisi tullut katsoa kokonaisuutena arvostellen törkeäksi.²⁸⁴ Näin ollen kärjäoikeus tuomitsi X:n muun ohella lähestymiskiellon rikkomisesta ja raiskauksesta. X valitti tuomiosta rangaistuksen osalta hovioikeuteen, joka alensi rangaistusta.²⁸⁵

Viimeisimpänä tarkasteltavissa tapauksissa kahdessa lähestymiskielloon määrätty oli päätenyt surmaamaan lähestymiskiellolla suojatun. Toisessa tapauksessa vastaaja tuomittiin lähestymiskiellon rikkomisen ohessa taposta, varkaudesta ja maksuvälinepetoksesta sekä toisessa tapauksessa murhasta, laittomasta uhkauksesta ja vainoamisesta.

²⁸³ Itä-Uudenmaan kärjäoikeus 09.09.2021 t. 137219.

²⁸⁴ Kärjäoikeus viittasi ratkaisussaan kokonaistörkeysarvosteluun liittyen aiempaan KKO:n ratkaisuun. Ks. tarkemmin kokonaistörkeysarvostelusta KKO 2017:69.

²⁸⁵ Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus 02.04.2019 t. 114986.

Turun hovioikeuden ratkaisussa vastaaja X:n katsottiin käräjäoikeuden tavoin syyllistyneen kahteen lähestymiskiellon rikkomiseen, tappoon, varkauteen sekä maksuvälinepetokseen. Tapauksessa vastaaja X oli ollut määrättyä Y:n ja hänen lapsensa suojaksi perheen sisäiseen laajennettuun lähestymiskielltoon. Vastaaja X oli tapauksessa alle kuukausi ennen henkirikosta rikkonut lähestymiskielloa menemällä kiellon vastaisesti kiellolla suojattujen kotiin ja oleskellut siellä noin viikon ajan. Henkirikosta edeltävänä päivänä X oli rikkonut lähestymiskielloa menemällä kiellon vastaisesti kiellolla suojattujen kotiin sekä oli oleskellut siellä, kunnes oli tappanut Y:n viiltämällä häntä kerran teräaseella kaulan alueelle. Surmaamisen jälkeen X syyllistyi varkauteen anastamalla Y:n pankkikortteja ja muuta irtainta omaisuutta sekä maksuvälinepetokseen nostamalla käteistä rahaa Y:n pankkikorteilla ja tunnusluvuilla. Hovioikeus korotti käräjäoikeuden X:lle määrättyä rangaistusta.²⁸⁶

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden ratkaisussa vastaaja X tuomittiin lähestymiskiellon rikkomisesta, murhasta, laittomasta uhkauksesta ja vainoamisesta. X oli noin vuoden ennen henkirikosta syyllistynyt kaksi päivää käsittävänä ajankohtana laittomaan uhkaukseen, kun X oli asunnossa riidan yhteydessä ottanut käteensä teräseen ja uhannut tappaa sillä Y:n ja sen jälkeen itsensä. X on tilanteessa vaatinut Y:tä kertomaan X:lle uuden seurustelukumppaninsa nimen. Seuraavana päivänä riidan yhteydessä Y oli paennut X:ää asunnossa lukitun oven taakse, jolloin X oli avannut oven väkivalloin ja rikkonut ovenkahvan. X syyllistyi myös noin vuoden ajalla vainoamiseen lukuisilla osateoilla alkaen laitonta uhkausta koskevasta tekokokonaisuudesta. X oli noin vuoden aikana muun muassa reilun parin kuukauden ajanjaksolla lähettänyt Y:lle yli 1800 tekstiviestiä, joista osa viesteistä oli ollut uhkaavia. X oli määrätty vainoamista koskevana tekoaikana lähestymiskielltoon Y:n suojaksi ja edellä mainitusta viestimäärästä yli 600 oli lähetetty kiellon määräämisen jälkeen. Lähestymiskiellon määräämisen jälkeen X oli jatkanut vainoamista muun muassa odottamalla kerran Y:tä tämän työpaikan parkkihallissa, käymällä Y:n asunnon oven ja ikkunoiden takana, sekä olemalla yhteydessä Y:n lähipiiriin sekä työnantajaan. X on lähettänyt Y:lle myös yli 150 viestiä pikaviestintäpalvelussa sekä hankkinut viestittelyä varten lukuisia prepaidliittymiä Y:n estettyä edellisen numeron. Vainoaminen oli päättynyt X mentyä surmaamispäivänä Y:n kotitalon rappukäytävään, jossa hän oli suunnitelmallisesti odottanut pitkän ajan Y:n poistumista tämän asunnosta sekä oli varustautunut useilla väkivaltaan soveltuvilla välineillä. Y:n poistuttua asunnostaan X oli syyllistynyt murhaan lyömällä Y:tä yli 30 kertaa teräaseella. Näin ollen X oli menettelyllään syyllistynyt lähestymiskiellon rikkomisen yhteydessä vainoamiseen ja murhaan.²⁸⁷ X valitti tuomiosta hovioikeuteen, joka muutti tuomiota oikaisemalla vainoamista koskevaa tekoaikaa, sillä vainoamista koskevaan syytteesen oli sisältynyt osatekoina myös edellä kuvatut laitton uhkaus ja murha, joista ei tullut vainoamisen tunnusmerkistöön sisältyvän toissijaisuuslausekkeen vuoksi tuomita lisäksi vainoamisena.²⁸⁸

Tapaukset ilmentävät useiden rikosnimikkeiden kautta osaltaan hyvin lähisuhdeväkivallan monimuotoisia ilmenemismuotoja ja kiellolla suojattuihin kohdistuvaa vakavaa uhkaa. Tapauksissa suurin osa kiellon rikkomisen ohella tuomituista rikoksista olivat kiellolla suojatun yksityisyyteen, rauhaan ja kunniaan, vapauteen tai henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia. 11 tapauksessa noin puolessa vastaaja oli syyllistynyt kieltoa rikkoessaan yhteen muuhun rikokseen ja lopussa tapauksia vastaaja syyllistyi menettelyllään useampiin rikoksiin. Suurimmassa osassa tapauksia kieltoon määrätty oli fyysisesti lähestynyt tai pyrkinyt lähestymään kiellolla

²⁸⁶ Turun hovioikeus 28.06.2019 t. 129728.

²⁸⁷ Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 07.02.2023 t. 104359.

²⁸⁸ Helsingin hovioikeus 29.08.2023 t. 132526.

suojattua. Runsaat ja toistuvat yhteydenotot eri kommunikaatiovälinein tulivat esille kolmessa tapauksessa²⁸⁹, missä vastaajat olivat pyrkineet myös erehdyttämään kiellolla suojattua yhteydenottajasta olemalla yhteydessä eri numeroista tai prepaid-liittymien avulla tai luomalla tekaistuja profiileja sosiaaliseen mediaan. Tapaukset kuvastavat osaltaan myös lähestymiskiellon rikkomisen monilukuisuutta, sillä useissa tapauksissa kiellon rikkomista koskevia rikosasioita käsiteltiin useita tai yhteen kiellon rikkomista koskevaan syytteesen lukeutui useita osatekoja. Kahdessa tapauksessa kieltoon määrätty oli päätenyt kiellosta huolimatta surmaamaan kiellolla suojatun, toisessa tapauksessa kiellolla suojatun kotona sekä toisessa tapauksessa kiellolla suojatun kotitalon rappukäytävässä.

Tarkastellut tapaukset ilmentävät osaltaan lähestymiskiellon tehottomuutta suojella lähisuhdeväkivallan uhria. Tuomiot ajoittuvat aikaan ennen lähestymiskiellon tehostamista koskevien lainmuutosten voimaantuloa. Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan lisääminen keinovalikoimaan on ehdottoman perusteltua ja sillä voidaan pyrkiä suojaamaan kiellolla suojatun fyysistä turvallisuutta edellä esille tuotujen tapausten kaltaisissa tilanteissa. Lähestymiskiellon rikkomisen kiireellinen käsittely silloin, kun rikkomista ei ole katsottava vähäiseksi, voi auttaa tunnistamaan uhkaavia tilanteita paremmin ja tehostamaan uhrin auttamista moniammatillisen yhteistyön keinoin. Toisaalta edellä kuvatun kaltaisissa tilanteissa, jossa vastaaja on syylistynyt kiellon rikkomisen ohella muihin, mahdollisesti useisiin rikoksiin, päädytään todennäköisesti ainakin osassa tapauksissa siihen, että rikoksia on käsiteltävä erillisissä käsittelyissä, erottamalla ne tapahtumakokonaisuudestaan. Rikosten käsitteleminen erillään voi aiheuttaa uhrille ja todistajille lisärasitetta. Lisäksi erillään käsitteleminen aiheuttaa haasteita ennen kaikkea tuomioistuinprosessin näkökulmasta, esimerkiksi yhteisen rangaistuksen sekä korvausten määräämisen osalta.

²⁸⁹ Helsingin käräjäoikeus 26.11.2020 t. 146424, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 09.09.2021 t. 137219 ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 07.02.2023 t. 104359.

5. LOPUKSI

5.1 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lähestymiskiellolla on tärkeä rooli lähisuhdeväkivallan uhrin suojelussa: kiellolla voidaan puuttua kriisiytyneisiin eroon liittyviin tilanteisiin ja pyrkiä mahdollistamaan väkivallan uhrille fyysistä ja emotionaalista etäisyyttä väkivallan tekijään. Myös kansainväliset velvoitteet edellyttävät valtioita suojelemaan lähisuhdeväkivallan uhreja ja lähestymiskiellon määrääminen onkin yksi keinoista, jolla voidaan pyrkiä ennaltaehkäisemään uhreihin kohdistuvia perus- ja ihmisoikeusloukkauksia.

Lähestymiskiellon merkittävimpinä haasteina valvonnan tehokkuuden ja uhrin suojelun kannalta voidaan pitää valvonnan jäämistä pääasiassa kiellolla suojatun tekemien ilmoitusten varaan ja kiellon toistuvia rikkomisia, mihin ei ole pystytty tehokkaasti puuttumaan. Lähestymiskiello voi myös kriisiytyneissä tilanteissa provosoida kieltoon määrättyä käyttäytymään väkivaltaisesti kiellolla suojattua kohtaan, mikä on kiellolla suojatun perus- ja ihmisoikeuksien kannalta ongelmallista, mikäli kiellolla suojatun turvallisuutta ei tällaisessa tilanteessa pystytä turvaamaan.

Lokakuussa 2023 voimaantulleisiin uudistuksiin lukeutuvalla sähköisellä valvonnalla voidaankin vakavimmissa tapauksissa osin pyrkiä vastaamaan edellä kuvattuihin haasteisiin. Liittämällä laajennettuun lähestymiskielloon sähköinen valvonta, kiellon valvontavastuu siirtyy kiellolla suojatulta viranomaisille ja valvonnalla voidaan tehokkaasti puuttua fyysisiin kiellon rikkomisiin sekä samalla lisätä kiellolla suojatun turvallisuutta. Sähköinen valvonta helpottaa näytön keräämistä lähestymiskiellon rikkomisesta ja mahdollisuudella tehostaa kieltoa sähköisellä valvonnalla lienee preventiovaikutusta kiellon rikkomiseen. Sähköinen valvonta muuttaa valvontaa jälkikäteisestä lähemmäs reaaliaikaista, mahdollistaen ennen kaikkea avun saamisen paikalle akuuteissa tilanteissa, missä kieltoon määrätty lähestyy kiellolla suojattua. Toisaalta välimatkat huomioiden avun saamisessa paikalle riittävän nopeasti voi esiintyä alueellisia eroja. Lisäksi uhrin suojelun kannalta pidän tärkeänä, että kiellolla suojatun turvallisuudentunteeseen voidaan vaikuttaa mahdollisuudella asentaa kiellolla suojatulle tämän halutessa valvontalaitteet.

Sähköinen valvonta voidaan kuitenkin liittää ainoastaan laajennettuihin lähestymiskieltoihin, eikä valvonta koske siten perusmuotoisia kieltoja, joita lähestymiskielloista on suurin osa. Edellytykset sähköisen valvonnan määräämiselle ovat lisäksi kieltoon määrätyn perus- ja ihmisoikeuksiin kohdistuvien rajoitusten takia korkeat, minkä vuoksi lähestymiskiellon sähköisen

valvonnan soveltamisala uhkaa jäädä kapeaksi. Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan on arvioitu karkeasti kohdistuvan vuosittain noin 50 henkilöön.²⁹⁰ Näin ollen suurimmassa osassa lähestymiskieltoja kiellon pääasiallinen valvontavastuu säilyy edelleen kiellolla suojatulla. Kiellon sähköisen valvonnan määrääminen edellyttää myös viranomaisten aktiivisuutta, jotta valvonta määrätään tilanteissa, jossa edellytykset määräämiselle ovat käsillä. Kiellon tehostaminen sähköisellä valvonnalla edellyttää ennen kaikkea myös niiden tilanteiden tunnistamista, joissa läsnä on vakavan väkivallan riski.

Lähestymiskiellon rikkomisen kiireellisellä käsittelyllä rikosprosessin kaikissa vaiheissa silloin, kun rikkomista ei ole katsottava kokonaisuutena arvioiden vähäiseksi, on puututtu lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden pitkiin käsittelyaikoihin ja pyritty kiellon täytäntöönpanon tehokkaan turvaamiseen. Kiellon rikkomisen joutuisampi käsittely rikosprosessissa parantaakin lähestymiskiellolla suojatun asemaa, vaikka kiellon rikkomisen käsittelyn mahdollinen erottaminen tapahtumakokonaisuuteen liittyvistä muista rikoksista saattaa aiheuttaa lisärasitetta uhrille. Kiellon rikkomisen vähäisyyttä tulee arvioida uhrin suojaamisen ja kiellon tehokkaan täytäntöönpanon kannalta, eikä kiellon fyysisistä tai toistuvaa rikkomista tule lain esitöiden mukaan pitää vähäisenä kuin poikkeuksellisesti. Tällaisia poikkeustilanteita ei laissa eritellä, mikä jättää harkintavaltaa viranomaisille. Lisäksi lain esitöiden mukaan yhteydenotolla, kuten viestillä toteutettu kiellon rikkominen tulee myös käsitellä kiireellisesti, mikäli kiellolla suojattavan fyysisen koskemattomuuden turvaaminen tai kiellon tehokas täytäntöönpano sitä edellyttävät. Lähestymiskiellon rikkomisen kiireellistä käsittelyä koskevien kriteereiden perusteella on siten todennäköistä, että hyvin merkittävä osa lähestymiskiellon rikkomista koskevista rikosasioista tulee käsitellä kiireellisesti, mikä onkin tuonut merkittävän muutoksen aiempaan oikeustilaan.

Lähestymiskiellon valvonnan haasteet, erityisesti se, että valvonta on jäänyt pääasiassa kiellolla suojatun varaan, liittyy ennen kaikkea kysymykseen resursseista. Poliisilla on tarvittavat toimivaltuudet kieltojen valvontaan sekä mahdollisuus myös edellä esitetyin rajoituksin pakkokeinojen käyttöön. Sen sijaan poliisin resurssit kieltojen riittävään valvontaan tulisi turvata. Samoin lähestymiskiellon tehostamista koskevat muutokset, lähestymiskiellon sähköinen valvonta ja kiellon rikkomisen kiireellinen käsittely, edellyttävät tarvittavien resurssien turvaamista, jotta muutoksilla on tavoitteidensa mukaista tosiasiallista vaikutusta kiellolla suojatun asemaan.

²⁹⁰ HE 143/2022 vp, s. 37.

Lähestymiskiellon haasteiksi ovat osoittautuneet myös yhteydenotot, joita voidaan pitää sallittuina sekä tilanteet, joissa kiellolla suojattu suostuu kiellon rikkomiseen. Lähestymiskielto ei kiellä kaikkia yhteydenottoja, mikä mahdollistaa sen, että lähestymiskieltoon sisältyvää yhteydenpitokieltoa voi olla mahdollista pyrkiä kiertämään esimerkiksi vedoten yhteisen lapsen asioihin liittyvään yhteydenottotarpeeseen. Yhteydenoton sallittavuuden poikkeuksellisuutta onkin pyritty tarkentamaan muuttamalla lain sanamuotoa, mikä samalla korostaa tuomioistuimille asetettuja vaatimuksia lähestymiskieltoa koskevan päätöksen laatimisessa ja mahdollisten ennakoitavien yhteydenottojen kirjaamisessa lähestymiskieltoa koskevaan päätökseen.

Käytäntö on osoittanut, että yhteydenpitoa kieltoon määrätyn ja kiellolla suojatun välillä voi tapahtua myös kiellolla suojatun aloitteesta tai suostumuksella. Johtuen lähestymiskiellon rikkomisen oikeudenhoitoa suojaavasta luonteesta kiellolla suojattavan suostumuksella ei katsota olevan lähtökohtaisesti vaikutusta rikosvastuun toteutumiseen. Sen sijaan on mahdollista, että kiellolla suojattu voidaan osallisuutensa perusteella eräissä harvinaisissa tilanteissa tuomita avunannosta tai yllytyksestä lähestymiskiellon rikkomiseen.

Tutkielmassa on tarkasteltu myös lähestymiskiellon rikkomisen suhdetta muihin rikoksiin. Lähestymiskiellon rikkomista koskevalla säännöksellä suojataan kiellolla suojattavan henkilön turvallisuuden tunnetta sekä samalla oikeudenhoitoa ja toimeenpanovaltaa. Lainkonkurrensiarvioinnissa tekijän menettelyn täyttäessä useamman rikoksen tunnusmerkistön säännösten suojeluintressien erilaisuudelle on annettu merkitystä silloin, kun säännöksellä, jonka syrjäytymistä arvioidaan, suojataan sellaista oikeushyvää, jota ensisijaisesti sovellettavalla säännöksellä ei suojata. Siten lähestymiskiellon rikkomisesta tulee pääsääntöisesti tuomita erikseen johtuen kiellon rikkomisen oikeudenhoitoa suojaavasta luonteesta, sillä säännösten suojelukohteet eroavat todennäköisesti ainakin osittain. Sen sijaan KKO:n oikeuskäytännöstä ilmenee, että viestintärauhan rikkomisesta ei ole välttämättä tarpeen tuomita lähestymiskiellon rikkomisen ohella erikseen. Lainkonkurrenssin ratkaiseminen edellyttää kuitenkin, että tapauksen konkreettiset tosiseikat otetaan huomioon.

Viimeisessä analyysiluvussa on tarkasteltu 11 lähisuhdeväkivaltaa koskevaa oikeustapausta, missä kieltoon määrätty on syyllistynyt lähestymiskieltoa rikkoessaan samaan asiayhteen liittyvään muuhun rikokseen. Tapauksissa vastaajat olivat syyllistyneet lukuisiin rikosnimikkeisiin ja suurin osa kiellon rikkomisen ohella tuomituista rikoksista olivat kiellolla suojatun yksityisyyteen, rauhaan ja kunniaan, vapauteen ja henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia. Noin puolessa tapauksia vastaaja oli tuomittu useammasta muusta rikoksesta lähestymiskiellon rikkomisen yhteydessä. Tapaukset ilmentävät osaltaan lähisuhdeväkivallan monimuotoisia ilmenismuotoja sekä kiellolla suojattuihin kohdistuvaa vakavaa uhkaa. Sähköisen valvonnan

lisääminen keinovalikoimaan on tapaustenkin valossa ehdottoman perusteltua ja sillä voidaan tarjota osassa tapausten kaltaisia tilanteita uhrille tehokkaampaa suojaa ja pyrkiä muun muassa ennaltaehkäisemään henkirikoksia, joita lukeutui kaksi myös tarkasteltaviin tapauksiin. Jatkossa lähestymiskiellon rikkomisen kiireellisestä käsittelystä suuressa osassa tapauksia johtuu, että tapausten kaltaisissa tilanteissa kiireellisen käsittelyn turvaamiseksi rikosasioita tulee käsitellä erillään, sillä kiireellinen käsittely ei koske muita vakavimpiaankaan rikoksia. Tämä voi muodostua raskaaksi uhrille sekä asettaa merkittäviä haasteita rikosten käsittelylle rikosprosessissa.